

DUURZAAM IN DE GEBOUWDE OMGEVING

Een onderzoek naar de bewonersperceptie op het
verduurzamen van de gebouwde omgeving,
voortkomend uit een nieuwe omgevingsvisie.

Bachelor thesis

Geografie, Planologie en Milieu.
Nijmegen school of Management
Radboud Universiteit Nijmegen
Begeleider: Peter Ache
studentnummer: s4618602

Max Buchner

23 februari 2018

Bachelor thesis

Geografie, Planologie en Milieu.
Nijmegen school of Management
Radboud Universiteit Nijmegen
Begeleider: Peter Ache
studentnummer: s4618602

Max Buchner

23 februari 2018

Aantal Woorden: 24366

I. Voorwoord

Voor u ligt een prachtig verslag, waar heel wat stressvolle uren in zijn gaan zitten. Met hier en daar wat moeilijkheden ben ik toch, al zeg ik het zelf, tot een redelijk resultaat gekomen. De afgelopen drie jaar hebben mijn steeds meer laten zien dat duurzaamheid een belangrijk aspect is van het ruimtelijk plannen. Het laatstgenoemde is dan ook waar mijn interesses liggen, door dit te combineren met duurzaamheid had ik een interessant onderwerp te pakken.

Voordat ik aan de studie GPM begon, lagen mijn interesses bij een rechtenstudie. Gelukkig op tijd genoeg tot de conclusie gekomen dat dit toch niet de studie was voor mij. Heb ik toch altijd een beetje dit vakgebied in mijn achterhoofd gehouden. Vandaar dat de koppeling met de omgevingsvisie mijn interessant leek.

In dit onderzoek kunt u dan ook lezen hoe de bewoners kijken op de verduurzaming van de gebouwde omgeving en met name de eigen woning. Daarvoor wil ik alle respondenten bedanken voor de deelname en de tijd die zij hebben vrij gemaakt voor het te woord staan, van een wildvreemde jongen die gewoonweg de deuren langs gaat en zijn resultaten probeerde binnen te harken.

Mijn speciale dank gaat uit naar- meneer Ache, voor het leveren van feedback en de begeleiding van het schrijfproces. De heer Maessen van de Gemeente Nijmegen, voor het sparren over een goed onderwerp en zijn uiteindelijke deelname aan het interview. Respondent F.V. oftewel de heer Vodegel, die door zijn ervaring mij goed kon helpen in het interview en daarbij mooie theoretische modellen gaf, die een aanvulling waren op mijn conclusies. Mijn vriendin Tessa die door de gehele periode een goed steunpunt was eveneens als mijn moeder die min of meer dezelfde rol vervulde. En tot slot de heer Meurs, die mij heeft bijgestaan in de vele uurtjes in de universiteitsbibliotheek en de nodige pauzes heeft doorgebracht om tot een beter concentratieniveau te komen.

II. Samenvatting

Gezien de huidige status van de verduurzaming in Nederland is het van belang dat we, als maatschappij, in gaan zetten op het nemen van concrete stappen met betrekking tot de verduurzaming. Zo wordt Nederland, gezien als het 'vieze jongetje van de klas' en moet er op duurzaam gebied nog vorsch verbeterd worden, dit kan op veel verschillende manieren. Uit de literatuur wordt echter duidelijk dat er een groot besparingspotentieel zit in het verduurzamen van de gebouwde omgeving (Kos, 2013). De relevantie van het onderzoek is met het voorgaande gezet, deze relevantie wordt echter ook gevoeld door andere partijen. Zo stelt de Provincie een nieuwe omgevingsvisie vast waar op een participatieve manier van sturing wordt ingezet, die ervoor moet zorgen dat er een sterke 'groene' omgeving gecreëerd wordt (Provincie Gelderland, 2017). De gemeente Nijmegen haakt hierop in en zet zichzelf, door goed beleid, in een positie van European Green Capital 2018. Uiteindelijk gaat de verduurzaming van de gebouwde omgeving de bewoners van particuliere woningen ook aan. Dit onderzoek focust dan ook met name op deze groep en de perceptie van deze groep op de verduurzaming van de eigen woning, geplaatst in de gebouwde omgeving.

II.1 doel- en vraagstelling

Aan de hand van de onderstaande doelstelling wordt de setting van dit onderzoek aangegeven.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in de perceptie van bewoners met betrekking tot de verduurzaming van gebouwde omgeving in Nijmegen, voortkomend en gestimuleerd door een meer participatieve omgevingsvisie in Gelderland zoals verplicht in de nieuwe omgevingswet.

Deze doelstelling wordt behaald door in te zetten op de volgende vraagstelling:

In hoeverre is het mogelijk om gezien vanuit de bewonersperceptie, de bestaande particuliere huizen in Nijmegen te verduurzamen? Zoals voorgesteld en gestimuleerd wordt door een meer participatieve omgevingsvisie in Gelderland.

Deze vraag wordt opgedeeld in deelvragen, die betrekking hebben tot het gedrag van mensen en vanuit welke (f)actoren dit ontstaat. Daarbij is het van belang te kijken hoe duurzaam de bewoners zijn en daarbij hoe ze aankijken tegen de huidige praktijk. Vervolgens wordt er gekeken naar de manier waarop gedragsverandering kan worden gewaarborgd. Tot slot wordt er gekeken naar de ervaring van het participatieve beleid dat de gemeente wil voeren.

II.II Theoretische benadering

In het theoretisch kader zijn verschillende koppelingen van theorieën gemaakt. Met als eerste de 'Practice Theory' die door Shove, Pantzar en Watson (2012) gegeven wordt. Deze theorie is van belang om te kijken hoe het gedrag van mensen de praktijk beïnvloedt, en beïnvloed wordt door de praktijk. Met name het NOA-model die terugkomt in de operationalisatie vormt daar een goede toevoeging op en laat zien dat het gedrag voortkomt uit verschillende invloeden en aspecten van een persoon. Tevens vormt het NOA-model de setting voor het beschrijven van gedrag door te vragen naar de verschillende elementen die personen ervaren dan wel bezitten. Een volgend vraagstuk focust zich op hoe dit gedrag verandert kan worden naar een duurzamere variant. Daarvoor wordt tegenover de eerdergenoemde praktijkverandering de theorie van 'Nudging' gezet die inzet op het veranderen van gedrag door in te zetten op kleine sturingsmechanisme die het gedrag beïnvloeden (Thaler & Sunstein, 2008). Vervolgens wordt de koppeling gemaakt met de omgevingsvisie die zoals eerdergenoemd in zet op een participatieve vorm van sturing, uiteraard is dit een belangrijk deel van de ervaring van bewoners op de verduurzaming en het beleid, omdat het ervoor zorgt zoals de theorie aangeeft dat je als bewoner een directe stem hebt in het beleid, door je aan te sluiten bij een initiatief of zelf een initiatief te starten.

II.III Methodologie

In dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatieve aanpak van onderzoeken, de voornaamste redenen zijn de diepgaande en onderliggende motieven van de respondenten bloot te leggen. Gekozen is voor de wijken Zwanenveld en Hengstdal, omdat beide wijken uitgekozen zijn als pilotwijk, dat wil zeggen een wijk waar gekeken gaat worden naar de manier waarop men het beste van het gas af kan gaan in samenspraak met bewoners en andere stakeholders (Nijmegen, 2018).

Er is gekozen om per buurt 7 bewoners te interviewen, dit zorgt er volgens de theorie voor dat men een verzadigingsniveau bereikt en er zich geen nieuwe resultaten voordoen. Daarnaast is er om een overzicht van geheel Nijmegen te krijgen een beleidsmaker geïnterviewd. De transcripten van de interviews zijn, door gebruik te maken van de Grounded Theory methode, geanalyseerd en uitgewerkt, waardoor het mogelijk wordt voorlopige conclusies te trekken (Verschuren & Doorewaard, 2010).

II.IV Conclusies en Aanbevelingen

Gebleken is dat het gedrag van de meeste respondenten, erg duurzaam is. Echter zitten er aan die constatering, die voornamelijk door de bewoners zelf wordt gemaakt, haken en ogen. Die vanuit

de theorie van het NOA-model blootgesteld worden. Het beleidsperspectief geeft ook al aan dat, het overgrote deel van de bewoners zich wel bewust is van het maatschappelijke probleem van verduurzaming, maar het échte duurzame handelen blijft achter. *“De gedachte, ik ben een ontzettend duurzame denker, en toch heb ik twee jaar na moeten denken over die zonnepanelen terwijl het eigenlijk gewoon een investering is”*. Deze uitspraak is één van de uitspraken die een respondent uit Hengstdal maakt en geeft goed de setting weer van het eerdergenoemde, laten we het kenmerken als, probleem.

Een verdere conclusie valt te trekken uit de invloeden van de omgeving, die volgens bijna alle respondenten een invloed uitoefent. Zo wordt er gesproken over ‘olievlekwerking’ en een positieve ervaring van een bewonersgroep (voornamelijk in Hengstdal). In combinatie zou dit kunnen leiden tot een positieve bijdrage aan de verduurzaming.

Het implementeren van een gedragsverandering blijkt een lastige kwestie te zijn volgens de bewoners. Zo zou het gedrag met kijk op de verduurzaming verandert moeten worden op een manier die beide theoretische aspecten waarborgt. Echter het beleid focust zich slechts op één van deze theoretische aspecten, omdat de andere minder wenselijk zou zijn oftewel: ‘je jaagt dan mensen in het harnas’.

De manier die de bewoners naar het idee van de gemeente het meest wenselijk en effectief laat verduurzamen, komt ook naar voren in de omgevingsvisie. Een meer participatieve vorm van sturen is gewenst door bewoners, en zoals aangegeven zijn bewonersgroepen dit ook. Een slimme combinatie hiervan zou bijdragen aan de duurzaamheid.

III. Inhoudsopgave

I. Voorwoord	2
II. Samenvatting.....	3
II.I doel- en vraagstelling	3
II.II Theoretische benadering	4
II.III Methodologie	4
II.IV Conclusies en Aanbevelingen.....	4
1. Projectkader	8
1.1 Wetenschappelijke relevantie.....	12
1.2 Maatschappelijke Relevantie	13
1.3 Doelstelling	14
1.4 Vraagstelling.....	14
2. Theoretisch Kader	16
2.1 Inleiding.....	16
2.2 Practice Theory.....	17
2.2.1 ABC-beleid	17
2.2.2 “Social Practices”	18
2.2.3 Social Practice en het verduurzamen van de gebouwde omgeving	19
2.3 Nudging	21
2.3.1 Definitiebepalingen Nudging.....	21
2.3.2 Nudging en de bewonersperceptie	24
2.4 Omgevingsvisie.....	24
2.5 Operationalisatie	25
2.5.1 Bewonersperceptie	27
2.5.2 Beleidsperspectief	30
2.6 Conceptueel model	33
3. Methodologisch kader	34
3.1 Onderzoeksstrategie	34
3.2 Onderzoeksmateriaal	35
3.2.1. Dataverzameling bewonersperspectief	35
3.2.2. Dataverzameling beleidsperspectief	37
4. Resultaten	38
4.1 Bewonersperspectief op verduurzamen eigen woning Hengstdal.	38
4.1.1 Needs.....	38
4.1.2 Opportunities	39

4.1.3 Abilities.....	41
4.1.4 Praktijkverandering vs. Sturingsmechanisme implementeren op gedrag.....	42
4.1.5 Burgerparticipatie in het beleid	44
4.2 Bewonersperspectief op verduurzamen eigen woning Zwanenveld.....	44
4.2.1 Needs.....	45
4.2.2 Opportunities	45
4.2.3. Abilities.....	48
4.2.4 Praktijkverandering vs. sturingsmechanisme implementeren op gedrag.	48
4.2.5 Burgerparticipatie in het beleid	50
4.3 Beleidsperspectief op het verduurzamen van de gebouwde omgeving.....	51
4.3.1. Needs.....	51
4.3.2 Opportunities	53
4.3.3 Abilities.....	54
4.3.4 Praktijkverandering vs. Sturingsmechanisme toepassen op gedrag.....	54
4.3.5 Participatie in het beleid	55
5. Conclusies.....	56
5.1 Theoretische koppeling.....	56
5.2 Beïnvloeding van de Needs, Opportunities en Abilities op het duurzame gedrag	57
5.3 gedragsverandering om te komen tot duurzaamheid in de gebouwde omgeving.....	61
5.4 Duurzame initiatieven en burgerparticipatie.....	63
6. Aanbevelingen.....	65
6.1 Aanbevelingen aan de hand van de conclusies.....	65
6.2 Aanbeveling voor verder wetenschappelijk onderzoek.....	66
7. Discussie en Reflectie	68
III. Literatuurlijst	70
IV. Bijlagen.....	73
IV.I Interviewgide bewonersperspectief	73
IV.II Interviewgide Beleidsperspectief	76
IV.III Transcripten Respondenten Hengstdal.	81
IV.IV Transcripten bewonersperceptie Zwanenveld	115
IV.V Interview beleidsperspectief	154

1. Projectkader

In het klimaatakkoord van Parijs is besloten om de gemiddelde temperatuurstijging op de aarde te beperken tot ver onder de 2 graden Celsius met een streven naar 1.5 graden Celsius. Daarbij wordt vastgesteld dat de mondiale emissies ten opzichte van 1990 in 2050 met 80 tot 95 procent moeten worden verminderd (PBL, 2016). Aan deze doelen kunnen dusdanig gegevens worden ontleend en op basis van harde cijfers is het voor beleidsmakers en wetenschappers beter mogelijk om wiskundige klimaatmodellen te maken. Deze modellen voorspellen aan de hand van klimaatgevoeligheid, de mate waarin de globale temperatuur stijgt als de hoeveelheid CO² in de atmosfeer verdubbelt, hoe de mondiale temperatuur verandert (Meyer, Strengers & Dortland, 2013). Nederland zal dus ook bij moeten dragen aan het verlagen van de mondiale uitstoot, in verscheidene beleidsrapporten wordt er door onderzoeksbureaus geopperd hoe dit moet gebeuren Opties voor energie en klimaatbeleid (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2017), Energieakkoord voor duurzame groei (Sociaal Economische Raad, 2013) & Regeerakkoord vertrouwen in de toekomst (PBL, 2017).

De plannen zijn ambitieus, de uitkomsten zijn echter tot nu toe in mindere mate toereikend. Zo blijkt dat er sprake is van sjoemelstroom, Nederland koopt op papier emissierechten in bij landen die deze groene energie in overvloed hebben. Dit maakt het dat Nederland niet zelf investeert in groene stroom, omdat ze hier boekhoudkundig wel aan voldoen. (Nuon, 2017). Uiteindelijk blijkt dat 12% van al het Nederlandse energieverbruik in eigen land groen opgewekt wordt. Zo worden 'wij' volgens Pier Vellinga, hoogleraar aan de Wageningen Universiteit, het vieze jongetje van de klas genoemd (Niewold, 2015). Nederland wil in feite niet meer doen dan strikt nodig en daarmee blijven de grote veranderingen op het gebied van verduurzamen nog uit. Echter komt er in 2013 een kantel punt, met het Energieakkoord voor duurzame groei (Sociaal Economische Raad, 2013). De Nederlandse overheid faalt alsnog en in 2015 wordt deze overheid voor de rechter gesleept. Met als gevolg dat de overheid de zaak verliest, de rechter beslist dat Nederland ervoor moet zorgen dat de emissie van broeikasgassen met 25% moet verlagen in plaats van de, door het beleid, voorgenomen 17% (Urgenda Foundation, 2015). Met uitzicht op energieneutraliteit van gebouwen in 2050 (PBL, 2016). Wat inhoudt dat de fossiele brandstoffen worden gecompenseerd door daar geproduceerde duurzame energie, dit betekent dat er dus nog een grote slag geslagen moet worden in het verduurzamen van de stroom en energievoorziening (RVO, 2014).

Duidelijk is dat de overheid nu werkelijke beleidsstappen moet gaan zetten. Een eerste stap die naar verwachting eind 2018 geïmplementeerd gaat worden is de omgevingswet (Provincie Gelderland, 2017). De Omgevingswet verplicht decentrale overheden, zowel als centrale

overheden om een omgevingsvisie en omgevingsverordening vast te stellen (Provincie Gelderland, 2017). De omgevingsvisie 'Gaaf Gelderland' speelt met zijn kerntaken in op duurzaam, economisch krachtig en een verbonden Gelderland. Duidelijk is dat er met de nieuwe omgevingsvisie dus sterk wordt ingezet op een 'groene' sterke woonomgeving (Provincie Gelderland, 2018). De keuze om de focus te leggen op de omgevingsvisie van de provincie Gelderland heeft een significante reden, zo was de provincie Gelderland een van de eersten die aan de slag is gegaan met de omgevingswet en daarmee heeft het dus al ervaringen op kunnen doen (Nijenhuis, 2014). Bijzonder aan de nieuwe omgevingsvisie is, zoals de provincie zelf stelt, dat ze een sterkere focus wil leggen en inzetten op een groter adaptief vermogen. Dit moet worden bewerkstelligd door het samenwerken met partners en participatie te stimuleren (Provincie Gelderland, 2017). De omgevingsvisie Gelderland en de inhoud van dit rapport zal verder worden uitgewerkt in het theoretisch kader.

Eén van de punten van focus die sterk naar voren komt in de Gelderse omgevingsvisie en energieakkoord is het verduurzamen van de gebouwde omgeving, deze focus kan in een breder kader van de energietransitie worden geplaatst (Ruiken , de la Court, Visschers, & Oostermeijer, 2016) (Provincie Gelderland, 2017). Volgens Hoppe, Bressers en Lulofs (2010) in (Kos, 2013) is de in Nederland gebouwde omgeving voor 33 procent verantwoordelijk voor de uitstoot van broeikasgassen. Jan Rotmans in Kos (2013) geeft aan dat het energieneutraal maken van de gebouwde omgeving het megaproject gaat worden van de komende twintig jaar. "Volgens het Energie Efficiency Plan van de Europese Commissie (2011) heeft de gebouwde omgeving het grootste energiebesparingspotentieel binnen de Europese Uni" (Kos, 2013). Dit onderzoek zal, met kijk op het besparingspotentieel en de urgentie van energiebesparing, focussen op de gebouwde omgeving. Met name zal worden gefocust op de bestaande woningbouw en niet zozeer de bestaande bouw betreffende bedrijven en huurwoningen. Deze keuze ligt vooral in de focus op de perceptie van bewoners op het verduurzamen van de woningen, die later toegelicht zal worden in de wetenschappelijke relevantie. De bestaande bouw betreffende bedrijven, kantoorpanden en huurwoningen gaan uit van andere technieken, financiële middelen en technologieën om te komen tot verduurzaming (Ruiken , de la Court, Visschers, & Oostermeijer, 2016). Hieronder vallen dus ook de bewonersgroepen die wonen in een pand van woningcorporaties en andere verhuurders die voor de service en onderhoud zorgen van de panden en van de huurders.

Een verdere toenadering van dit onderzoek zal zich vinden in het onderzoeken van de gemeente Nijmegen. De gemeente Nijmegen is benoemd tot Green Capital 2018 door in te zetten op een groene en duurzame omgeving (Nijmegen, 2018). Daarbij zet de gemeente Nijmegen in op een

sterk streven om in 2045 energieneutraal te zijn, om deze energieneutraliteit te waarborgen stelt Nijmegen een duurzaamheidsagenda op (Gemeente Nijmegen, 2011). De gemeente zet in op het stimuleren van de woningcorporaties en het aanzetten tot het stapsgewijs verduurzamen van de gebouwde omgeving. De gemeente richt zich daarnaast op de particuliere woningvoorraad met het raadplegen van een subsidieregeling en het verlenen van advies met betrekking tot duurzame maatregelen (Kos, 2013). Er is gekozen voor deze gemeente in de Provincie Gelderland, omdat de gemeente zoals boven aangegeven al langer ervaring heeft met het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Om een goed onderzoek te kunnen doen, is het van belang dat er in de onderzoeksgebieden een vergelijking kan gemaakt worden zodat de krachten en zwakheden van beide wijken kunnen worden vergeleken met betrekking tot de verduurzaming van de gebouwde omgeving.

Om een duidelijke populatie voor dit onderzoek te selecteren, zijn er dus twee wijken geselecteerd de eerste wijk is de wijk Hengstdal. Uit een voorlichtingsbijeenkomst over ‘Gasloos’ Nijmegen (1 maart 2018) bleek dat Hengstdal een belangrijke buurt is met betrekking tot het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Vanuit de wijk is er een initiatief (bewonersgroep) ontstaan, die de duurzaamheid ten goede moet komen. Of zoals het logo presenteert, “duurzaam Hengstdal voor de buurt door de buurt” (Duurzaam Hengstdal, z.d.). Het initiatief is opgezet om mensen advies te geven over het verduurzamen van de eigen woning, daarnaast is het een non-commerciële organisatie. Voor dit onderzoek is het belangrijk de statistische gegevens van zowel bewoners als woonomgeving te raadplegen. Hengstdal heeft een inwonertal van 6930. In de buurt staan 3522 zelfstandige woningen, het geheel aan woningen in Hengstdal heeft een gemiddelde WOZ-waarde van 208.656 euro (Gemeente Nijmegen, 2017).

De tweede wijk die gezien vanuit de statistische gegevens interessant is om te bekijken is Zwanenveld. Mede omdat Zwanenveld een wijk is die eveneens als pilotwijk geselecteerd is. Daarbij heeft Zwanenveld alleen nog geen bewonersgroep. Zwanenveld is een wijk gelegen in het zuidwesten van Nijmegen, waar volgens het platform van Nijmegen Green Capital 2018 geen buurtinitiatieven zijn op het gebied van verduurzaming (Gemeente Nijmegen, z.d.). Echter is ook de wijk Zwanenveld uitgekozen als pilotwijk Statistische gegevens met betrekking tot de demografie en woonomgeving laten zien dat de wijken in hun gronden zeer verschillend zijn. Dit maakt Zwanenveld in vergelijking met Hengstdal een interessante wijk, omdat je hiermee de verschillen met het eerdergenoemde Hengstdal kunt blootleggen en waar mogelijk leren van de betere alternatieven. Zwanenveld heeft 4771 inwoners, in de wijk bevinden zich daarbij 2437 zelfstandige woningen. Het significante verschil tussen de woningen van Hengstdal en

Zwanenveld zit in de gemiddelde WOZ-waarde, die in Zwanenveld 132.913 euro is (Gemeente Nijmegen, 2017).

In de beleidsdocumenten, zowel de nationale als de provinciale, wordt veelal gefocust op de top-down planning (Provincie Gelderland, 2017) (Provincie Gelderland, 2018) (Sociaal Economische Raad, 2013) (Ruiken, de la Court, Visschers, & Oostermeijer, 2016) (PBL, 2016). Terwijl ze in tegenstelling juist willen uitgaan van een meer adaptieve planning met initiatieven vanuit de bevolking. Echter komt, in deze beleidsdocumenten, de perceptie van de mens op dit plan en hoe daarmee omgegaan moet worden nergens naar voren. Veelal is er sprake van de manier waarop technologische implicaties een verandering kunnen bieden (Roos & Manussen, 2011) (Ruiken, de la Court, Visschers, & Oostermeijer, 2016). Zowel ook hoe de financiële kant en de beleidskant van het verhaal pogen de bebouwde omgeving te verduurzamen (Bbn Adviseurs, 2012) (Provincie Gelderland, 2018) (PBL, 2017). Zoals Roos & Manussen (2011, p.6) ook al aangeven spelen er bij bewoners meerdere overwegingen dan alleen de financiële overweging. “Zo is het emotionele aspect van de woning iets wat vaak vergeten wordt bij het verduurzamen”. Dit leidt ertoe dat veel van de implicaties zowel op technologisch als op financieel vlak niet geïmplementeerd kunnen worden (Roos & Manussen, 2011).

Met het voorgaande in ogenschouw wordt juist in dit onderzoek de nadruk gelegd op die perceptie van bewoners op zowel het gevoerde beleid, Met name de verandering van de omgevingswet en daardoor verplichte omgevingsvisie, als op de verduurzaming van de gebouwde omgeving die plaatsvindt in een breder kader van de energietransitie. Om van deze persoonlijke perceptie een beter begrip te krijgen zal er in het theoretisch kader worden ingegaan op de Practice Theory van Elizabeth Shove, Mika Pantzar en Matt Watson (2012). Kort gezegd focust deze theorie op het geheel van het gedrag van mensen, dat de praktijk vormt, maar deze praktijk vormt ook tevens het gedrag van mensen. Ook zal dit theoretisch kader dieper ingaan op de inhoud van de omgevingsvisie en de manier waarop belanghebbenden deze zouden moeten interpreteren. Het beleid kan dus sturen in het gedrag, of de praktijk, van mensen een theorie die daar verder op in gaat is de theorie van nudging (Thaler & Sunstein, 2008). Vervolgens zal in het theoretisch kader alles tezamen komen in de operationalisatie en koppeling van begrippen. Waar doormiddel van het NOA-model de context wordt geplaatst voor de vraagstelling van het kwalitatieve onderzoek.

1.1 Wetenschappelijke relevantie

Veel wetenschappelijk onderzoek naar het beleid rondom duurzaamheid en het verduurzamen van de gebouwde omgeving, wordt of is al verricht. Dit onderzoek bouwt voort op die bestaande kennis, echter poogt dit onderzoek ook een kennisleemte aan te vullen.

Veel wetenschappelijk onderzoek dat verricht wordt focust zich op de beleidskant van verduurzamen. Zo focust Kos (2013) zich bijvoorbeeld op het transitieproces van het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad. Zo blijkt uit de deelvragen dat er gekeken wordt welk overheidsbeleid er van invloed is op het verduurzamen van de bestaande woningbouw. In de thesis van Beker (2016) wordt er juist meer ingezoomd op het “samen verduurzamen” in Nijmegen. Hierin komt de gedachte van een participatie samenleving sterk naar voren. Dit betekent dat de focus ligt op speciale groepen die naar zeggen een meer duurzaam betrokken leefstijl eropna houden.

In het onderzoek van Veerbeek (2014) wordt onderzoek gedaan naar hoeveel consumenten extra willen betalen voor een energiezuinige woning. Volgens Veerbeek (2014) is er al veel onderzoek gedaan op het gebied van de financiële keuze naar een duurzame woning. Veel van de literatuur die Veerbeek (2014) aandraagt kijkt naar de commerciële waarde die mensen geven aan het verduurzamen van woningen (Veerbeek, 2014). Zoals al eerder aangegeven door Roos en Manussen (2011) is het emotionele aspect van verduurzaming een element dat vaak vergeten wordt. Het is dus van belang dat er niet gekeken wordt naar alleen, de financiële oftewel economische kant van het verhaal.

Niet alleen wetenschappelijke bronnen weiden aandacht aan het probleem van verduurzamen in de gebouwde omgeving. Uiteraard komt deze aandacht voort uit de beleidsdocumenten en daarmee de maatschappelijke problemen. In het verslag over de opgaven voor de Nationale Omgevingsvisie, geeft de overheid aan te stimuleren doormiddel van prijsprikkels, subsidies, laagrentende leningen, voorlichting en ondersteuning van innovatieve aanpakken (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2017). Het beleid vraagt om ontwerpkracht die de kansen op slimme combinaties kan opleveren. In dit rapport wordt verwezen naar het Energieakkoord voor Duurzame Groei (2013), dit Energieakkoord spreekt ook over de gebouwde omgeving en de kansen die hierin liggen. “Uitgangspunt is dat burgers en bedrijven zelf belang hebben bij en verantwoordelijkheid nemen voor energiebesparing” (SER, 2013, p. 14) Het voorgaande laat zien dat de overheid wel degelijk denkt aan de verantwoordelijkheid van de burger. Echter mist hier het reflexieve van de overheid, in het energieakkoord komt namelijk de perceptie van de bevolking niet naar voren.

In een rapport van Zoetbrood en Götz (2015), doet wel onderzoek naar de perceptie van mensen. In het begin van dit rapport wordt aangegeven dat er mede gefocust wordt op het volgende aspect: “De psychologie richt zich op de individuele consument, het microniveau. Wat drijft consumenten of houdt mensen tegen in zowel hun 'hoofd als onderbuik' om energie-innovaties aan te schaffen?” (Zoetbrood & Götz, 2015). Duidelijk wordt in dit verslag wat mensen, wel en niet, drijft om te investeren in energie-innovaties. In het theoretisch kader zal worden aangegeven wat belangrijke theorieën zijn met betrekking tot deze psychologische blik. Echter spreekt dit rapport kritisch gezien van een marketingstrategie, het gaat dan ook om de verkoop van energie-innovaties en hoe je mensen daarin kan stimuleren. Daarbij kijkt het rapport nog niet naar de huidige verandering van beleid, met de Omgevingsvisie van Gaaf Gelderland als focus.

Uit bovenstaande blijkt dat dit onderzoek een sterke aanvulling kan zijn van de kennisleemte die bestaat. Allereerst moeten men kijken naar de bewonersperceptie van het gevoerde beleid, waarin het klaarblijkelijk van belang is dat men zijn of haar huis moet verduurzamen. Daarbij zal een poging worden gedaan om visueel te krijgen of de nieuwe omgevingsvisie inderdaad het juiste effect heeft, hetgeen de huidige beleidsmakers voor ogen hebben.

1.2 Maatschappelijke Relevantie

Kos (2013) geeft aan dat de energiekosten in de toekomst waarschijnlijk zullen stijgen. Dit valt logisch te verklaren uit het feit dat de schaarste van fossiele brandstoffen, daar waar de energie nu voornamelijk mee opgewekt wordt, zal toenemen. Dit betekent dat scherp focussen op wat de kijk van bewoners op dit moment is op het verduurzamen van de woningen kan de kennistekorten en mogelijk de mispercepties bij mensen blootleggen. Door voorgaande uitkomsten te presenteren kan de maatschappij leren van zijn fouten en mogelijk daarop aanpassen, om sneller en met meer draagvlak tot een energie neutrale samenleving.

Beker (2016) geeft aan in haar thesis ‘Verduursamen in Nijmegen’ dat uit de ‘effectmeting informatie Energie labels’ is gebleken dat een derde van de Nederlandse huiseigenaren energiebesparende maatregelen wil nemen. Een inzicht die in het maatschappelijk belang nog veel draagvlak kan winnen, door een betere visie te geven op de perceptie van de normale burger op beleid.

Ook voor het bestuurlijk systeem is het belangrijk inzicht te krijgen in de interpretatie die de burger heeft van het gevoerde beleid. De relevantie wordt nu extra versterkt door een veranderend beleidsveld. De kadernota “Gaaf Gelderland” (2018) geeft zoals eerder aangegeven veel beleidspunten en opgaven van verandering vanuit een top-down planning. Echter wordt er

nergens aangegeven hoe de bewoners het beleid in het verleden hebben opgevat en of daar terreinwinst op te behalen valt.

Met het blootleggen van de kennisleemte omtrent de persoonlijke perceptie van het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad in Nijmegen. Wordt er met deze Thesis bijgedragen aan het maatschappelijk belang inzicht te geven om op deze uitkomsten in te spelen. Waardoor het maatschappelijk probleem van milieuverandering en klimaatverandering beter en sneller opgelost kan worden.

1.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in de perceptie van bewoners met betrekking tot de verduurzaming van gebouwde omgeving in Nijmegen, voortkomend en gestimuleerd door een meer participatieve omgevingsvisie in Gelderland zoals verplicht in de nieuwe omgevingswet.

Met dit praktijkgerichte onderzoek zal een kennisleemte in de literatuur worden aangevuld. Dit zal vervolgens, voor een deel, bijdragen aan het oplossen van een maatschappelijk probleem. Deze doelstelling bevindt zich in een breder kader van de energietransitie en de daarmee gemoeide problematiek. Technologisch en financieel verduurzamen van de woningvoorraad is al door vele andere wetenschappers en beleidsmedewerkers onderzocht. De emotionele en persoonlijke kant blijft, vooral in beleidsdocumenten onder belicht.

1.4 Vraagstelling

De doelstelling geeft een goede inkadering van het onderzoek, de onderstaande vraagstelling zal een leidraad zijn in dit onderzoek en zullen vervolgens kritisch beantwoord worden.

1. In hoeverre is het mogelijk om gezien vanuit de bewonersperceptie, de bestaande particuliere huizen in Nijmegen te verduurzamen? Zoals voorgesteld en gestimuleerd wordt door een meer participatieve omgevingsvisie in Gelderland?

Deze hoofdvraag wordt onderverdeeld in deelvragen die de structuur aangeven van dit onderzoek.

1.1 Hoe staat de burger tegenover het verduurzamen van de eigen woning en welke invloeden hebben daar betrekking op?

- Hoe beïnvloeden de Needs, Opportunities en Abilities de blik op verduurzaming?
- Welke (f)actoren hebben een positieve dan wel negatieve invloed op de verduurzaming van de gebouwde omgeving?

1.2 Hoe ziet de burger de gedragsverandering die nodig is voor het verduurzamen van de gebouwde omgeving voor zich?

- Welk beleidsaspect wordt als voordelig aanschouwt door de normale burger?
- Werkt een verandering in de praktijk van mensen beter of moet er verandering komen door te met kleine sturingsmechanisme te sturen op gedrag?

1.3 Biedt de nieuwe omgevingsvisie het beoogde beleid?

- In hoeverre heeft men het idee dat burgerparticipatie, met kijk op de omgevingsvisie een rol speelt in beleid?

2. Theoretisch Kader

2.1 Inleiding

Eén van de leidende theorieën die naar voren kwam in de jaren '80, met betrekking tot "Environmental Concern" is de theorie van "Ecological Modernisation" (Buttel, 2009). Dit theoretisch kader, en daarmee dit onderzoek, zal niet de basis zijn van het onderzoek. Echter geeft deze theorie de veranderende beleidsposities en het ontstaan van een milieuprobleem wel goed weer. De theorie stelt de kapitalistische samenleving als positief. Bedrijven zullen hun winst investeren in nieuwe technieken, die bij een bepaald punt van welvaart, een zogenoemd "turning point", veranderen in investeringen die duurzaam produceren bevorderen. Dit betekent dus volgens de Ecological Modernisation theorie dat verduurzamen mogelijk is door de markt zijn werk te laten doen en uit te gaan van een economische win-win situatie. Jänicke die de Ecological Modernisation theorie verder bespreekt en bekritiseert stelt dat de milieucrisis voorbijgaat aan de klassieke hiërarchische capaciteit van de overheid, dus moet er gezocht worden naar nieuwe coöperatieve manieren van overheidssturing (Mol & Jänicke, 2009).

Het laatstgenoemde sluit aan bij het veranderende beleid in de Nederlandse Samenleving. De omgevingsvisie Gelderland (2018) spreekt met name van deze coöperatieve manier van beleidsvoering. Ook deze omgevingsvisie van Gelderland speelt in op niches en voert daarop actief beleid, daarmee kijkt het dus naar groepen met een technologische innovatie (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2017). Jan modaal komt, met de kijk op kansen in de gebouwde omgeving, in de beleidspraktijken maar weinig naar voren, Beker (2016) geeft in haar thesis zelfs aan dat slechts één derde van de samenleving bereid is te verduurzamen (Beker, 2016). Beleidsdocumenten en het beleid zouden hier dan ook meer aandacht aan moeten besteden, mogelijk aan de politieke kant of aan de psychologische perceptie van mensen.

In de literatuur komen theorieën naar voren die sterk focussen op de persoonlijke perceptie van beleid. In dit onderzoek wordt de keuze gemaakt voor twee theorieën die twee kanten belichten van de perceptie van bewoners in het beleid. De Practice Theory van Elizabeth Shove, Mika Pantzar en Matt Watson (2012) is de eerste theorie die toegelicht zal worden en gekoppeld aan het probleem van de energiebezuiniging in de gebouwde omgeving in Nijmegen. De tweede theorie die zich meer focust op de psychologische kant van de persoonlijke perceptie op beleid is de theorie over 'Nudging' door Thaler en Sunstein (2008) zal daarna aangekaart worden. De keuze om deze twee theorieën te raadplegen zit hem in de tegengestelde aard van de theorieën. Daar waar de "practice theory" de elementen en verbanden tussen deze elementen in de samenleving analyseert en probeert te begrijpen vanuit de praktijk. Richt de theorie over "Nudging" zich op de

psychologische gedragskant van het beleid. Dit onderscheid zorgt ervoor dat in de resultaten kan blijken op welk deel het beleid meer zijn focus kan leggen, naar aanleiding van de meningen van de gewone burger. Vervolgens zullen verschillende begripsbepalingen geoperationaliseerd en opgehelderd worden. Dit wordt gedaan aan de hand van een rapport van de EEA (2013) waarin wordt gefocust op het NOA-model, later wordt aangetoond welke betekenis en relevantie dit model heeft.

2.2 Practice Theory

In 2012 komen Elizabeth Shove, Mika Pantzar en Matt Watson met een theorie over de dynamiek van de sociale praktijk. De practice theory van Shove, Pantzar en Watson (2012). Bouwt voort op werken van Giddens, Heidegger, Bordieu, Foucault, Schatzki en Reckwitz. Reckwitz geeft een voorbeeld waarbij het skateboarden centraal staat (Shove, Pantzar & Watson, 2012 p.14-15). Je bent dan als rijder niet de drager van de 'practices'. Wat inhoudt dat jouw prestaties een samenspel zijn van entiteiten (Shove, Pantzar & Watson. 2012 p. 15). Shove, Pantzar en Watson (2012) bouwt voort op dit idee van de drager zijn van 'practices', later zal dit idee verder worden uitgewerkt. Eerst wordt er gekeken naar het beleid zoals het voornamelijk gevoerd en geïmplementeerd wordt.

2.2.1 ABC-beleid

"The popularity of the ABC framework is an indication of the extent to which responsibility for responding to climate change is thought to lie with individuals whose behavioural choices will make the difference" (Shove, 2010 p. 1274). Het voorgaande laat zien dat het "ABC- framework" duidelijk uitgaat van de persoonlijke keuzes. In deze benadering staat de A (attitude) voor de houding van mensen, B (Behaviour) voor het gedrag van mensen en C (choice) voor de keuze van mensen. Deze benadering zoals Shove (2010) ook benadrukt laat zien dat de gevestigde orde uitgaat van een beleid waarin ze de houding van mensen moeten veranderen, daarmee het gedrag en vervolgens de keuze van het gedrag om tot verduurzamen te komen. Echter doet deze benadering te kort aan het klimaatverandering vraagstuk. Het veranderen van gedrag en zo de keuze als beoogd in beleidsstukken leidt volgens Shove (2010) niet tot een significante sociale verandering. Mensen kunnen immers nog keuzes maken die niet altijd duurzaam verantwoord zijn. Shove (2010) zoekt dus naar een meer alomvattende manier om tot verduurzaming te komen. In haar werk (Shove, 2010) geeft ze dan ook de eerste inleiding tot de "practice theory" die hieronder uitgelegd zal worden.

2.2.2 “Social Practices”

In recentelijke werken over duurzaamheid en klimaatverandering wordt volgens Shove Pantzar en Watson (2012) over ‘behaviour’ en ‘practice’ gesproken als gelijkgesteld en daarbij door elkaar gebruikt. Zo wordt er ook wel gezegd dat de gedragsverandering door een practice lens geïnterpreteerd moet worden. De ironie zit hier echter in het feit dat de theorieën met betrekking tot social practice, beschreven door Anthony Giddens (1984), Theodore Schatzki (2002) en Andreas Reckwitz (2002), totaal niet ‘behaviourial’ zijn (Shove, 2010). Het gaat hier namelijk niet alleen om het gedrag, maar ook om de bestaande niet menselijke dingen in de praktijk die invloed kunnen hebben. Denk hierbij aan plaats en tijd zoals Giddens aangeeft in Shove (2010). Het doorbouwen op practice en daarmee het geheel van het probleem van klimaatverandering aan de tand voelen is de reden voor het gebruik van deze theorie. Het is daarom, gezien het bovenstaande te kort door de bocht om te focussen op alleen het gedrag van inwoners, ook moet er rekening worden gehouden met de elementen die hieronder benaderd zullen worden.

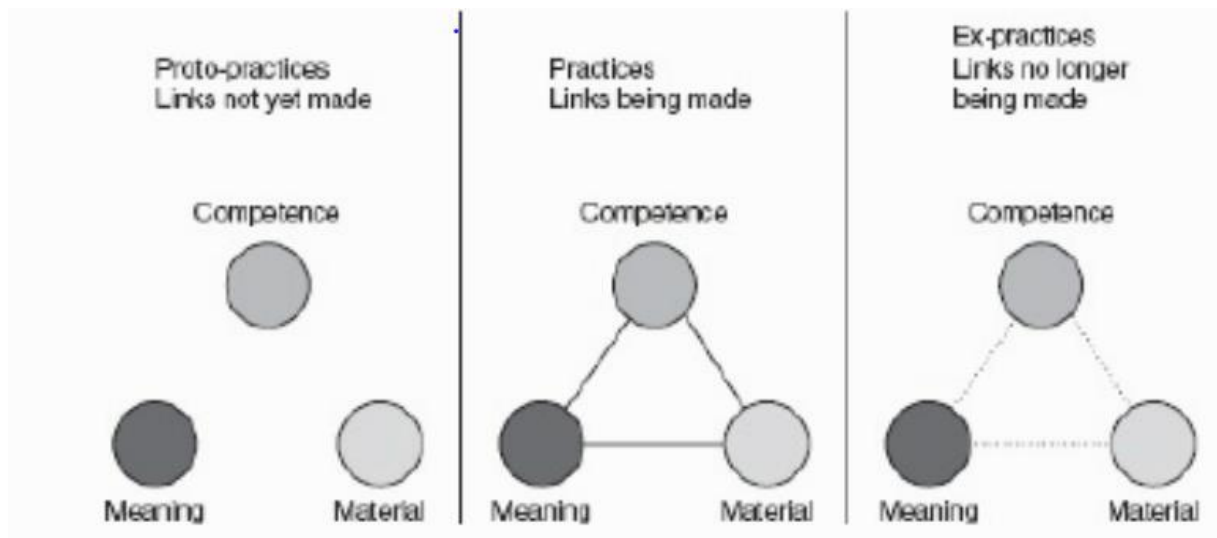
Drie Elementen

In de practice theory die Shove, Pantzar en Watson (2012) opstelt en bekritiseert komen drie elementen naar voren die niet zonder elkaar kunnen en die de huidige practice vormen zoals die is. De elementen die naar voren komen zijn

- **Materialen:** het gebruik maken van de huidige technieken materialen en middelen die voorhanden zijn op een bepaalde plek en een bepaalde tijdszone.
- **Competenties:** Oftewel kennis mogelijkheid tot iets kunnen doen. Kennis vaardigheden inzicht en attitude die ertoe leiden dat je iets kunt bereiken wat je als doel stelt.
- **Meningen:** Symbolische achterliggende gedachten en meningen.

Practices veranderen, verdwijnen en komen door een verandering van de elementen en hun relaties. Deze relaties zijn belangrijk, omdat elementen op zichzelf niet kunnen voortbestaan. Daarbij is het van belang dat de elementen zich kunnen ‘vastklampen’ aan een ‘practioner’ oftewel iemand die gebruik maakt van deze elementen. Een goed voorbeeld hiervan is de energietransitie die plaats vond in 1960-1970 waarin de energiehuishouding van huizen over ging op een gasaansluiting door het goedkoop kunnen leveren van gas. Hierdoor waren kolen niet langer meer van belang. Wat hier dus duidelijk zichtbaar is, is dat de energiehuishouding verandert door het verdwijnen van elementen. Het materiaal, eerst de steenkolen daarna het aardgas, zitten in een transitie. Dit houdt in dat de verhoudingen van de Competenties en Meningen ook veranderen, mensen schakelen over op aardgas en zien dit als het goede, omdat er

geen andere op dat moment betere voorziening voor handen is. Onderstaande afbeelding geeft schematisch de verhoudingen weer tussen de verschillende elementen. En laat daarbij zien dat als de onderlinge verhoudingen wegvallen de elementen op zichzelf geen voortbestaan hebben in de wereld van de social practice.

Figuur 1: Elements and linkages. (Shove, Pantzar, & Watson, 2012 p.25)

Hier moet volgens Shove, Pantzar en Watson (2012) aan toegevoegd worden dat de individualiteit van het beoefenen van de elementen in zekere zin niet compleet individueel is. Men kan echter wel zijn eigen mening hebben, de reflexiviteit van het systeem zorgt ervoor dat je toch onderdeel bent van de praktijk, die je zelf vormt. Tevens vormt deze praktijk de mens weer. Simpel gezegd werken practices, omdat materiële elementen, competenties en meningen aan elkaar gelinkt worden en getransformeerd door het proces van het gebruiken van deze elementen (Shove, Pantzar, & Watson, 2012). In het voorgaande moet het belang worden gezien, dat er geen twee verschillende discoursen van practices naast elkaar kunnen staan. Shove, Pantzar en Watson (2012) beschrijft dit als de concurrentie tussen practices waardoor een van de practices het discourse gaat bepalen. Het is dus van belang dat één van de practices dominant is en, nog relevanter, wordt.

2.2.3 Social Practice en het verduurzamen van de gebouwde omgeving

Planning kan gezien worden als een morele en sociale verandering in het vormen van infrastructuur waarin mensen hun gedrag uitoefenen. Dit is dus een uiterst moeilijke en complexe taak, als planner en beleidsmaker word je geacht om overall rekening mee te houden (Shove, Pantzar, & Watson, 2012). Volgens Shove, Pantzar en Watson (2012) is gebleken dat planners echter niet de hele maatschappij kunnen veranderen van bovenaf. Ze kunnen echter wel de

bovenstaande elementen vorm en richting geven. Dit is natuurlijk uiterst belangrijk voor beleidsvoering volgens Shove, Pantzar en Watson (2012).

Het is dus belang om de huidige reproductie van elementen in het leven van de normale burger te verbreken. Daarmee veranderen volgens de theorie van Shove, Pantzar en Watson (2012) de connecties tussen de elementen. Dit levert een transitie op die een evenwicht vindt in een nieuwe reproductie van elementen. Wanneer het beleid kiest om de oude elementen en connecties te verbreken, zullen de practices ook niet kunnen aansluiten en vastklampen bij de zogenoemde 'Practioners' oftewel de gewone burger. Kort door de bocht en ongenueanceerd gezegd betekent dit dat de overheid ofwel de beleidsmakers met de blik op duurzaamheid de andere keuze moeten wegnemen. Hiermee zal het probleem opgelost worden en wordt er gekozen worden voor een discours. Zoals al eerder vernoemd is gebleken dat één derde van de mensen wil verduurzamen, die andere twee derde zal ook om moeten om te komen tot energieneutraliteit.

Michiel Korthals zegt in zijn Essay over de Overheid als verleidster, dat er vaak wel de intentie is van verduurzamen maar dat de mogelijkheden voor burgers hier niet toe bestaan of nog in ontwikkeling zijn. Daarin wordt er een onderscheid gemaakt tussen bewuste en onbewuste burgers dit onderscheid is belangrijk want de onbewuste burger kan altijd nog drager zijn van de niet duurzame elementen. Zo geeft hij met betrekking tot de energiehuishouding aan dat het voor burgers moeilijk is om over te stappen op werkelijk duurzame technieken. De overheid moet dus volgens Korthals (2013, p.36) *“een balans vinden tussen het reguleren van gedrag (sturing), vermijden van free-riders, transparantie én ruimte creëren voor creatieve inbreng van burgers. In termen van vrijheid: de overheid moet een balans vinden tussen negatieve en positieve vrijheid, of beter, positieve vrijheidsidealen.* Dit is volgens Korthals niet juist burgers zijn namelijk niet geheel rationeel denkend en bouwen voort op een 'bounded rationality' gevormd door anderen en voorzien van gedragsreguleringen (Korthals, 2013). Daarom zou een overheid niet uit moeten gaan van de creativiteit van burgers. Dit onderzoek laat dit laatste gedeelte buiten wegen omdat het irrelevant is voor het onderzoek. De omgevingsvisie gaat namelijk wel uit van een co-creatieve manier van plannen. Die zoals hier onderstaand Shove, Pantzar en Watson (2012) ook aanhaalt.

Shove, Pantzar en Watson (2012) spreekt ook over deze 'bounded rationality' alleen dan in een andere zin. Duidelijk moet worden dat de rol van elementen en de aanwezigheid van deze elementen belangrijk is in de keuze van beleid. Bijvoorbeeld de aanwezigheid van bepaalde materiële elementen verander je niet eenvoudig. Shove, Pantzar en Watson (2012) geeft een voorbeeld over fietsen in Nederland respectievelijk in Engeland. In Nederland is er namelijk al een goede infrastructuur aanwezig en veel mensen participeren in het fietsverkeer. In Engeland ligt

deze infrastructuur er niet en is de participatie in het fietsverkeer ook dermate lager. Bourdieu in Shove, Pantzar en Watson (2012) zegt dat de cumulatieve effecten van verleden gebeurtenissen en ervaringen mede bijdragen aan de manier waarop mensen denken en handelen in de toekomst.

De vraag die voor dit onderzoek van belang is, concluderend uit de practice Theory, is de vraag of de gewone burger inderdaad denkt dat het veranderen van elementen in hun 'practice' kunnen bijdragen aan het verduurzamen van de gebouwde omgeving en met name hun huis. Daarbij is het de vraag of de coöperatieve manier die de omgevingsvisie schetst volgens de gewone burger, goed bijdraagt aan deze verandering van de linken tussen de elementen of zelfs de elementen als geschetst door Shove, Pantzar en Watson (2012). Dus daarbij of het gedrag gewaarborgd moet worden door een praktijkverandering, zodat de 'practicers' alleen deze praktijk nog kunnen aangrijpen.

2.3 Nudging

Richard H. Thaler en Cass R. Sunstein winnen in 2017 de nobelprijs in Economie. In 2008 schrijven ze het boek *'Nudge: improving decisions about health, wealth and happiness'*. Het boek wordt door de New York Times gezien als een bestseller en word als beste boek van het jaar neergezet door The Economist en de Financial Times (Goodreads, 2018). Thaler en Sunstein (2008) focust op de keuzes die mensen maken in hun dagelijks leven en hoe men betere keuzes kan maken.

Belangrijkste punt van focus ligt op de manier waarop keuzes nooit neutraal kunnen zijn. Deze gedachte leidt ertoe dat mensen bevooroordeeld zijn, nudging en daarmee de keuze architectuur kan ervoor zorgen dat mensen de beste keuzes maken in hun eigen opzicht zonder dat de vrijheid van de keuze wordt beïnvloed (Thaler & Sunstein, 2008). De keuze voor de theorie van Thaler en Sunstein (2008) zit in de gedragswetenschappelijke toepassing van de theorie. De betrekking op het beleid en de keuze architectuur die uit de theorie voortkomt zijn belangrijk voor de perceptie van de bewoners op het verduurzamen van de gebouwde omgeving en het daarin gevoerde beleid. Hieronder zal deze theorie verder uitgewerkt worden met betrekking tot dit onderzoek.

2.3.1 Definitiebepalingen Nudging

De Definitie die Thaler en Sunstein (2008) aan de term Nudging geven is:

"A nudge, as we will use the term, is any aspect of the choice architecture that alters people's behaviour in a predictable way without forbidding any options or significantly changing their economic incentives. To count as a mere nudge, the intervention must be easy and cheap to avoid. Nudges are not mandates. Putting the fruit at eye level counts as a nudge. Banning junkfood does not" (Thaler & Sunstein, 2008 p.6).

In de bovenstaande definitie komen verschillende begrippen naar voren die een nadere uitleg nodig hebben. Deze begrippen zullen later gedefinieerd worden, eerst zal het uitgangspunt van Nudging benadrukt worden. Nudging gaat volgens Thaler en Sunstein (2008) Namelijk uit van het Libertarisch Paternalisme. Het libertarische in dit begrip schetst het streven naar een samenleving waarin mensen zo vrij mogelijk moeten zijn in de keuze die zij maken, de nadruk ligt dus op politieke vrijheden. Het paternalistische deel van het begrip focust op de manier waar libertarische paternalisten de vrijheid van deze mensen wil waarborgen door geen grenzen aan hun vrijheden op te werpen. Van de ene kant kan je dit begrip zien als een vrij zachte benadering, omdat je niet tegen iemand zegt dat hij iets niet meer mag doen. Van de andere kant laat het mensen wel vrij in hun keuze en daarmee waarborg je de meningen die worden beoordeeld door de personen zelf (Thaler & Sunstein, 2008).

Het volgende onderscheid dat Thaler en Sunstein (2008) maken is het onderscheid tussen 'Humans' and 'Econs'. Waar men in de economische literatuur vaak van uitgaat is de 'Homo Economicus' oftewel de mens die volledig rationeel denkt en alle informatie beschikbaar heeft en van daaruit economisch gezien de meest verantwoorde keuze maakt. De 'Humans' in deze context zijn dat juist niet, dit zijn de mensen die gewoon keuzes maken en daarin fouten maken en niet per se altijd nadenken over de consequenties van bepaalde keuzes. Wat men hieraan kan afleiden is dat de 'Humans' vaak ook in meerdere mate gebiased zijn. Mensen staan dus niet op zichzelf en worden praktisch altijd beïnvloedt door keuzes van andere. Daarbij komt dat het paternalisme niet altijd zorgt voor een bepaalde dwang, je keuze kan dus ook onopvallend beïnvloed worden.

Het bovenstaande geeft de grondslag voor beleidsmakers in termen van beïnvloeden van mensen om bijvoorbeeld groen te denken. Thaler en Sunstein (2008) beschrijven dit als de 'Keuze Architectuur'. Deze keuze architectuur moet erop berusten om het leven van de gewone 'Humans' gemakkelijker te maken. Het merendeel van deze keuze architectuur vindt plaats in de overheidsinstanties, Thaler en Sunstein (2008 p. 14) concludeert: *we are not for bigger government, just for better governance*. Dus de keuzearchitectuur moet berusten op goede sturing, waarvoor de overheid niet per se hoeft uit te breiden, maar slimme keuzes moet maken. Als goede keuze architect, moet je in de keuzes die je maakt rekening houden met het feit dat ze worden overgenomen door 'Humans' het is dus van belang het gedrag van deze mensen goed te bestuderen, om ervoor te zorgen dat je het leven voor mensen inderdaad makkelijker maakt. Je kan als keuze architect in de volgende ingrepen stimuleren of sturen volgens Thaler en Sunstein (2008).

- **Incentives:** Oftewel een motiverende stimulerende beloning. Volgens Thaler en Sunstein (2008) moeten deze wel opvallend zijn, omdat ze anders geen invloed uitoefenen.
- **Understand Mappings:** De relatie tussen keuze en resultaat wordt door Thaler en Sunstein uiteengezet als 'mapping', mensen blijken het moeilijk te vinden om over de relatie tussen hun keuze en de uiteindelijke ervaring een voorspelling te doen. Het gaat er bij deze ingreep vooral om de informatie voor de 'Humans' te verbeteren zodat keuzes en de daarbij behorende ervaringen makkelijker te verwerken zijn.
- **Defaults:** Volgens Thaler en Sunstein (2008) gaan mensen vaak voor de standaardoptie, als dit de makkelijkste manier is om iets te kiezen. Daarbij gaan mensen vaak voor de status quo dat wat andere ook doen. Het is dus voor beleid slim om hierop in te spelen en met deze standaardkeuze in te spelen op de uitkomsten die je wilt bereiken
- **Expect error:** In acht nemen dat mensen fouten maken. Uit de psychologische wetenschap blijkt dat veel van de keuzes van mensen afhangen van gewoontes, persoonlijkheidskenmerken en sociale overtuigingen. Die niet altijd correct hoeven te zijn, Thaler en Sunstein (2008) geeft aan dat je hier als keuze architect op in moet spelen, om te voorkomen dat men fouten maakt.
- **Structure Complex Choices:** men moet de keuzes voor 'Humans' makkelijker maken zodat de structuren ingedeeld worden en keuzes voor 'Humans' makkelijker te maken zijn. Beleid kan hierop inspelen door het gewenste beleid als eerste te plaatsen.

Een kritische lezer heeft gezien dat, met uitzondering van de eerste ingreep, de eerste letter van elk woord het woord Nudges gemaakt kan worden. Met deze ingrepen staan keuze architecten voor ingewikkelde taken. Door Nudges kan er gestuurd worden in het gedrag van mensen door kleine veranderingen in het gedrag van mensen te stimuleren en daarmee in te spelen op de bovenstaande ingrepen.

In de thesis van Meijer (2015) wordt goede kritiek gegeven op 'nudging', ze geeft aan dat in bepaalde gevallen nudging slechts symptoombestrijding is zo komt volgens Meijer (2015) in het WRR (2014) naar voren. Nudging gaat namelijk niet in op de problemen zoals preferenties en waarden die, onderliggend, burgers kunnen tegenwerken. Het is namelijk lastig een levensstijl, gewoontegedrag, of dieperliggende gedragspatronen te veranderen. Volgens het WRR in Meijer (2015) zijn er bepaalde attitudes die mensen niet willen en kunnen veranderen. Dit maakt het dat er een onderscheid komt in verschillende typen mensen, degene die gemotiveerd zijn tot verandering en degene die niet gemotiveerd zijn tot verandering. Zonder onderliggende motivatie vallen mensen veel sneller terug op gewoonte gedrag en zullen dus minder snel redeneren (Meyer, 2015).

2.3.2 Nudging en de bewonersperceptie

De koppeling van de theorie van Nudging aan de bewonersperceptie van het verduurzamen van de gebouwde omgeving, moeten men niet zoeken in de beleidskant. De beleidskant in dit onderzoek is namelijk de omgevingsvisie die later nader wordt toegelicht zal worden. De vraag is er dan ook over of de bewoners een kleine sturing die leidt tot een verandering van gedrag wenselijk vinden. Hierbij moet men rekening houden met de eerdergenoemde omgevingsvisie die een bepaalde sturing al waarborgt. In vergelijking met de Practice Theory van Shove, Pantzar en Watson (2012) betekent dit dat de vraag gesteld moet worden of men de gehele praktijk en daarmee zijn elementen moet veranderen. Of dat men juist moet uitgaan van een vrije samenleving en daarin kleine sturingsmechanismen moet toepassen om tot verandering te komen.

2.4 Omgevingsvisie

In dit onderzoek zijn de documenten die focussen op beleid en sturing, buiten de theoretische wetenschappelijke documenten om ook van belang. De omgevingsvisie is een rapport opgesteld door overheden, waarin ze de plannen met betrekking tot beleid opstellen. De focus ligt zoals eerder aangegeven in het projectkader op de omgevingsvisie van de gemeente Gelderland. Gelderland zet zich sterk in op duurzaamheid en wil dan ook als één van de eerste provincies duurzaam worden. De huidige koers wordt gezet op energieneutraliteit in 2050 (Provincie Gelderland, 2017). Het streven van de gemeente Nijmegen ligt zelfs op energieneutraliteit in 2045 (Gemeente Nijmegen, 2011). Dit streven komt voort uit de omgevingsvisie die de Provincie Gelderland op heeft gesteld.

De omgevingsvisie gaat uit van vele ontwikkelingen: “globalisering, klimaatverandering, energietransitie, schaarste van grondstoffen, digitalisering en nieuwe technologieën, druk op sociale verhoudingen, vraagstukken rondom natuur, milieu en de gezonde leefomgeving enzovoort” (Provincie Gelderland, 2017 p. 7). De samenhang van deze grote variabele, maakt veel van de problematiek erg complex. Toch doet, en moet, Gelderland de poging om de problemen op te lossen. De provincie doet dit door oplossingen te zoeken in maatwerk en zorgen voor snelle, actieve en adaptieve besluitvorming. De visie en verordening moeten dus flexibel genoeg zijn om snel en passend te kunnen reageren. De onderstaande figuur geeft de focus van het beleidsdocument goed weer.

Figuur 2: Beleid omgevingsvisie. Bron: (Provincie Gelderland 2017)

Het vraagstuk rondom het verduurzamen bevindt zich in een breder kader van de energietransitie en zoals te zien is komt deze voort uit een hogere macht, De Europese regelgeving. De omgevingswet en daarmee de omgevingsvisie zijn slechts middelen waarmee de overheid werkt om te komen tot deze energietransitie. Voor dit onderzoek is het belangrijk in te zien dat de omgevingsvisie een manier van sturen is. Uit de vraagstelling is gebleken dat er gekeken moet worden naar de implementatie beleid en of deze strategie er ook voor zorgt dat het beleid goed geïmplementeerd wordt.

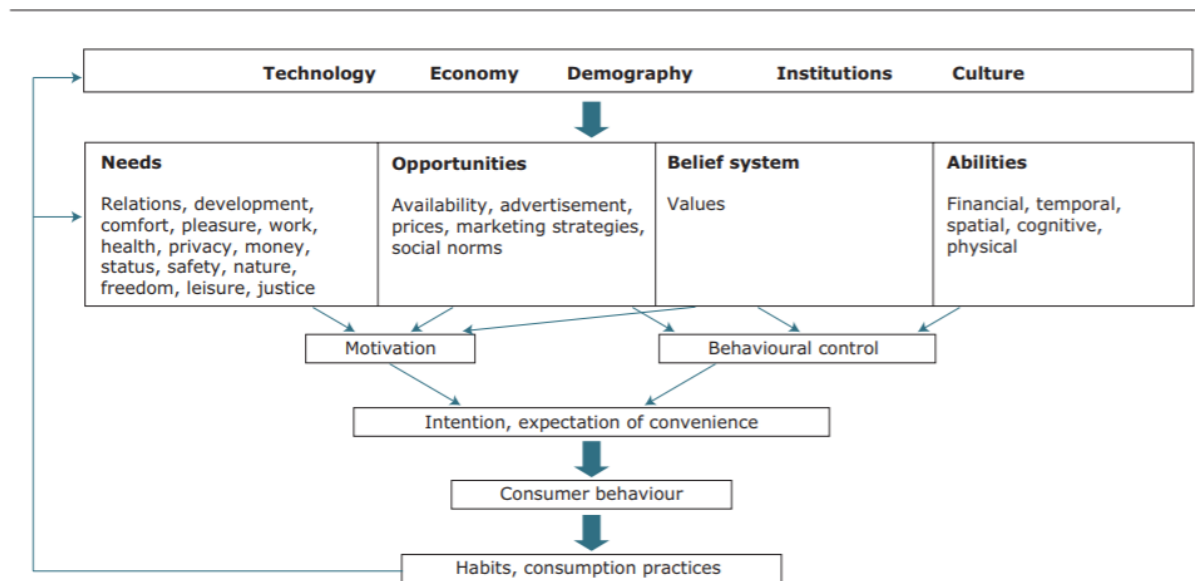
2.5 Operationalisatie

Het proces van kiezen en accuraat beschrijven van indicatoren voor complexe en abstracte concepten, heet operationaliseren (Verschuren & Doorewaard, 2010, p. 139). In het voorgaande theoretische kader zijn een aantal theorieën genoemd die het onderzoek plaatsen in een context, maar het onderzoek ook zullen vormen. Verschillende onderzoekseenheden zijn geplaatst aan de hand van deze theorieën. In dit hoofdstuk zullen deze onderzoekseenheden benaderd worden, om ze vervolgens kwalitatief meetbaar te maken. Verschuren en Doorewaard (2010) geven aan dat bij de verschillende begrippen indicatoren nodig zijn om zo abstracte begrippen in meetbare objecten te veranderen. Aan de hand van een technisch rapport van de European Environment Agency, worden eerdergenoemde theoretische achtergronden meetbaar gemaakt (EEA, 2013). Belangrijk hierbij is dat het onderzoek kwalitatief van aard is, om zo de achterliggende beweegredenen van het wel of niet verduurzamen aan de kaak te stellen.

Een duidelijke scheiding die gemaakt wordt in zowel EEA (2013) als in de practice theorie (Shove, Pantzar en Watson, 2012) is de scheiding tussen “consument gedrag” en de “praktijk van consumeren”. Door routines in de consumptie die gevormd worden door sociale normen, die weer gevormd zijn door economische, culturele en sociale achtergronden worden consumenten

praktijken gevormd. Waarin de patronen en routines die men vormt vaak niet eens expliciet ervaren worden door diegene die het consument gedrag vertonen. Het is daarom volgens Shove, als geopperd in het EEA-rapport (2013), van belang die praktijken te veranderen, en niet zozeer het individuele gedrag. Door de sociale normen te transformeren kan een Lock-in van gedragspatronen ontstaan om zo een nieuwe praktijk te vormen (2013, p.15). Om te bepalen welke consumptie praktijk er op het moment heerst zal er dieper ingegaan moeten worden op zowel de huidige beleidspraktijken als op de perceptie van bewoners op het duurzaam maken van de particulieren woningen (2013, p.15).

Volgens Stromback et. al. (2011) in (EEA, 2013) dat men meer moet uitgaan van een probleem-georiënteerde visie om in het gedrag van mensen te sturen. Tot op heden wordt er vaak een meer instrument-georiënteerde benadering gebruikt waarbij demografische achtergronden van de onderzoeksgroep achterwege worden gelaten. Daarbij moet niet alleen de het overheidsperspectief gevisualiseerd worden, maar ook de nutsvoorzieningen en hoe deze aankijken tegen het implementeren van verduurzaming. In dit onderzoek zal er wel worden gekeken naar die demografische achtergrond, ook om zo te bepalen hoe de keuzes voortkomend uit het gedrag opgevat kunnen worden en waar knel en-winpunten te vinden zijn. Zoals men kan zien geeft Shove, Pantzar en Watson (2012) een verdeling van elementen die individuen hebben die de praktijk beïnvloed respectievelijk: Materialen, competenties en meningen. Het EEA-rapport geeft een model dat hier een aanvulling op geeft en gaat ook uit van drie kern-factoren Needs, Opportunities en Abilities. Oftewel het NOA-model dat hieronder in figuur 3 wordt weergegeven. Dit model zoomt in op wat consumenten doen en waarom ze dit doen. Dit betekent dat nog voordat er tot de eerdergenoemde elementen gekomen kan worden in de practice moeten men de achterliggende gedragsredenen daarvoor weten.

Figuur 3: NOA- model. Bron: (EEA, 2013).

Het is van belang dat de duidelijke feedbackloop in dit model gezien wordt. Zoals eerder aangegeven leidt het geheel van het collectieve consumentengedrag tot een practice die eveneens weer het gedrag beïnvloedt doormiddel van het beïnvloeden van de sociologische drijfveren (het eerste kader in figuur 3).

2.5.1 Bewonersperceptie

De vraag naar hoe mensen het verduurzamen van de particuliere woning ervaren is natuurlijk erg abstract en kan van veel perspectieven bekeken worden. Daarom zullen de indicatoren voortkomende uit de eerdergenoemde practice theorie en het NOA-model geraadpleegd worden. De operationalisatie zal in Tabel 1. schematisch weergegeven worden.

In het artikel van Lucas et. al. (2008) wordt tevens het NOA-model besproken (Lucas et. al., 2008). Er wordt hier een duidelijke scheiding gekentekend, De Needs en Opportunities vormen namelijk de motivatie tot consumeren. Men kan de Needs voor een gedeelte scharen onder de meningen uit de practice theorie, het gaat dan om de achterliggende redenen waarom mensen consumeren op de manier waarop ze dit doen en waarom ze, in het licht van dit onderzoek, wel of niet duurzaam consumeren oftewel de motivatie tot het consumeren weergeven. Dit houdt zoals het NOA-model aangeeft verband met de Opportunities van mensen, de kansen ofwel de beschikbaarheid tot middelen. Indicatoren hiervoor kunnen gevormd worden door te vragen naar de 'betrokkenheid van mensen bij het beleid', en 'of men gestimuleerd wordt door het beleid om te verduurzamen'. De laatstgenoemde elementen dragen namelijk bij aan het verhogen van de kans op verduurzaming het is tevens het beleid dat de omgevingsvisie beoogt, thans het meer betrekken van burgers bij beleid (Provincie Gelderland, 2018). Lucas et. al. 2008 bespreken

vervolgens het onderscheid dat wordt gevormd door de Opportunities en de Abilities van consumenten. Samen vormen deze de gedragscontrole oftewel de setting waarin de motivatie zich bevindt. Deze twee factoren hebben een vergelijking met de competenties en materialen uit de practice theorie. Dit zijn met name de elementen die de Needs beïnvloeden/belemmeren of stimuleren. In tabel 1. zal aan de hand van het eerder genoemde NOA-model de te meten variabelen worden genoemd, de indicatoren daarvan worden vervolgens in de volgende kolom weergegeven. De indicatoren zullen in een semigestructureerd interview uitgevraagd worden, waardoor er ruimte is voor interpretatie en diverse toevallige invalshoeken worden blootgelegd. De laatste kolom geeft de vraagstelling weer zoals deze in het interview naar voren zal komen.

Het NOA-model eindigt in het consumentengedrag en het de gewoonte ofwel de praktijk. In tabel wordt hier dan ook aandacht aan besteed door te kijken naar het verschil in opvatting over praktijkverandering of gedragsverandering, door consumentengedrag te beïnvloeden doormiddel van kleine sturingsmechanismen. Uiteraard is een van de dingen die de beleidspraktijk vormt de omgevingsvisie die zeker een bepaalde invloed heeft op degene die erbij betrokken zijn, ofwel de inwoners.

Waar men bij het bovenstaande rekening mee moeten houden volgens het NOA-model in figuur 3 zijn de sociale drijfveren die voortkomen, maar ook gemaakt worden door de praktijk en die mede de Needs, Opportunities en Abilities beïnvloeden vanuit vaak een hogere waarde het zit in je systeem, oftewel het vormt een 'Bounded Rationality' voor de keuzes die je maakt zoals wordt aangegeven in het theoretisch kader (Korthals, 2013). Deze Bounded Rationality kan men benaderen door te vragen naar de belemmeringen die men ondervindt bij het verduurzamen of het starten met verduurzamen van de omgeving, hierbij moeten men kritisch zijn Korthals (2013) geeft namelijk aan dat deze belemmeringen ook onbewust aanwezig kunnen zijn.

Tabel 1. Bewonersperceptie op verduurzaming van de gebouwde omgeving.
Bron: Auteur (2018)

Wat wordt er gemeten?	Indicatoren	Vraagstelling
Needs: Willen mensen verduurzamen? - Wat is het gewoontegedrag? - Is duurzaamheid een primaire of een secundaire behoefte?	- Mate van Nadenken over verduurzaming van de eigen woning - Behoefte tot verduurzamen uitgedrukt in kansen en barrières - Huidige consumptiepatroon , met betrekking tot duurzaamheid - Gedragsintentie : bewust of onbewust.	- In hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het (verder) verduurzamen van uw huis? (Doorvraag, wat zou je veranderen en waarom). - Denkt u met betrekking tot het verduurzamen vooral in kansen of barrières? (Waarom) - In welke mate koopt u bewust duurzame producten?
Opportunities: - Sociale normen: - Invloeden van de woonomgeving - Invloeden van de maatschappij - Relatieve beschikbaarheid om te verduurzamen.	- Relatieve prijs voor verduurzaming - Ervaring van de Woonomgeving - Maatschappelijke invloeden op de keuzearchitectuur tot verduurzaming; communicatie, marketing en media. - Kwantitatieve cijfers: leefbaarheid, woonomgeving en onderhoud van infrastructuur (Gemeente Nijmegen, 2017).	- In welke mate speelt de prijs die u betaalt voor het verduurzamen van het huis een rol? - Ziet u met de kijck op de huidige prijssetting en middelen van verduurzaming kans om te verduurzamen? - Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid is? - In hoeverre voelt u zich beïnvloedt door de maatschappij in uw keuze om wel of niet te verduurzamen? - Bent u betrokken bij een stichting vereniging of maatschappij die zich bezighoudt met duurzaamheid? - Denkt u dat zo een stichting vereniging of maatschappij kan bijdragen aan de verduurzaming van uw woning (en op welke manier ziet u dit?) - Denkt u dat voorgaande vragen met betrekking tot verenigingen en contacten in de wijk, bijdragen aan de verduurzaming van uw woning/ de algemene particuliere woningbouw?
Abilities: - Het vermogen om te verduurzamen. - Kennis en fysieke competentie	- Besteedbaar inkomen - Niveau van scholing - Fysieke staat van de woning: ouderdom, mate van onderhoud en de geschatte waarde .	- Kunt u een beschrijving geven van de huidige staat van de woning aan de hand van, de leeftijd van het huis, de geschatte waarde en de mate van onderhoud? - Kunt u een indicatie geven van het besteedbaar inkomen (het hoeft geen exact getal te zijn)? Heeft dit invloed op uw consumptiegedrag? (Doorvragen of dit ook doorschemert in de duurzaamheid). - Wat is uw hoogst genoten opleiding. In welke mate werd u in deze opleiding op de hoogte gesteld over duurzaamheid?

Consumentgedrag vs. Consumentpraktijk	- Sturingsmechanismen die zich focussen op individueel gedrag vs. Beleidsimplementaties die ingrijpen in de gehele praktijk die door gedrag wordt gemaakt, maar ook beïnvloedt.	- Denkt u dat de verandering naar een duurzame samenleving gewaarborgd moet worden door kleine sturingsmechanisme op individueel gedrag toe te passen of moet er juist worden gezorgd voor grote veranderingen in de praktijk waardoor mensen wel moeten verduurzamen? (Wat is wenselijk, wat efficiënt)? - Op welke manier is uw gedrag te veranderen?
Omgevingsvisie	- Persoonlijke perspectief op de betrokkenheid bij het beleid - Bottom-up initiatieven en deelname daaraan	- In welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor burgerinitiatieven? - Denkt u dat deze initiatieven voor u een goede manier zijn om veranderingen door te brengen en zou u eraan deelnemen?

2.5.2 Beleidsperspectief

Zoals er in de theorie gesteld wordt zijn er meerdere onderscheiden te maken met betrekking tot het beleid en de implementatie van een duurzame gebouwde omgeving. Zoals Stromback et. al. Aangeeft in EEA (2013). Wordt er in het beleid vaak gekeken naar de instrument-georiënteerde benadering, deze focust vooral op technologische implementatie van middelen zodat er een winst behaalt kan worden. Echter vergeet deze vaak de demografische achtergronden en volgens de literatuur zou de juiste implementatie dan ook probleem-georiënteerd moeten zijn (EEA, 2013). In het onderzoek zal er dus gekeken naar de manier waarop het huidige beleid zijn middelen implementeert in een setting van Needs, Opportunities en Abilities.

Bij het bovenstaande is het van belang te kijken naar de manier waarop het beleid of degenen die een technologische implementatie bewerkstelligen de mens zien. Een deel van het NOA-model kan daarom ook geraadpleegd worden als opbouw van de vraagstelling van het beleidsperspectief, om daarmee de kijk op de bewoners te kenmerken. In de theorie betreffende Nudging spreken Thaler en Sunstein over het onderscheid tussen 'Humans' and 'Econs'. Het is belangrijk in te zien hoe het beleid zijn doelgroep ziet, en welke positie deze doelgroep heeft in het beleid. Met name ook om de keuzearchitectuur te versterken. Men kan met kleine interventies namelijk in het onbewuste deel van mensen sturen en hiermee progressie boeken om het gestelde doel te bereiken. Dit vooral ook om bloot te leggen waar er in het huidige beleid nog te winnen valt op de verduurzaming. Maar men kan uiteraard ook in de beleidspraktijk sturen en een andere omgeving schetsen, waardoor men in zijn keuzes beïnvloed wordt.

Wat ook verhouding houdt met het beleidsperspectief is de omgevingsvisie die moet worden vastgesteld door de decentrale overheden. Aangetoond is dat de Provincie Gelderland (2018)

focust op focusopgaven en daarmee een breed scala aan interventies tezamen pakt. Hierbij waarborgt het beleid een meer adaptieve vorm van sturing, die volgens Korthals (2013) zo zijn voor en zijn nadelen heeft. Zo leidt het ertoe dat een overheid dingen gaat inzien die zij eerder nog niet zagen en waar de burgers die direct betrokken zijn bij het probleem meer kennis van hebben. Van de andere kant geeft Korthals (2013) aan dat Burgers, ook zoals Shove (2012) aangeeft, altijd leven in een wereld waarin ze beïnvloed worden, waarbij de keuzes die ze maken nooit volledig rationeel zijn. De vraag is dus wat is de toevoeging van de adaptieve sturing en wordt deze als positief ondervonden. Of is het kwestie dat er juist kritisch gekeken moet worden.

Van de andere kant zal er natuurlijk moeten worden gekeken of de omgevingsvisie aansluit bij de bewoners of, dat het een implementatie is die alleen vanuit de beleidskant gevoerd wordt. Volgens Korthals (2013, p. 44) zijn er valide surveys die aantonen dat burgers door allerlei omstandigheden worden gehinderd in hun, vaak ervaren als, plicht om te verduurzamen. Het is dus aan de overheid deze omstandigheden te plaatsen in de omgevingsvisie, maar de burgers kunnen hier ook aan bijdragen. De vraag is hoe de burgers dit voor zich zien en of ze vanuit hun practice de mogelijkheid hebben dit te doen. De beleidsmakers en sturingsinstanties dienen theoretisch gezien deze sociaal-economische maar ook culturele en institutionele omstandigheden goed neer te zetten. Het laatstgenoemde is waar alle theoretische aspecten samen komen.

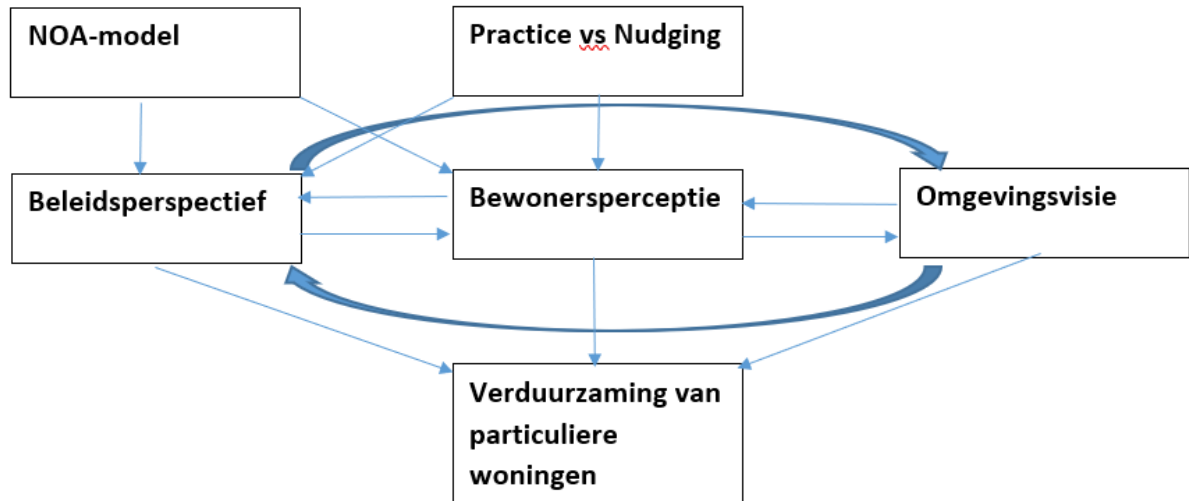
De onderstaande tabel (2) neemt voor een groot deel dezelfde aspecten over van het bewonersperspectief. Dit is gedaan zodat er een goede vergelijking kan worden gemaakt, tussen de opvatting van de bewoners en de beleidsmakers. Vragen met betrekking op specifieke informatie over de bewoners en de fysieke omgeving kunnen echter niet gevraagd worden aan de beleidsmakers. In plaats daarvan wordt er een meer globale visie omtrent het duurzaamheidsbeleid gevraagd.

Tabel 2. Beleidsperspectief op verduurzaming van de gebouwde omgeving.
Bron: Auteur (2018)

Wat wordt er gemeten?	Indicatoren	Vraagstelling
Needs: Willen mensen verduurzamen? - Is duurzaamheid een primair of een secundair beleidspunt	- Mate van Nadenken over verduurzaming van de eigen woning - Behoeft e tot verduurzamen uitgedrukt in kansen en barrières - Gedragsintentie : bewust of onbewust.	- In hoeverre denkt u dat bewoners nadenken over het verduurzamen van de eigen woning? - Denkt u met betrekking tot het verduurzamen vooral in kansen of barrières? (Waarom) - Denkt u dat het grootste deel van de bewoners bewuste keuzes maakt met betrekking tot duurzaamheid? Zijn dit de goede keuzes?
Opportunities: - Sociale normen: - Invloeden van de woonomgeving - Invloeden van de maatschappij - Relatieve beschikbaarheid om te verduurzamen.	- Relatieve prijs voor verduurzaming - Ervaring van de Woonomgeving - Maatschappelijke invloeden op de keuzearchitectuur tot verduurzaming; communicatie, marketing en media. - Kwantitatieve cijfers: leefbaarheid, woonomgeving en onderhoud van infrastructuur (Gemeente Nijmegen, 2017).	- Hoe denkt u over de huidige prijssetting van middelen om de particuliere woning te verduurzamen? - Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid is? - In hoeverre denkt u dat de maatschappij invloed heeft op de keuzes die mensen maken omtrent duurzaamheid? - In hoeverre wordt dit door het beleid beïnvloed? - In welke mate denkt u dat de woonomgeving zoals die wordt beheerd door de gemeente invloed heeft op de mate waarin mensen willen verduurzamen? - Denkt u dat het op het moment mogelijk is gezien de kansen die mensen hebben om te komen tot een energieneutraal Nijmegen? - Wordt er bij de implementatie instrumenteel gestuurd of probleemgestuurd gewerkt? En waarom - In welke mate vormt het beleid een belemmerende of stimulerende werking op het duurzame gedrag van mensen? Welke implementaties kunt u daarbij noemen?
Abilities: - Het vermogen om te verduurzamen. - Kennis en fysieke competentie	- Besteedbaar inkomen - Niveau van scholing - Fysieke staat van de woning: ouderdom, mate van onderhoud en de geschatte waarde.	- Welke bekwaamheden of aspecten die mensen moet kennen/kunnen liggen denkt u aan de basis voor een duurzame samenleving? En valt daar naar u idee in te sturen? - Hoe kan het beleid een goede basis vormen om tot een duurzame gebouwde omgeving te komen?
Consumentgedrag vs. Consumentpraktijk	- Sturingsmechanismen die zich focussen op individueel gedrag vs. Beleidsimplementaties die ingrijpen in de gehele praktijk die door gedrag wordt gemaakt, maar ook beïnvloedt.	- Denkt u dat de verandering naar een duurzame samenleving gewaarborgd moet worden door kleine sturingsmechanisme op individueel gedrag toe te passen of moet er juist worden gezorgd voor grote veranderingen in de praktijk waardoor mensen wel moeten verduurzamen? (Wat is wenselijk, wat efficiënt)? - Wat is naar uw idee de gewenste manier om de energietransitie te waarborgen?
Omgevingsvisie	- Persoonlijke perspectief op de betrokkenheid bij het beleid - Bottom-up initiatieven en deelname daaraan	- In welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor burgerinitiatieven? - Denkt u dat deze initiatieven voor u een goede manier zijn om veranderingen door te brengen en op welke manier is daar sprake van? - Is volledige rationaliteit gewaarborgd wanneer je uitgaat van Bottom-up sturing en hoe vertaald zich dit in beleid?

2.6 Conceptueel model

Concluderend uit de voorgaande paragrafen kan het onderzoek weggezet worden in het onderstaand model (figuur 4). Door de hoofbegrippen in een schema te zetten is de bovenstaande redenering in abstracte vorm weergegeven. Onderstaand zullen de verbanden in het model verklaard worden.

Figuur 4: Conceptueel Model. Bron: auteur

Het NOA-model zoals getoond in de operationalisatie, vormt de leidraad voor de vraagstelling in het kwalitatieve onderzoek zowel voor de bewonersperceptie als voor het beleidsperspectief. Het verband dat de pijlen hier dus aangeven is een, vanuit de theorie, verklarend verband. Het verband tussen de Practice vs. Nudging berust zich op de vraag of men juist moet sturen in het consumentengedrag met kleine veranderingen of juist het veranderen van de praktijk, waardoor consumentengedrag beïnvloed wordt. Ook dit is een vanuit de theorie gevormd verklarend verband, dat getoetst zal worden in het onderzoek. Zoals uit de theorie naar voren komt houden het beleidsperspectief de bewonersperceptie en de omgevingsvisie verband met elkaar. De pijlen die, zoals te zien zijn in figuur 4, die beide kanten op wijzen duiden zoals uit de theorie is gebleken op een onderlinge correlatie. Ze hebben dan ook een invloed op elkaar, deze beïnvloeding zal worden onderzocht. De verschillende factoren en actoren hebben invloed op de verduurzaming van de particuliere woningen. Dit aspect valt te plaatsen in een breder perspectief van energieneutraliteit. Onderzocht zal worden welk effect het beleid de bewoners en de omgevingsvisie hebben op het verduurzamen van de particuliere woningen.

3. Methodologisch kader

In dit hoofdstuk wordt de manier van onderzoeken scherp gesteld aan de hand van de Hoofdvraag en de daarbij behorende deelvragen. Daarnaast wordt omschreven welke onderzoeksmaterialen worden geraadpleegd om de onderzoeksresultaten te behalen.

3.1 Onderzoeksstrategie

Piet Verschuren en Hans Doorewaard (2010) noemen in hun boek 'Designing a Researchproject' 5 verschillende onderzoeksstrategieën namelijk: Survey, Experiment, Case study, Grounded Theory approach en Desk Research. Het grootste onderscheid in de voorgaande onderzoeksstrategieën zit in drie tegenstellingen in de vorm van het onderzoek wat je wilt doen. Verschuren en Doorewaard (2010) geeft aan dat er allereerst de keuze gemaakt moet worden of je als onderzoeker uitgaande van je doel en vraagstelling in de diepte of juist in de breedte wil onderzoeken. Daarna moet er de keuze worden gemaakt of je kiest voor een kwantitatief onderzoek of een kwalitatief onderzoek. Als laatste moet je als onderzoeker de keuze maken tussen een empirisch onderzoek en een niet empirisch onderzoek (Verschuren & Doorewaard, 2010). Hieronder zullen deze keuzes uitgewerkt worden waaruit de onderzoeksstrategie voortkomt.

Vanuit het theoretisch kader is gebleken dat het van belang is te kijken naar zowel bewoners als beleidsmedewerkers. Om een duidelijk beeld te vormen van de huidige practices en hoe deze gevormd worden door het consumentengedrag maar ook door de structuur die al heerst zal er dieper ingegaan moeten worden op de waardes en omstandigheden van bewoners. Dit kan zoals Verschuren en Doorewaard (2010) aangeven met een kwalitatief onderzoek

De manier van analyseren zal gedaan worden aan de hand van de Grounded Theory methode, dit houdt in dat de manier van analyse die van een vorm van open coderen naar een vorm van selectief coderen gaat, en daarmee verbanden uit een stuk tekst haalt in dit geval de interview transcripten. De Grounded Theory methode is uiterst geschikt voor om een grote lading aan data gestructureerd te maken, zodat er uit die grote lading data een meer selectieve uitspraak gedaan kan worden. Daarbij is het van belang in het achterhoofd te houden dat de Grounded Theory methode, in dit geval, een interpretatie is van een interpretatie van een ander persoon van de werkelijkheid, zie ook de volgende quote. 'What we call our data are really our own constructions of other people's constructions of what they and their compatriots are up to' (Geertz, 1973) in Boezeman's lecture on Alternative analysis and Coding Methods (februari 2017).

Uit het bovenstaande volgt dat er moet worden uitgegaan van een kwalitatief onderzoek om de beide deelvragen te kunnen beantwoorden. De keuze voor deze twee onderscheidende deelvragen ligt in het feit dat ze samenkomen bij de vraag of het beleid draagvlak heeft in de maatschappij, dit zal van twee kanten bekeken moeten worden om mispercepties te voorkomen. Hieruit volgt dat er een empirisch onderzoek gedaan wordt. De gegevens die gebruikt gaan worden, zullen vooral worden verzameld in de werkelijkheid. Dit is van belang, omdat de bewonersperceptie focust op de beslissingen die mensen nemen en waarom ze deze beslissingen nemen. De beleidsmaker met betrekking tot de omgevingsvisie, die in Nijmegen geïmplementeerd wordt, zal tevens kwalitatief benaderd worden. Door een kwalitatief onderzoek kunnen de dieperliggende gedachten achter het beleid worden prijsgegeven. Met statistische data zou men slechts tot oppervlakkige data zonder een al te goede onderbouwing komen. In dit onderzoek is het juist van belang die dieperliggende gedachte te waarborgen, zodat interventies die aan de hand van dit onderzoek plaats kunnen vinden niet slechts een symptoombestrijding zijn, maar het gehele probleem aanpakken.

3.2 Onderzoeksmateriaal

In dit hoofdstuk wordt de manier besproken waarop de gegevens verzameld worden om tot een voorlopig antwoord op de hoofdvraag te komen. Diegene die geïnterviewd zullen worden, daarbij de aantallen interviews en de keuze hiervoor zal dan ook benaderd worden in dit hoofdstuk.

3.2.1. Dataverzameling bewonersperspectief

Zoals te zien is bestaat de populatie die onderzocht wordt uit twee deelgroepen zowel Hengstdal als Zwanenveld wordt onderzocht. In het essay over 'de Essentie van kwalitatief marktonderzoek' (Scholl & Olivier, 2014) wordt er een indicatie gegeven voor het aantal interviews dat moet plaatsvinden om een relevant slechts representatief onderzoek te doen. Voor een populatie schetsen zij dat een steekproef van 4-8 personen een juiste steekproefgrootte is. Dit heeft te maken met het verzadigingspunt waarop men geen nieuwe relevante informatie krijgt. Belangrijk om hierbij in ogenschouw te houden is de kwaliteit die gewaarborgd wordt door een kleiner aantal aan respondenten te kiezen dan bij een kwantitatief onderzoek. Scholl & Olivier (2014) geeft dit dan ook aan als het richten op de onderliggende motieven en keuze-argumenten. In dit onderzoek worden er dan ook per wijk 7 respondenten geïnterviewd. Er is gekozen voor een oneven aantal, omdat er zo beter uitspraken gedaan kunnen worden, en er geen sprake is van een gelijk aantal bij een vergelijking.

Door het aantal respondenten te waarborgen als genoemd, wordt er gemeten wat er gemeten moet worden. Wordt er gepoogd om zo weinig mogelijk perspectieven mis te lopen. Door het verzadigingseffect is er sprake van een relatief kleine groep respondenten die volgens de literatuur (Scholl & Olivier, 2014) toch betrouwbaar is, omdat de meeste nieuwe en relevante informatie aan het licht is gekomen. In de bijlage wordt een interviewgids gegeven die, zich vooral focust op de bewoners en de vragen waarborgt zoals die vanuit de theorie in de operationalisatie zijn neergezet.

In de resultaten zullen de respondenten als volgt aangegeven worden:

Respondenten Hengstdal:

- Respondent P. ook wel voorzitter van DuurzaamHengstdal deze respondent heeft dus een dubbelfunctie in dit onderzoek en focust zowel op beleid als op de ervaring in de eigen woning. Respondent P. is een man, van beroep is hij elektrotechnicus
- Respondent D. Vrouwelijk personeelsadviseur bij de Radboud universiteit Nijmegen en is 48 jaar oud
- Respondent B. Man, beroep: Architect is 47 jaar oud
- Respondent E. Man, Beroep yogaleraar was schilder is 69 jaar oud.
- Respondent T. Vrouw gepensioneerd 76 jaar oud, was docent en coördinator muziekles op middelbare scholen
- Respondent A. Vrouw leeftijd 56 werkzaam als IT-coördinator
- Respondent C.
-
- Vrouw 51 jaar werkzaam bij het jongerenwelzijnswerk

Respondenten Zwanenveld:

- Respondent F. Man leeftijd 47 werkzaam als elektromonteur
- Respondent M. Vrouw, leeftijd 66, werkte voor een week geleden in een administratieve functie bij de politie.
- Respondent F.V. man, leeftijd 75 tevens hoogleraar transitie denken, hierdoor belangrijke theoretische benaderingen.
- Respondent J. Vrouw 55 jaar oud, werkt bij de bibliotheek Gelderland-zuid als projectmedewerker educatie.
- Respondent G. Vrouw 75 jaar oud, gepensioneerd, was redactrice bij een vaktijdschrift
- Respondent R. Man van 65 jaar oud, Chemicus, maar op het moment huisvader.

- Respondent 2-tal bewoners Man en Vrouw respectievelijk Respondent T. en Respondent R. Leeftijd 72 en 70. Beide gepensioneerd, meneer werkzaam bij de sociale dienst en mevrouw als stagebegeleider in het speciale onderwijs.

In de resultaten worden enkele uitspraken gedaan met betrekking tot de interviews die afgenomen zijn bij bovenstaande respondenten. De context van deze quotes of uitspraken vindt u in de bijlagen IV. Daar zijn de gebruikte zinssneden met een gele markering weergegeven.

3.2.2. Dataverzameling beleidsperspectief

Bij de vraag of de omgevingsvisie draagvlak heeft in de realiteit en daarmee of het beleid aanslaat bij degene waarbij wie het aan moet slaan. Zal getoetst worden aan de hand van een semigestructureerd interview met een beleidsmaker van de gemeente Nijmegen, die zich focust op de energietransitie en de omgevingsvisie maar zowel de wijkaanpakken in deze verduurzaming. Zoals Verschuren en Doorewaard (2010) dit noemt: het interviewen van een expert op dit vakgebied. Of het inderdaad een expert betreft valt kritisch te beredeneren, uiteraard zal een persoon ook niet het hele onderzoeksveld overzien. In de resultaten zal er dan ook kritisch gekeken moeten worden naar de uitkomsten van een interview. Er is gekozen voor dit semigestructureerde interview, omdat er in het onderzoek zowel kritisch gevraagd kan worden naar bepaalde zaken. Maar er is ook ruimte voor toevalligheden, wat voor dit onderzoek goede aanvullingen kunnen zijn. De vragen die gesteld zullen worden, opgezet aan de hand van de operationalisatie. In de bijlage zal een aparte interviewgide zijn bijgevoegd die deze beleidsperspectieven benadert, met op de achtergrond de omgevingsvisie in de gaten houdend. Deze interviewgide zal eveneens gele markeringen bevatten die laten zien welke zinssneden er gebruikt zijn in de resultaten.

De koppeling van de bovenstaande methoden zal mede in de resultaten opgenomen worden. Door een vergelijking met de bestaande literatuur te maken zal er gekeken worden hoe deze koppeling bewerkstelligd wordt en zullen er vanuit de koppeling conclusies getrokken worden.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk, zullen de bevindingen uit het onderzoek gepresenteerd worden. Dit zal gedaan worden aan de hand van de indeling van de vraagstelling. De resultaten zullen een geheel overzicht geven van de bevindingen uit de interviews uit zowel Hengstdal als Zwanenveld, pas in de conclusie zullen er uitspraken gedaan kunnen worden over deze resultaten en wat deze betekenen voor het onderzoek. Allereerst zal er in dit hoofdstuk gefocust worden op het bewonersperspectief, daar zal later het beleidsperspectief aan toegevoegd worden.

4.1 Bewonersperspectief op verduurzamen eigen woning Hengstdal.

De resultaten besproken in deze paragraaf zullen focussen op, de wijk Hengstdal en de onderstaande vraagstelling:

Hoe staat de burger tegenover het verduurzamen van de eigen woning en welke invloeden hebben daar betrekking op?

- *Hoe beïnvloeden de Needs, Opportunities en Abilities de blik op verduurzaming?*
- *Welke (f)actoren hebben een positieve dan wel negatieve invloed op de verduurzaming van de gebouwde omgeving?*

Hoe de burger staat tegenover verduurzaming is een vraag die zoals men kan zien in de operationalisatie, benadert door te vragen naar de mate van nadenken over verduurzaming. Praktisch elke respondent uit zowel Hengstdal, geeft in aan in een hoge dan wel niet gemiddelde mate bezig te zijn met de verduurzaming van zijn of haar woning. Eén respondent (mevrouw T.), is niet zo bezig met de duurzaamheid, waarin haar voornaamste redenen de leeftijd en een negatieve ervaring met eerdere verbouwingen zijn en het geld dat een rol speelt. Echter spreken sommige respondenten bij de vraag over het denken in kansen of barrières voornamelijk over kansen, in de vorm van het verhogen van het wooncomfort in samenhang met de verduurzaming. (Hengstdal Respondenten: D., P.). Wat veel naar voren komt uit de interviews is dat veel respondenten wel nadenken over verduurzaming en daarbij ook wel willen verduurzamen. Echter zijn er een aantal belemmerende, maar ook stimulerende (f)actoren die het lastig of juist eenvoudiger maken om te komen tot het verduurzamen van de woning. Deze belemmerende en stimulerende factoren kunnen voor een deel geschaard worden onder de Needs van de respondenten.

4.1.1 Needs

Zo spelen voor het grootste deel van de respondenten de hogere prijs die op het duurzaam en bewust consumeren staat een rol in de handelingen die zij doen. Respondenten E. P. T.C. en B. geven duidelijk aan dat geld een belangrijke rol speelt in de consumpties die zij doen. Zoals

respondent E. ook aangeeft “In eerste instantie of ik het kan betalen he”. Wat er bij de Needs ook sterk naar voren komt is de notie dat duurzaamheid voor veel van de respondenten geen prioriteit is. Er gaan meer geluiden met betrekking tot het zien van een investering en een terugverdientijd. Respondent P. die tevens voorzitter is van de buurtvereniging Hengstdal beschrijft deze terugverdientijd als niet helemaal terecht: ‘een tv verdienen je immers ook niet terug en is toch een uitgave aan je huis’. Zijn oprechte vraag is dan ook waarom zou je een duurzame investering aan je huis dan wel terug moeten verdienen.

Dit punt met betrekking komt ook terug in de vraag naar de kansen of barrières, waar respondent C. A. en voor een deel P. verduurzamen uit het milieu/ecologische oogpunt. Het andere deel kijkt naar verduurzaming als een economisch rekenwerk. Waarin de kosten of als barrière worden gezien, of worden gezien als een investering die terugverdient moet worden. Uit het onderzoek blijkt dan ook dat het merendeel met een gemiddeld of hoger inkomen bewust duurzame aankopen doet (9 van de 15 in totaal). Dit ligt natuurlijk zoals de Needs aangeven aan de prioriteiten die men stelt. Die prioriteiten komen niet alleen voort uit het inkomen, maar kunnen ook worden beïnvloed zoals de theorie aangeeft door de maatschappij en de communicatie. Samengevat zijn dit de Opportuniteiten waarvan de resultaten in het volgende deel benadert zullen worden.

4.1.2 Opportuniteiten

Met name de invloeden die het maken dat men wel of niet verduurzaamd, worden tot de Opportuniteiten gerekend. Allereerst is het van belang te kijken naar de relatieve prijssetting van producten die duurzaam zijn zoals de respondenten deze ervaren. *“Uit het onderzoek van YouGov komt naar voren dat prijs voornamelijk een rol speelt bij consumenten met lagere inkomens. Voor consumenten die meer te besteden hebben, spelen de praktische overwegingen sowieso een minder grote rol”* (Kamp, 2011). Het merendeel van de respondenten geeft aan dat men met de huidige prijssetting van duurzame producten wel moet letten op de kosten, zowel aan het huis als de consumptie in supermarkten (Respondent D., P., T., C., A., B.). Daarbij geeft een aantal van de respondenten aan dat ze dit verschil als reëel zien, met kijk op de werkelijke maatschappelijke kosten (Respondent D., P., C., A., B.). Wat opvalt is dat diegene die aangeven dat het een reële prijssetting is, ook vaak een hoger of een gemiddeld inkomen hebben. Zoals Respondent P. aangeeft: *“Als het kan dan kan het, als het niet kan dan niet”*. Respondent C. daarentegen zegt het volgende met betrekking tot *“ja ik ben er een sterk voorstander van om de belastende producten ook te gaan belasten met een milieutax”*. Respondent P. tevens voorzitter van de bewonersgroep duurzaam Hengstdal stemt ermee in dat wanneer de prijzen van niet duurzame producten omhooggaan men wel moet gaan zoeken naar alternatieven. Dit valt met name te

scharen onder de Defaults uit de theorie van Thaler en Sunstein (2008), waarin je de standaardoptie voor mensen in dit geval duurzaam moet maken om tot de uiteindelijke energieneutraliteit te komen. Er zijn volgens het NOA-model meerdere aspecten die een invloed hebben op het gedrag en in dit geval het duurzame gedrag.

Een erg sterke quote die wordt gegeven door Respondent A.: *“Ik heb zeg maar overal de klok horen luiden maar de klepel niet horen klinken”*. Wat bedoeld wordt met deze uitdrukking is dat de communicatie wel aanzet tot verduurzamen echter de manier waarop te verduurzamen en wat daarbij concreet de plannen zijn. Zoals Thaler en Sunstein (2008) aangeven moet men sturen op “Understand Mapping” zodat het voor de bewoner duidelijker is welke relatie er is tussen keuze en de uitkomst. Dit wordt ook beaamt door de voorzitter van de bewonersgroep Respondent P., die aangeeft dat er te vaak een te grote afstand bestaat tussen bewoner en de gemeente, het initiatief zou daarin een uitkomst moeten kunnen bieden, om met een organisatie die dicht tot de buurt staat een duurzame verandering te laten plaatsvinden. Voor een deel is de theorie van Thaler en Sunstein (2008) daarbij weer belangrijk. Respondenten T. en E. geven bijvoorbeeld aan dat ze voornamelijk de dingen mee krijgen die ze interesseren, oftewel ze hebben selectieve interesses. Respondent B. voegt daaraan toe dat sommige informatie slechts bij professionals blijft en ook alleen daar begrepen wordt. Doormiddel van Nudging kan je ook sturen op de mensen die een minder belang bij duurzaamheid hebben, zoals de theorie aangeeft. Respondent E. geeft met name al aan dat zijn aanzet tot verduurzamen versneld is door de brief die binnenkwam vanuit de bewonersvereniging. Een andere beïnvloeding komt volgens de theorie vanuit de maatschappij, ook wel de omgeving.

Een opvallende constatering die naar voren komt bij de vraag naar de maatschappelijke beïnvloeding is zoals Respondent D. ook aangeeft de buurt die een bepaalde invloed heeft. Zo geeft respondent D. aan dat de mensen in haar straat en directe omgeving Groenlinks stemmen en duurzaamheid hoog in het vaandel hebben staan. Daarnaast zegt Respondent E. dat de maatschappelijke beïnvloeding vooral plaatsvindt door wet en regelgeving. Respondenten A. B. C. en P. geven aan duurzaam te zijn geworden vanuit eigen idealen, die niet ontstaan zijn door een bepaalde maatschappelijke invloed. Respondent T. daarentegen geeft aan niet beïnvloed te worden door de maatschappij, omdat het nog weinig zin heeft om te verduurzamen gezien haar leeftijd. De maatschappelijke invloeden blijken in dat geval zeer divers te zijn voor de verschillende respondenten.

Waar wel een zekere eensgezindheid over bestaat is de bijdrage van een buurtinitiatief aan de duurzaamheid in de gebouwde omgeving. Inleidend kan er aan de hand van de uitspraak van

respondent P. gezegd worden dat het verhaal twee kanten op kan, of de grote partijen vinden doormiddel van een overleg een oplossing en die wordt geïmplementeerd. Of men gaat in overleg met de wijk en kijkt wat de beste opties zijn en gaat vanuit dat oogpunt verduurzamen. Waar met het initiatief wel alvast op wordt ingezet is het laaghangende fruit zoals Respondent P. aangeeft. Dit betekent de betaalbare ingrepen die men alvast kan doen om zijn of haar huis duurzamer te maken, ook wel aangegeven als 'het laaghangende fruit'. Alle respondenten geven aan dat zij een buurtinitiatief als een positieve factor beschouwen bij het verduurzamen aan de wijk. Bij de vraag of ze mee willen doen aan de bewonersgroep die andere aan gaat zetten tot verduurzaming, geeft het overgrote deel aan niet betrokken te zijn bij een dergelijk initiatief (iedereen op respondent P. na). Respondent C. geeft bijvoorbeeld wel aan in de toekomst misschien nog te willen bijdragen aan een dergelijke organisatie. *"Ja dat denk ik wel, maar ik ga niet zo snel bij zo een clubje zitten. Ik denk wel dat andere mensen daar geschikt voor zijn. Of ik wel of niet meedoe. Ik heb gewoon geen tijd en energie om daaraan mee te doen. Ik ben daar misschien te makkelijk in"*. Deze opmerking maakt respondent C. en vat voor een groot deel samen hoe de respondenten in Hengstdal aankijken tegen een dergelijk burgerinitiatief.

4.1.3 Abilities

De bekwaamheden oftewel hetgeen wat men kan vanuit de eigen positie worden gekenmerkt als de Abilities zoals aangetoond in Hoofdstuk 3.5 met betrekking tot het NOA-model.

Wanneer er gekeken wordt naar de wijk Hengstdal dan wordt er in de vraagstelling naar de kenmerken van de fysieke omgeving en daarmee de woning gevraagd. De gemiddelde woningwaarde in Hengstdal is volgens de stad- en wijk monitor Nijmegen 208.656 euro, de gemiddelde waarde van de respondenten in dit onderzoek ligt hoger op circa 380.000 euro. Dit maakt het tot huizen die van de ene kant moeilijk te verduurzamen zijn. Zoals Respondent P. ook aangeeft is een overgroot deel van de huizen in Hengstdal beschermd stadsaanzicht, dit betekent dat er aan de buitenkant van de woningen niks verandert mag worden. Zoals respondent P. aangeeft en respondent B. die tevens architect is ook inziet dat dit betekent dat de isolatie aan de binnenkant van de woning moet worden aangebracht. Dit neemt met zich mee dat daardoor de binnenruimte van de woning verkleind wordt.

Opvallend is dat de meeste respondenten een relatief hoog inkomen hebben. Slechts enkele respondenten zitten qua inkomen onder of rond modaal. 5 van de 7 respondenten hebben een inkomen bovenmodaal. Bij de Abilities past ook de vraag naar het opleidingsniveau hieruit kan je volgens het NOA-model ook een deel van het gedrag herleiden. Gemiddeld genomen hebben alle respondenten uit Hengstdal een gemiddeld of hoog opleidingsniveau, echter werd er in deze opleidingen weinig tot geen aandacht besteed aan de duurzaamheid. Respondent A. geeft aan dat

er op werk wel steeds meer gelet wordt op die duurzaamheid. Respondent B. voegt daaraan toe dat in zijn baan met betrekking tot de architectuur, duurzaamheid en de nieuwste vorderingen op de voet gevolgd worden.

4.1.4 Praktijkverandering vs. Sturingmechanisme implementeren op gedrag

Eén van de moeilijkere vragen uit het interview blijkt de vraag naar hoe te gaan verduurzamen en met name hoe het gedrag van bewoners te veranderen is. Met name is deze vraag moeilijk te beantwoorden, omdat veel mensen spreken van een al hoge mate van duurzaamheid en ze daarom niet per se in hun gedrag moeten veranderen. Dit deel van de resultaten focust op de volgende deelvraag:

1.2 Hoe ziet de burger de gedragsverandering die nodig is voor het verduurzamen van de gebouwde omgeving voor zich?

- Welk beleidsaspect wordt als voordelig aanschouwt door de normale burger?
- Werkt een verandering in de praktijk van mensen beter of moet er verandering komen door te met kleine sturingsmechanisme te sturen op gedrag?

Het volgende citaat geeft een goede tegenstelling weer van de eerder beweerde hoge mate van duurzaamheid. “De gedachte, ik ben een ontzettend duurzame denker, en toch heb ik twee jaar na moeten denken over die zonnepanelen terwijl het eigenlijk gewoon een investering is”. Dit citaat wordt gedaan door Respondent C, echter respondent D. heeft een vergelijkbare constatering, waarin er eerst wordt aangegeven dat duurzaamheid hoog in het vaandel staat, dit wordt later weerlegd met de notie dat het isoleren van het platte dak ook een kwestie van moeten was. Er zat namelijk een lekkage, waarop mevrouw het maar gelijk goed wilde doen.

De vraag of het beleid moet inzetten op de praktijkverandering, dus het zetten van een andere praktijk die wel moet worden aangegrepen omdat het de nieuwe standaard is. Of het inzetten op kleine sturingsmechanisme die invloed hebben op de duurzaamheid van mensen. Waar respondenten T. en E. allereerst aangeven dat deze twee verschillende manieren van gedragsverandering niet te vergelijken zijn. Na een kritische reflectie geeft respondent E. aan dat hij als persoon eerder zou verduurzamen als er sprake zou zijn van een bepaalde oplegging, in de vorm dat er een nieuwe uitvinding komt wat de nieuwe standaard wordt. Respondent T. zoekt haar oplossing in een praktische uitweg, daarbij zijn haar Abilities en met name de leeftijd een remmende factor. Ze geeft voor de verandering naar een energiezuinige samenleving wel een sterke aanbeveling die haar bovenstaande bewering samenvat: *“Je kan het niet vergelijken met andere mensen ik ben maar alleen staand ik denk dat het heel anders ligt. Ouderdom speelt mee, of je eigen huis hebt of niet de Financiën spelen mee”. “Ik denk dat het als gemeente belangrijk is*

om erbij te zijn als huizen verkocht gaan worden, om dan een huis te verduurzamen maar ja dat kost natuurlijk allemaal geld en dat is uiteraard weer lastig". Respondent

Een andere groepering met betrekking tot de gedragsverandering valt te kenmerken door de respondenten die kiezen voor de één-én optie. Zoals respondent D. ook aangeeft in het begin is ze van mening dat men echt moet 'drukken'. Echter door wat dieper in te gaan op de vraag, komt respondent D. tot de conclusie dat men het ook moet zoeken in een bepaalde gedragsbeïnvloeding, immers als mensen duurzaam georiënteerd zijn dan kunnen ze zelf ook met initiatieven komen. Respondent C. versterkt dit beeld met het volgende citaat. *"Ik denk dat je beide moet raadplegen, ons hele systeem werkt niet verder vooruit dan 10 jaar"*. Daaraan voegt ze toe dat men kinderen erbij moet betrekken, omdat je zo mensen in hun gevoelens raakt en daarmee niet alleen kijkt naar het materiële. Respondent B voegt daaraan toe dat zeker de beide dingen bewerkstelligt moeten worden. Zo is het veranderen van de praktijk de manier om bewoners op gang te krijgen, dit gestimuleerd met financiële middelen als een subsidie moeten eraan bijdragen dat mensen makkelijker meekunnen. Daarnaast moet je blijven voorlichten, dit kan zoals Respondent B. ook aangeeft doormiddel van een bewonersgroep die toetst waar winpunten zitten. *"Ik denk dat de meeste wel welwillend zijn. Ik merk dat ook op werk als je dan bespreken het hele riedeltje van verduurzaming dan eerst willen ze mee, en pas later als de bouwkosten dan in beeld komen dan haakt 99% af. Omdat ze opeens niet meer zien dat ze 40 duizend investeren en dat ze daar nooit meer iets van terugzien. En eigenlijk moet het niet om een terugverdienmodel gaan maar toch zo zit de mens een beetje in elkaar"*. Dit geeft volgens Respondent B. de setting aan van de huidige maatschappij en de manier waarop zij aankijken tegen het verduurzamen van de woningen. Respondent A. bevestigt dit ook wel door het volgende te stellen: *"Ik denk ook wel dat dat opleggen een grotere kostenpost betreft"*. Waarin gedragsverandering volgens haar dan ook op lange termijn effectiever is.

Zoals respondent P. voorzitter van het duurzaamheidsplatform dan ook aangeeft is de manier waarop ze voor nu de beïnvloeding van het gedrag willen bewerkstelligen dan ook met sturingsmechanismen op gedrag. Zo wil de bewonersvereniging ervoor zorgen dat mensen doormiddel van voorlichting het 'laaghangende fruit' aanpakken. Zodat de gehele wijk op een B-niveau van verduurzaming van het huis komt. Vanuit daar gaat de bewonersvereniging dan ook verder kijken, met bewoners, wat de mogelijkheden zijn om te komen tot een 'aardgasloze' wijk. Het bovenstaande wordt samengevat in het volgende citaat: *"Een gedragsverandering is het wel, maar je moet mensen wijzen op bepaalde dingen daardoor kan je ze stapje voor stapje laten verduurzamen"*.

4.1.5 Burgerparticipatie in het beleid

Dit onderdeel van de resultaten focust met name op de volgende vraagstelling:

1.3 Biedt de nieuwe omgevingsvisie het beoogde beleid?

- In hoeverre heeft men het idee dat burgerparticipatie een rol speelt in beleid?

Bij de vraag naar de participatie van burgers in het beleid, wordt allereerst gevraagd naar de deelname aan een initiatief, omdat men vanuit deze initiatieven een stakeholder kan zijn in het beleidsproces. Van de 7 respondenten in de wijk Hengstdal deelt slechts 1 respondent mee in een initiatief die tevens de voorzitter is van de bewonersgroep. Bij de vraag of een participatieve manier van sturen een goede bijdrage levert aan de verduurzaming van de gebouwde omgeving geeft alleen Respondent E. aan dat het niet zo een werkbare manier is van sturen, omdat zo iedereen een invloed heeft en het sneller een rotzooi wordt. Daarna weerlegt hij dit met, dat hij ook liever geen communistische praktijken wilt. Het overgrote deel is het ermee eens dat een meer participatieve vorm van sturing kan bijdragen aan de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Respondent C. geeft bijvoorbeeld aan dat de verantwoordelijkheid meer bij de mensen moet worden neergelegd. Als ultiem scenario zouden mensen dan meer moeten voelen van die daadwerkelijke schade aan het milieu. Wat respondent P. voornamelijk ziet is dat de gemeentes er op het moment ook mee overvallen worden, en dat daar nog een goede weg in gevonden moet worden. Waardoor het uiteindelijk kan leiden tot een goede sturingsvorm, nu worden initiatieven nog te vaak in een vroeg stadium in de kiem gesmoord. Als aanbeveling geeft de voorzitter van de bewonersgroep aan dat men deze initiatieven groter moet aanpakken. Daarbij leren van al bestaande grote initiatieven zodat niet dezelfde fouten gemaakt hoeven te worden en met een netwerk kan delen. Kort samengevat moet met de initiatieven opschalen.

4.2 Bewonersperspectief op verduurzamen eigen woning Zwanenveld

De resultaten besproken in deze paragraaf zullen focussen op, de wijk Zwanenveld en daarbij hoort de onderstaande vraagstelling:

Hoe staat de burger tegenover het verduurzamen van de eigen woning en welke invloeden hebben daar betrekking op?

- *Hoe beïnvloeden de Needs Opportunities en Abilities de blik op verduurzaming?*
- *Welke (f)actoren hebben een positieve dan wel negatieve invloed op de verduurzaming van de gebouwde omgeving?*

Hoe de burger aankijkt tegenover de verduurzaming van de gebouwde omgeving is een vraag die zoals aangegeven in de operationalisatie wordt benaderd door te vragen naar de mate van

nadenken over verduurzaming. Opvallend is dat alle respondenten uit Zwanenveld aangeven in hoge mate tot een gemiddelde mate te denken over duurzaamheid en implementaties aan de woning. Respondent F. geeft als voorbeeld: *“Jaa vaak zat regelmatig ik ben er nu ook erg mee bezig, onder het grote motto we gaan van het gas af”*. Respondent F.V. is vrij reëel in zijn visie met betrekking tot het verduurzamen van de woning en met kijk op de grote van de woning, hij geeft namelijk aan: *“We zijn er mee bezig in die zin dat we proberen behoorlijk wat energie te besparen en besparen is dan de dominante factor”*. De mate van verduurzamen brengt de resultaten ook tot het onderdeel van de Needs die met name betrekking hebben op de prioriteiten met betrekking tot het verduurzamen en op welke manier de respondenten die kansen zien (in kansen of barrières).

4.2.1 Needs

Uit de interviews blijkt dat alle respondenten uit de wijk Zwanenveld in een hoge mate nadenken over duurzaamheid. Daarbij geven drie personen aan dat dit met name ook te maken met de besparing van de kosten. *“Een goed voorbeeld hiervan is zoals respondent R. aangeeft Nou de terugverdiëntijd speelt mee natuurlijk, maar de eerste belangen ontstonden vooral vanuit ja ecologie het milieu het is gewoon leuk ja”*. Waar Respondent F. vooral vindt dat de investering die je uit duurzaamheidsoogpunt doet, wel moet terugkomen in de waarde van je huis. Opvallend is dat de meeste respondenten ook in het bezit zijn van zonnepanelen (6 van de 7). Daarmee laat de buurt duidelijk zien dat ze daad bij het woord voegen.

Wat bij meerdere respondenten naar voren komt is dat er voor de aangeschafte zonnepanelen, een subsidie is verleend of dat de respondenten een korting op de koopsom hebben gekregen. Zo spreekt respondent J. van een huurkoop-contract met betrekking tot de zonnepanelen. Spreekt Respondent R. van een subsidieregeling een aantal jaar geleden, daarbij spreekt het 2-tal respondenten van een collectief in de buurt, waardoor de deelnemers een gezamenlijke korting kregen op het aankoopgedrag, in de paragraaf met betrekking tot de Opportunities wordt daar op terug gekomen.

Hierbij is het interessant te zien dat de meeste van de respondenten ook duurzaam consumeren (5 van de 7). Respondent R. die overigens wel in het bezit is van zonnepanelen en dit ook al een geruime tijd heeft, koopt niet bewust duurzame producten. Dit heeft voorname te maken met de prijssetting. Ditzelfde geldt voor respondent J. die tevens nadenkt over de aanschaf van een pellet kachel, wat wel aangeeft dat de duurzame intenties er zijn.

4.2.2 Opportunities

In de vorige paragraaf werd er geëindigd met de notie dat de prijssetting het zo maakt, dat de geïnterviewde personen wel willen verduurzamen, maar sommige de mogelijkheid hiertoe niet

hebben doordat de prijs van de duurzame producten, buiten de financiële mogelijkheden van de respondenten vallen. *“Ik vind dat logisch, omdat duurzame producten de productie is wat duurzamer. (Geeft een achtergrondverhaal over kweek vlees (8.50 – 9.46). je moet het kunnen betalen”*. Deze uitspraak doet respondent F.V. en heeft betrekking op de prijs van duurzame producten. Waar het op neer komt is dat de kosten die je betaalt voor de duurzame producten, de normale kosten zouden zijn voor producten als de maatschappelijke kosten erbij betrokken zijn. Zoals men gezien heeft worden met name de invloeden die de kans of mogelijkheid zetten dat men wel of niet verduurzaamt tot de Opportuniteiten gerekend. Het volgende wat dus invloed heeft op jouw mogelijkheden en kansen is de manier waarop je naar de duurzaamheid kijkt en daarmee de communicatieve beïnvloeding.

Met betrekking tot de communicatie komen er verschillende statements naar voren met betrekking tot de berichtgeving over verduurzaming. Zo geven de respondenten F. G. en R. aan dat de berichtgeving eigenlijk wel voldoende is. Met de notie van respondent R.: *“Maarja als ik iets overweeg dan ga ik gewoon naar de gemeente om te kijken of daar subsidie in te krijgen is. Jaa er wordt wel voorgelicht maar ik volg dat niet per se op de voet. Maar als je het wil, ik ben wel heel tevreden over de gemeente Nijmegen”*. Daarnaast zegt Respondent F.V. met name dat de communicatie nog steeds een verkeerd beeld neer zet in de media. Dat diegene die duurzaam zijn nog steeds gezien worden als de ‘geitenwollensokken’ en dat dit beeld in de toekomst zeker moet veranderen. Het 2-tal bewoners paar maakt een aanbeveling met betrekking tot de communicatie zij geven aan dat er een concrete site moet komen, waar je precies kan zien wat je kunt doen met betrekking tot het verduurzamen van je woning. Respondent J. voegt daaraantoe dat men moet inzetten op de reclames die je bijvoorbeeld ziet op sociale media, en daarmee veel meer de aandacht op de verduurzaming leggen. Dit kan je rekenen als een element van de “Structure Complex Choices” uit de theorie van Thaler en Sunstein (2008) waarin je de keuze voor mensen beïnvloedt door in te zetten op het makkelijker maken van de keuze die mensen moeten maken. *“Nou, nee op een te weinig. Wat ik net al zij van is biologisch dan wel echt duurzaam. Dat soort dingen krijg ik er niet uit. In de normale berichtgeving”* Dit geeft respondent M. dan ook aan, wat nogmaals benadert dat er in de mate van communicatie te kort wordt gedaan. Een andere oorzaak zou kunnen zijn dat men de informatie niet goed kan vinden. Respondent F.V. tevens hoogleraar transitie denken zegt dat de manier om een transitie te waarborgen ook wel gevonden kan worden in het opzetten van campagnes, die vanuit een bepaalde sector opgepakt kunnen worden.

De beïnvloeding die komt vanuit de maatschappij is gezien vanuit de mogelijkheden die zich voordoen om te verduurzamen belangrijk om te kijken. 4 van de 7 respondenten geeft aan dat ze

niet beïnvloed worden door de maatschappij om te gaan beïnvloeden. Respondent F.V. geeft een mooi voorbeeld door te zeggen: *“Laat ik het zo zeggen vanuit het maatschappelijk denken. Een reflectie op wat er in het leven allemaal gebeurt. Je gaat ja voor ons gevoel gaan we gewoon mee met de stroming”*. Uiteindelijk is die stroming ofwel de trend ook een vorm van maatschappelijke invloed. Echter de persoonlijke reflectie is natuurlijk een gevoel vanuit jezelf. Respondent G. geeft hier eigenlijk een complete weerlegging op: *“Nouja de discussie van de laatste twee dagen over de plastic soep. En alles wat in plastic gemaakt wordt, en dat ze nu proberen heel veel van plastic uit de handel te nemen. Ja je moet wel je helemaal afsluiten van de maatschappij wil dat niet tot je komen dat nieuws”*. En hoewel dit voor een deel terugpakt op de communicatie, zie je dat het mensen toch wel beïnvloedt. Voor respondent F. komt de beïnvloeding voor een deel vanuit de kinderen en voor een deel vanuit zijn technische achtergrond. Waardoor hij een duurzame weg ingeduwd wordt, maar tevens ook over de kennis beschikt om deze implementaties te doen. Een andere manier van beïnvloeding komt naar voren uit het interview met het 2-tal bewoners. In de straat waarin de respondenten wonen is namelijk sprake van een collectief met een aantal burens. Eén van deze burens is een ingenieur en komt blijkbaar vaak met nieuwe ideeën met betrekking tot de isolatie van het huis of het plaatsen van bijvoorbeeld zonnepanelen. Door zo een implementatie met meerdere tegelijk te doen kunnen er kosten bespaard worden. Het 2-tal bewoners geeft zelf aan dat het niet zozeer om een vereniging in de straat gaat maar meer om een vorm van goede communicatie en samenwerking.

De vraag naar burgerinitiatieven is dan ook de volgende vraag die als een beïnvloeding vanuit de omgeving kan worden gezien. Waarin geen van de respondenten deelneemt aan een buurtinitiatief, omdat hier ook geen mogelijkheid toe is. Zwanenveld heeft namelijk niet zoals Hengstdal een bewonersgroep die zich bezighouden met de verduurzaming van de wijk. Dit is dan ook een mogelijkheid die afvalt voor de bewoners van Zwanenveld op het moment. Respondent F.V. ziet dit als volgt: *“Ik denk dat demografisch gezien Zwanenveld ook niet zo een samenhang heeft als Hengstdal. Je hebt daar die buurtverenigingen en buurthuizen dat is heel sterk een gemeenschap en dat is erg gericht op de sociale cohesie en eigenlijk heb je dat hier in deze wijk weinig organisaties die die sociale cohesie bevorderen”*. Respondent G. kan zich weinig voorstellen bij een buurtinitiatief. De rest van de respondenten ziet wel mogelijkheden voor een bepaald initiatief echter plaatsen ze daarbij allen een voetnoot. Dat daarin goed gecommuniceerd moet worden, zoals wie wat gaat doen, wie wat gaat betalen. Zoals respondent F. aangeeft roept de overheid nu wel er moet iets gaan gebeuren “we” moeten van het gas af, alleen hoe het gaat gebeuren en wie het gaat betalen is nog niet bekend of wordt niet genoemd. Respondent M. voegt daaraan toe dat er dan wel volledige hulp geboden moet worden zodat je er iets mee kunt

zoals mevrouw aangeeft: *“Ja weet je ik ben een aantal jaren geleden wel eens bij iets van de gemeente Nijmegen geweest, een bepaald huisje waar je in. Dat soort dingen en de gemeente kon je toen subsidie krijgen. En de daar kon je dan informatie krijgen, maar dat was naar mijn idee gewoon niet zo goed. Niet veel later was dat huisje dan ook weg. Ik vind het goed dat ze Zwanenveld dan als pilotwijk nemen, maar daar zullen ze mensen dan veel persoonlijker in moeten betrekken vind ik. En anders wordt het nooit iets, vandaar dat die huizen dan misschien ook wel allemaal geïsoleerd worden”*.

4.2.3. Abilities

De focus ligt voornamelijk op de middelen en bekwaamheden die mensen hebben waardoor ze dichterbij de verduurzaming of juist verder van de verduurzaming.

Allereerst wordt er gefocust op de waarde van de woningen, waarin de gemiddelde waarde van de woningen van de respondenten in Zwanenveld rond de 264.000 euro. De gemiddelde vraagprijs per woning in Nijmegen ligt op ongeveer 370.000 (Huizenzoeker, 2018). Daarbij komt de leeftijd van de woningen die in geheel Zwanenveld zo rond de 1970-1975 is, wat relatief jong is in vergelijking met de woningen in Hengstdal. Wat daar in een bepaalde mate een verhouding mee houdt is het inkomen van de bewoners in Zwanenveld. Waarin de meeste bewoners rond modaal (4-7) zitten de andere respondenten zitten daar -net- boven en een uitschieter heeft een hoog inkomen. Bij de vraag naar het opleidingsniveau, ziet men dat de gemiddelde respondent een gemiddelde opleiding heeft gevolgd, daarnaast zijn er een aantal met lagere opleidingen en nog een met een bijzonder hoge opleiding. Uit de interviews komt zeker naar voren dat het geld dat beschikbaar is zeker een rol is bij het verduurzamen zo geeft Respondent R. aan: *“Jaa als ik meer geld zou hebben zou ik ook meer doen, haha dat is duidelijk”*.

De werkzaamheden, ofwel het werk dat ze hebben is ook een factor die meespeelt bij de verduurzaming van de woning. Zo is respondent F. bijvoorbeeld elektrotechnicus, Respondent F.V. hoogleraar transitie denken en van het 2-tal bewoners heeft meneer altijd gewerkt als medewerker bij de sociale dienst. Hierdoor hebben de respondenten een bepaalde expertise die van belang is bij het verduurzamen of in het geval van de meneer van het 2-tal bewoners de sociale cohesie in de wijk.

4.2.4 Praktijkverandering vs. sturingsmechanisme implementeren op gedrag.

De praktijkverandering voortkomend uit de theorie van Shove, Pantzar, & Watson. (2012) zou ervoor moeten zorgen dat men of wel de benutters van de praktijk de elementen wel moeten aangrijpen die door de praktijk gegeven worden. Respondent F. zegt dat het belangrijk is om het geleidelijk aan te bewerkstelligen, omdat je anders mensen veel te snel op kosten jaagt. Naar het

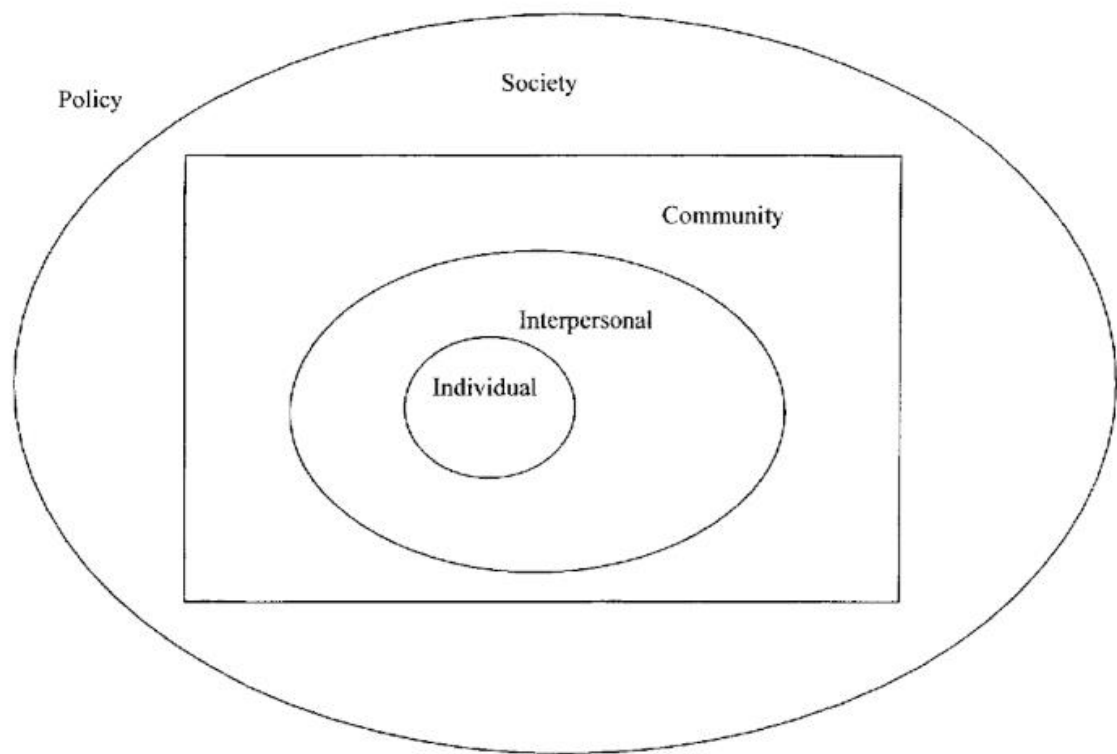
idee van respondent J. moet men gewoon in alles iedereen mee krijgen. Ze geeft een voorbeeld van de plastic zakken waar iederin alles nog steeds gooit wat er niet in hoort. De plastic zakken zijn een vorm van een andere praktijk, maar mensen doen er dus nog niet aan mee. Men moet dus beide bewerkstelligen om tot een uitkomst met zijn alle te komen. Respondent G. voegt hier aan toe dat het sturen op gedrag de leidende hand heeft, daarna geeft ze aan dat het verbod op roken in publieke settings ook een goede manier is om een effect te bewerkstelligen

Respondent M. spreekt over ongeveer hetzelfde probleem als respondent J. met het scheiden van afval. Ze zegt dus dat het op één of andere manier aan de man gebracht moet worden. In haar eerste beredenering zou dit kunnen door subsidiëring te implementeren. Later voegt ze daar het volgende aan toe: *“Zo dadelijk worden ook al die zonnepanelen op die huurhuizen gelegd ik denk ook wel dat dat voordelig kan werken voor die omgeving. Als ik alleen al kijk van als die mensen allemaal nieuwe kozijnen krijgen dan ga je daar zelf toch ook sneller naar kijken. En als er mensen in je omgeving zijn, oja wij willen dat eigenlijk ook wel gaan doen”*. Dit kan je ook wel zien als olievlekwerking, oftewel een vorm van nudging waarbij je men op een onbewuste manier beïnvloed om te gaan verduurzamen.

Respondent R. heeft hetzelfde meegemaakt als bovenstaand. Echter was hij degene die in zijn straat de eerste was die zonnepanelen op het dak heeft gelegd. Respondent R. geeft duidelijk aan dat hij zijn burens voor een deel heeft geïnformeerd bij het aanschaffen van zonnepanelen. Het 2-tal bewoners heeft hetzelfde effect meegemaakt in de wijk, door samen met de burens te investeren in verschillende projecten: *“ja de overbuurman heeft toen niet meegedaan omdat hij de financiën niet had, ja maar die heeft de effecten gehoord en die heeft nu dus ook zonnepanelen aangeschaft. Ja en nu zoeken we zoiets voor gas”*. Het voorgaande citaat geeft deze werking duidelijk weer.

Respondent F.V. die deze olievlekwerking ook benadrukt duikt dieper in op de theoretische achtergronden met betrekking tot het probleem van deze gedragsverandering. Daarbij geeft hij aan dat je het niet zozeer moet zoeken naar alleen de energietransitie, maar ook moet gaan inzetten op een maatschappelijke transitie. En puur theoretisch gezien moet je op beide in gaan zetten. Gezien vanuit een theorie uit het boek van Thomas Valente, dit boek focust op het promoten van gezondheid aan de hand van bepaalde programma's ofwel campagnes één van die manieren die sterk aansluit op dit onderzoek, zoals de heer F.V. laat zien zijn de 'Ecological Perspectives' zoals wordt aangegeven in het boek van Valente, kan het persoonlijke gedrag beter begrepen worden als je kijkt naar de context van de maatschappij de organisaties het beleid en de maatschappelijke normen van bewoners. Het onderstaande model geeft dit goed weer. Zoals

Green et. al. (1996) in het boek van Valente () aangeeft moet men zich verzamelen in groeperingen, dit komt ten goede aan de koppeling tussen 'community' en het individuen en daarmee gelijk het interpersoonlijke (Valente, 2002, P. 46). Figuur 5 laat deze verbanden waarin het individu zich bevindt zien. Daarnaast voegt respondent F.V. dat "we" opinion leaders nodig hebben die op elke schaal van de onderste figuur een bepaalde invloed uitoefenen. Dit brengt ons dan ook tot de burgerparticipatie in de omgevingsvisie.

Figuur 5: Ecologisch perspectief. Bron: (Valente, 2002)

4.2.5 Burgerparticipatie in het beleid

De burgerparticipatie ontstaat vanuit de omgevingsvisie die vast is gesteld vanuit de Provincie Gelderland. Waar het bestuur een meer participatieve vorm van sturing aan gaat, daarbij zouden theoretisch gezien burgers meer inspraak hebben en via initiatieven invloed kunnen uitoefenen op het beleid.

Zoals net al aangegeven spreekt respondent F.V. over het vergaren van opinion leaders, deze gedachte komt namelijk voort uit het volgende: *"Ja volgens mij maken ze een denkfout, wat zij willen een doelgroep die ze moeten beïnvloeden. En die targetgroep moeten ze beïnvloeden door ze mee te laten denken. Maar ze gaan pas meedenken als ze zijn beïnvloed. Dan wil je iets wat niet kan. Dus wat je dan moet doen is de theorie van de opinion leaders moet pakken dat is weer een*

andere theorie. Dat is dat je binnen die community. Ja, dat je een paar opinion leaders hebt, die dat doorzetten waardoor die groep steeds groter wordt. En om dat door te zetten heb je ook een theoretisch model nodig. En daar zou je wel eens moeten kijken naar de olievlek strategie". Die olievlekstrategie is zojuist in de Opportuniteiten al teruggekomen en is volgens een aantal van de respondenten een middel dat zeker bijdraagt aan de verduurzaming van de gebouwde omgeving.

Wat opvalt in de interviews is dat men veelal refereert aan de huurwoningen in de wijk en dat daar op het moment sprake is van het isoleren en het vervangen van het glas en de kozijnen. Respondent F. die sceptisch is op een bepaald initiatief. Geeft wel aan dat als er een goede communicatie is en er komt een samenwerking tussen partijen dat het dan zeker kan bijdragen. Respondent M. geeft aan dat het initiatief wel uit moet gaan van goede uitgangspunten en daadwerkelijk mogelijkheden bieden. Respondent R. is zeer positief over een burgerinitiatief in de vorm van een bewonersgroep en zegt daar zelfs bij *"Maar als ik jonger was zou ik wel proberen daarin in te zetten."* Respondent J. voegt daaraan toe dat ze zich over het algemeen wel gehoord voelt door het beleid en noemt daarbij als voorbeeld de gang van zaken bij de aanschaf van zonnepanelen. Respondent G. geeft aan dat ze niet zoveel hoeft in te brengen in het bestuur, maar geeft daarbij aan wel vertrouwen te hebben in de gemeente.

Het 2-tal bewoners, is in het collectief waarin ze hebben deelgenomen in de straat er wel van overtuigd dat zoiets helpt om de drempel over te komen, met name met de kijk op kosten. Op de vraag of ze daarmee misschien een voorbeeld voor de wijk kunnen zijn, wordt twijfelachtig gereageerd. Mede omdat Zwanenveld een grote wijk is, met ook veel huurwoningen die niet vergelijkbaar zijn met de eigen woning.

4.3 Beleidsperspectief op het verduurzamen van de gebouwde omgeving.

Zoals te zien is in het methoden deel van dit onderzoek is er gekozen om een beleidsmaker te interviewen. De heer Maessen die adviseur energietransitie is bij de gemeente Nijmegen is mede geschikt om te interviewen, omdat hij zich voornamelijk richt op de wijkaanpakken. Dit maakt het interessant, omdat zo beter op de gekozen wijken kan worden ingezoomd. Het interview begint dan ook met een veelbelovende uitspraken vanuit de heer Maessen: *"We hebben eigenlijk nooit meer een discussie waarom het moet gebeuren iedereen vindt het wel belangrijk dat is wat ik zie.* Mede heeft dit ook te maken met de laatste aardbeving die heeft plaats gevonden in Groningen.

4.3.1. Needs

De eerste vraag die kijkt naar de 'Needs' en daarmee de prioriteiten ofwel hetgeen waar men waarde aan hecht. Wordt door de heer Maessen redelijk negatief beantwoord, hij geeft aan dat de grote groep niet echt bezig is met echt duurzaam worden, men ziet dan wel dat er iets moet

gebeuren en die zijn dan ook zoekende. Vaak is dan nog de visie er zal wel iets ontstaan en het zal mijn tijd wel duren. Wat de heer Maessen vaak ziet is dat men het wel belangrijk vindt maar het dan doen en er dan waarde aan hechten is een volgende stop.

Maessen geeft daarvoor verschillende oorzaken, zo kan het liggen aan de financiën (Abilities), maar ook omdat het gewoon heel ingewikkeld is. *“Daar voegt hij aan toe dat de kennis op dit moment te diffuus is: Nou je ziet in de media dat groepen van plaatsen warmtepompen maar dat is niet het hele verhaal. En wat ik zie is dat mensen die een nieuwe ketel moeten, die komen dan naar mij en die vragen dan kan ik een warmtepomp aanschaffen. Terwijl hun huis energetisch zo lek is als een mandje dus dan heeft dat helemaal geen zin”*. Daar voegt hij aan toe dat wanneer je geen technische achtergrond hebt dat je dan al helemaal door de bomen het bos niet meer ziet.

Logischerwijs moeten dit soort problemen worden opgelost en de volgende vraag is dan ook of de adviseur energietransitie Nijmegen voornamelijk kansen of barrières ziet. Waarin hij aangeeft dat je wel in kansen moet denken. Deze kansen ontstaan door barrières in samenwerking met andere partijen weg te nemen. Als voorbeeld geeft de heer Maessen het volgende: *“Kansen liggen in de wijk activeren mensen in de wijk gaan samenwerken, dat ze dingen samendoen. Dat is een belangrijke kans. Er ligt daarbij een hele hoop werk. En al die mensen die thuis op de bank zitten en die thuis op de bank zitten kunnen daar een bijdrage in leveren. Als je de grond open moet maken om gasleidingen weg te halen kan je gelijk de straat aanpakken kan je gelijk de leefbaarheid verhogen. En met een gezamenlijke inzet kan je daar iets moois van maken”*.

De prijs die men betaald voor verduurzaming zou toch door iedereen betaald moeten worden en wordt op het moment door iedereen betaald. Zoals Maessen aangeeft, iedere persoon betaald, de subsidies worden immers verstrekt vanuit de belastingen die binnenkomen. Het grote vraagstuk zit hem echter in hoe de kosten verdeeld gaan worden, sommige mensen zijn door hun geografische ligging namelijk duurder uit dan andere die zich bijvoorbeeld makkelijk kunnen aansluiten op een duurzaam alternatief.

De vraag of er veel mensen bewuste keuzes met betrekking tot het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Dit Wordt door de heer Maessen gezien als: er zijn een aantal voorlopers die bewust keuzes maken. Je hebt mensen die nu wel steeds bewuster gaan worden en gaan zoeken naar informatie en daarnaast heb je mensen die gaan voor een hapklare oplossing. Voor alle drie de partijen wordt bedacht hoe dat het beste gestimuleerd kan worden. De bewuste keuzes van de voorlopers leiden immers ook niet altijd zoals Maessen aangeeft. De kosten zijn erg hoog, en ze hebben echt nog een pioniersrol, echter heb je deze mensen wel nodig om een

voorbeeld te stellen. Oftewel een bepaalde beïnvloeding vanuit de maatschappij, dit brengt het onderzoek tot de Opportunities.

4.3.2 Opportunities

In de huidige prijssetting schuilt naar het idee van de heer Maessen een dilemma. In eerste instantie is de heer Maessen het ermee eens dat de prijssetting moet veranderen. Op het moment is gas bijvoorbeeld veel te goedkoop en het alternatief een grote investering. Maar als je in één keer deze gasprijs omhoog schroeft dan zijn mensen met een laag besteedbaar inkomen de dupe. Deze kunnen dan zowel niet investeren in een nieuwe duurzame oplossing en het gas ook niet meer betalen. Maar zoals de heer Maessen aangeeft: *“Maar het zou wel moeten, want dan zet de hele verduurzaming in werking als je de prijs van het gas omhoog zou doen en de elektriciteit bijvoorbeeld omlaag”*. De gemeente heeft hier echter een mindere invloed op en deze prijssetting zit voornamelijk bij de nutsbedrijven.

De communicatie speelt volgens de heer Maessen wel degelijk een rol en alhoewel de site op dit moment achterloopt, wordt die op korte termijn verbeterd. Zoals Maessen aangeeft worden er zowel door de gemeente als door wijkverenigingen brieven de wijk ingebracht met adviezen waar mensen daadwerkelijk iets aan hebben. Daarbij stelt de heer Maessen het volgende *“En in Nijmegen stellen wij ons ook niet zo op als zender van informatie. Maar meer ook als ontvanger van vragen en vervolgens beantwoorden wij die. Ze kunnen vragen stellen en als we antwoord hebben dan geven we die en als we geen antwoord hebben dan geven we dat aan en dan zoeken we dat op”*. Wat inhoudt dat de burger dus gewoon zijn vragen moet stellen als de burger deze heeft.

De maatschappij heeft wel een zekere invloed op de mensen, zoals Maessen het ziet. Zoals een uitzending van Radar waarin dan verteld wordt hoe het verhaal in elkaar zit vindt de heer Maessen een goede zaak. Echter de campagne van de rijksoverheid met betrekking tot de energiebesparing is zoals Maessen het noemt ‘belabberd’. In de campagne wordt gesproken over subsidies en bepaalde regelingen die er volgens Maessen helemaal niet zijn. *“Maar wat wel mensen denken is dat wij bakken met geld klaar hebben staan om dit soort dingen te financieren en dat is er niet”*. Dit is dan ook een citaat van een uitspraak die de heer Maessen aan het einde van het interview maakt. Bij de vraag of er dan subsidies moeten komen is Maessen kritisch. Zo vindt hij dat het ‘laaghangende fruit’ niet per se gesubsidieerd hoeft te worden, omdat men dit in grote delen toch terugverdient. Echter de ingrepen die echt duur worden met betrekking tot het volledig luchtdicht en compleet geïsoleerd maken van de woning, worden ontzettend duur. Hier zou dan wel een regeling voor kunnen komen.

De heer Maessen geeft duidelijk aan dat de beïnvloeding van de omgeving een sterke factor is. Daarbij spreekt hij van de eerdergenoemde olievlekwerking. De gemeente probeert hier bij de wijkaanpak dan ook zeker op in te zetten. Een probleem georiënteerde manier van sturing is dan ook de aanpak zoals de gemeente het wil bewerkstelligen. Zoals de heer Maessen het ook aangeeft “je komt toch bij mensen thuis”. Van belang is daarbij dat je een ingang in de wijk krijgt. In Hengstdal lukt dat volgens Maessen wat beter met de bewonersgroep. In Zwanenveld moet dat nog komen, dit kan naar het idee van Maessen ook doormiddel van het oplossen van een ander probleem en daar de duurzaamheid aan koppelen. Beleid kan hierop volgens Maessen een belemmerende werking hebben, dit heeft te maken met de manier waarop men aankijkt tegen het beleid *‘het zou wel een Groenlinks hobby zijn’* terwijl het verduurzamen van de gebouwde omgeving helemaal geen politiek verhaal is.

Initiatieven kunnen voordelig werken en volgens Maessen moeten we daar dan ook naar toe. De beslissingen die er genomen worden, worden gemaakt met alle partijen (stakeholders) en zullen dus een goede uitkomst hebben, vanwege de controle.

4.3.3 Abilities

Mensen moeten volgens Maessen niet de kennis bezitten, maar moeten de kennis die ze nodig hebben op bepaalde mensen wel goed kunnen vinden. Op het moment zijn er nog te veel mensen die niet goed geïnformeerd worden. Dit komt mede doordat er een hoop adviseurs zijn die geen goede adviezen geven. Veel van de installateurs zijn dubieus en leveren slechte kwaliteit. Dit betekent dat men de kennis ook niet zomaar kan aannemen. Er is dus een aandeel nodig in goede installateurs waarop men kan vertrouwen. Daarbij verandert de manier van het warm maken van je huis ook drastisch volgens de heer Maessen. Dit zorgt ervoor dat de kennis van mensen verbeterd moet worden met betrekking tot de alternatieven van verduurzaming

4.3.4 Praktijkverandering vs. Sturingsmechanisme toepassen op gedrag

De heer Maessen geeft aan dat opleggen zeker geen optie is, de enige manier die werk is mensen bewust maken en tips geven zodat ze op die manier grip krijgen op de energierekening. Daarbij is van belang dat het aanwijzen van pilotwijken volgens de heer Maessen geen vorm van oplegging is. Omdat een pilotwijk slechts een toets is voor de andere wijken. Waar gekeken wordt met de mensen en op welke manier en wanneer er van het gas afgegaan moet worden. Het enige feit is dat we van het gas af moeten, en dat is geen politiek feit, maar een maatschappelijk probleem als het niet gebeurt. Maessen geeft zelf aan dat er in de krant een verkeerde communicatie bestond, waarin het wel aangegeven stond als een soort van oplegging.

“Nee ook niet duurzaam Hengstdal is gericht op de verandering van gedrag he. Wij zijn erop gericht mensen zo ver te krijgen. Wij zijn bezig met de transitie, dus samen met de bewoners maken wij een plan om te komen tot een aardgasvrije wijk. En in dat plan staat wie er allemaal betrokken zijn. Wat we over drie jaar gaan doen wat we over vijf jaar gaan doen enz. Wat er voor de verschillende type woningen dat gaat veranderen, wat dat gaat kosten en welke belemmeringen hierbij zijn. Ehm allemaal dat soort dingen uiteindelijk is het doel op een bepaalde datum kan Liander dan de gaskraan dichtdraaien. Zij proberen een draagvlak te creëren in de wijk”. Het voorgaande citaat geeft duidelijk de strekking weer van de visie waarop de gemeente het beleid wil implementeren. De heer Maessen geeft dan ook duidelijk aan dat ze nu de kans bieden om inspraak te hebben in het beleid en hoe de wijk energieneutraal moet worden. Die kans moet volgens de adviseur energietransitie gegrepen worden over 10 jaar kan het namelijk maar zo anders zijn, dan zou er wel een vorm van oplegging kunnen plaatsvinden.

4.3.5 Participatie in het beleid

Uit de voorgaande paragrafen uit het beleidsperspectief wordt duidelijk dat de gemeente sterk inzet op de samenwerking met burgers, zodat het draagvlak vergroot wordt. Maar met name de wensen van de burgers gehoord worden. De heer Maessen geeft dan ook aan dat de bewoners naar zijn idee de gemeente goed weten te vinden. Echter zoals al eerder aangegeven denkt het overgrote deel van de mensen nog steeds dat de gemeente bakken met geld klaar heeft staan, om te investeren in die duurzaamheid of te verlenen als subsidie. De overheid kan uiteraard wel stimuleren in initiatieven en daarin mogelijkheden bieden om deze goed te laten verlopen.

5. Conclusies

In dit hoofdstuk zal dieper worden ingegaan op de eerdergenoemde resultaten, daarbij is het van belang om een voorlopige uitspraak te doen met betrekking tot de vraagstelling. Deze vraagstelling zal dan ook de opzet zijn voor dit hoofdstuk. Met name zal er eerst gekeken worden naar de theoretische setting waarin dit onderzoek heeft plaatsgevonden. De doelstelling van dit onderzoek is immers: *“Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in de perceptie van bewoners met betrekking tot de verduurzaming van gebouwde omgeving in Nijmegen, voortkomend en gestimuleerd door een meer participatieve omgevingsvisie in Gelderland zoals verplicht in de nieuwe omgevingswet”*.

5.1 Theoretische koppeling

In het projectkader werd ingezoomd op de huidige situatie met betrekking tot het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Deze situatie, in vergelijking met andere landen in Europa, was op het gebied van duurzaamheid slecht (Niewold 2015). De overheid is vanuit die positie een Energieakkoord (2013) op gaan stellen met verschillende stakeholders om zo de duurzaamheid op gang te zetten. Dit leidt tot een situatie waarin Nederland alsnog voor de rechter wordt gesleept vanwege een achterstand op de afgesproken verduurzaming (Urgenda Foundation, 2015). De overheid moet dus met werkelijke beleidsstappen komen, de omgevingsvisie zou daarin een uitkomst kunnen bieden zoals te zien is in het theoretisch kader (2017). De omgevingsvisie zet namelijk in op een sterke groene samenleving. Zoals aangetoond hebben veel van de beleidsstukken een technologisch verhaal in en letten daarbij minder op de perceptie van de bewoners. Dit onderzoek heeft daar met name wel op gefocust, en wel door twee wijken uit Nijmegen te selecteren die tevens zijn aangewezen als Pilotwijk, respectievelijk Hengstdal en Zwanenveld. Door in te zetten op de toepassing van de Practice theory (Shove, Pantzar & Watson, 2013) die goed samenvalt met het NOA-model, en daar tegenover de theorie van Thaler en Sunstein (2008) over Nudging te plaatsen, kon er een kader gevormd worden die als vraagstelling voor het kwalitatieve onderzoek diende.

Het NOA-model vormt een goed kader om te onderzoeken waar het gedrag van mensen precies vandaan komt en hoe dit ontstaat door de achterliggende Needs, Opportunities en Abilities. Een model dat vanuit de resultaten naar voren komt is het ecological perspective model zoals in figuur 5. Op pagina 44 te zien is. Dit model zet het gedrag van het individu in het midden van een groter systeem om ons heen. Daarbij is er interpersoonlijk contact een beïnvloeding vanuit de directe ‘community’ een maatschappelijke beïnvloeding en tot slot het beleid van invloed op het individu (Valente, 2002). Vanuit de practice theorie zou dit betekenen dat de ruimtes om het model heen

de practice vormen die een invloed hebben op het individu, maar die het individu ook beïnvloedt. In deze conclusie zal daar dan ook op teruggekomen worden en er zal worden laten zien dat dit model een goede afspiegeling is van hetgeen de respondenten ervaren.

5.2 Beïnvloeding van de Needs, Opportunities en Abilities op het duurzame gedrag

Hoe staat de burger tegenover het verduurzamen van de eigen woning en welke invloeden hebben daar betrekking op?

- *Hoe beïnvloeden de Needs, Opportunities en Abilities de blik op verduurzaming?*
- *Welke (f)actoren hebben een positieve dan wel negatieve invloed op de verduurzaming van de gebouwde omgeving?*

Needs

Zoals uit de resultaten is gebleken focust de bovenstaande vraag op het gedrag van mensen en hoe dat gedrag de kijk op de verduurzaming van de omgeving beïnvloedt of zelfs maakt. Als conclusie kan er worden getrokken dat er onder de respondenten een hoge mate van nadenken over verduurzaming is. Wat betekent dat veel van de respondenten ook erg duurzaam ingesteld zijn. Vanuit het beleidsperspectief komt op deze constatering dan ook een bevestiging. Echter wordt er daarop een nuance gemaakt door te zeggen dat veel mensen wel het belang van de duurzaamheid inzien, maar de handeling dan vaak niet volgt. Vanuit de respondenten in Zwanenveld blijkt echter wel dat 6 van de 7 personen zonnepanelen heeft. In Hengstdal is dit aantal veel minder en zetten alle respondenten in op een hoge mate van isoleren.

Wat de heer Maessen daar wel aan toevoegt is dat de huidige bewoners voornamelijk het 'laaghangende fruit' pakken en daarin verduurzamen. Dit komt voornamelijk voort uit het kosten en het prioriteiten oogpunt. Daar waar de eerste ingrepen goedkoop zijn, zijn de verdere ingrepen tot het echt energieneutraal, of gasloos maken van de woning enorm duur. Veel van de respondenten in beide wijken geven aan dat de verduurzaming ook een manier is van het hand- in hand gaan met wooncomfort of andere technologische implementaties in het huis. Het besparingspotentieel van bijvoorbeeld zonnepanelen of de teruglopende energiekosten door een betere isolatie spelen duidelijk een rol in de investering tot verduurzaming. De prioriteiten liggen voor sommige, zoals de heer Maessen ze voorlopers noemt, bij het werkelijk denken aan het milieu en de ecologie. Terwijl andere daar het bovenstaande aan toevoegen.

Wat opvalt is dat de mate van nadenken over verduurzaming en de mate van het bewust kopen van duurzame producten in beide wijken erg hoog ligt. Echter met de kijk op de toekomst wachten de meeste mensen, maar gewoon op een oplossing en wordt er gewacht op de

mogelijkheden die zich voordoen. De Needs ofwel de prioriteiten liggen dus deels bij het verduurzamen, van de andere kant is het wachten op een oplossing en handelt men voornamelijk duurzaam in de dingen die voor de hand liggen. Kritisch gezien zou men kunnen concluderen dat de grootste menigte met name ook de respondenten wel duurzaam georiënteerd zijn en hier ook in hoge mate over na denken, echter de definitieve stappen zijn nog niet aan de orde, dat valt te verklaren uit het feit dat men de geboden opties afwacht.

Die opties komen vanuit de Opportunities die mensen krijgen en aan kunnen pakken deze worden dan ook gezet in een breder vlak van wat het eerdergenoemde Ecological Perspective aangeeft.

Opportunities

Eén van de eerste dingen die meteen uit de vraagstelling naar voren komt is de invloed van de prijssetting van duurzame producten in relatie met niet duurzame producten. Opvallend is dat een meerderheid van de respondenten uit de wijk Hengstdal aangeeft deze prijssetting reëel te vinden. Waar respondent P. voorzitter van de bewonersvereniging duurzaam Hengstdal dan ook aangeeft dat men op zoek moet naar alternatieven voor de niet-duurzame producten en die moet vervangen voor duurzame producten. In de wijk Zwanenveld komt dit voorname terug in het antwoord van respondent F.V. die zich ook achter de gedachte schaaft dat het kosten zijn die men extra maakt bij de productie. Een andere optie zou zijn zoals Thaler en Sunstein (2008) aangeven de “Default mode” veranderen, dat wil zeggen de standaardoptie in dit geval als duurzaam zetten, gezien de uitspraken van de respondenten zou dit in de toekomst wel het geval moeten worden. In de paragraaf betreffende de Abilities wordt aangetoond dat geld zeker een, dan wel niet, de grootste rol speelt in het consumentengedrag.

Het gedrag wordt mede beïnvloedt door de communicatieve middelen die men tot de beschikking heeft. De ervaring daarvan is belangrijk om te bepalen welke invloed de communicatieve middelen hebben. De uitspraken zijn voor alle respondenten met betrekking tot communicatie erg verschillend en van daaruit is het lastig een uitspraak te doen. Er is een groep respondenten die aangeeft dat de communicatie voldoende is, daarbij past een groep die aangeeft dat er selectieve interesses zijn. Zij lezen slechts de artikelen en berichtgeving die zij belangrijk vinden. Als ze iets willen regelen dan weten ze de gemeente te vinden, is een veel gehoorde uitspraak. De groep die belangrijker is om naar te kijken is, gezien vanuit de Needs, de groep die op het moment afwacht op wat de mogelijkheden zijn. Oftewel ze geven aan dat de adviezen en berichtgeving concreter moet. Daarbij moet men, zoals in beide wijken wordt aangegeven, af van het beeld dat men heeft van de mensen die duurzaam handelen, ofwel de ‘Geitenwollensokken’. Het beleidsperspectief, versterkt deze ervaring, doordat veel mensen de energietransitie zien als:

het zal wel een 'GroenLinks' hobby zijn. Conclusie is dat je veel beter kunt inzetten op sterke communicatie die makkelijk te bereiken is en waar mensen concrete dingen op kan vinden.

Tevens bestaan er miscommunicaties, dit is immers ook een deel van de communicatie. Zo geeft de heer Maessen (adviseur energietransitie) aan dat men er altijd vanuit gaat dat de gemeente een grote pot geld heeft klaar staan en van daaruit subsidies kan verlenen. Zoals u kunt lezen bij de Needs zijn de kosten een belangrijk aspect van de verduurzaming, en mensen wijzen met de vinger op wat het beleid kan bijdragen vaak op subsidies verlenen, voor duurzame veranderingen. Het beleid is daar kritisch op, zoals de heer Maessen aangeeft zou er hoogstens een subsidie verleend moeten worden op de echt hoge kosten bij het energieneutraal maken van de woning. Het 'laaghangende fruit' dat immers een lagere kostprijs heeft, zou niet gesubsidieerd hoeven te worden, met als argumentatie dat dit 'laaghangende fruit' zich voor een groot deel terugverdient.

De maatschappelijke beïnvloeding is daarbij ook een vorm van de Opportunities die mensen krijgen en valt tevens samen met het Ecological Perspective Model. Waarin veel van de respondenten zowel in Zwanenveld als in Hengstdal aangeven dat ze zich in mindere mate beïnvloedt voelen door de maatschappij, omdat ze gewoon vanuit zichzelf duurzaam denken. Moet daar toch een kritische kanttekening worden gemaakt. Zoals door een van de respondenten in Hengstdal wordt aangegeven bevindt men zich toch in een net van wet en regelgeving dat beïnvloedt. Een ander citaat (uit Zwanenveld) zoals in de resultaten te lezen suggereert dat mevrouw vanuit zichzelf duurzaam is geworden, daarentegen geeft ze later aan dat ze gewoon braaf is en altijd met de flow meegaat, wat duidt op een beïnvloeding.

Een andere conclusie die men kan trekken aan de hand van de respondenten is de werking van 'olievlekwerking' vooral in Zwanenveld blijkt dit een sterk effect te hebben zoals de respondenten aangeven. Zo worden op het moment de huurwoningen beter geïsoleerd, nieuwe kozijnen geplaatst en dubbel glas gezet. Dit heeft zoals de bewoners ook een effect op hun aanzet tot verduurzamen. Bij het 2-tal bewoners is er daardoor zelfs een collectief in de straat ontstaan, in dit collectief kan de buurt deelnemen aan een verbetering van het huis. Door met een grotere groep te zijn, kunnen de kosten gedrukt worden.

Vanuit de omgevingsvisie die een meer participatieve vorm van sturing waarborgt en gezien vanuit het eerdergenoemde Ecological Perspective Model is het van belang om een overkoepelende bewonersgroep of initiatief te hebben, waardoor er tussen de verschillende lagen van het individu en de samenleving een betere connectie ontstaat. Dit is immers zoals de theorie het laat zien. Opvallend is dat op enkele na alle respondenten het eens zijn met het feit dat een initiatief kan bijdragen aan de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Slechts enkele

zeggen in de toekomst actief deel te willen nemen aan een dergelijk initiatief. Dit heeft gezien de antwoorden te maken met de prioriteiten van mensen. Een opvallend verschil zit in de opvatting over de effectiviteit van een initiatief, zo geeft een van de respondenten aan dat in Zwanenveld het effect minder zal zijn. Omdat het verenigings- en buurtleven in Zwanenveld niet zo groot is onder de particuliere woningeigenaren. Een kritische kanttekening moet dus gemaakt worden met betrekking tot een initiatief in Zwanenveld, het beleidsperspectief geeft dan ook aan dat er iets gevonden moet worden om in de wijk binnen te komen zodat er een dergelijke bewonersgroep kan ontstaan.

Abilities

De eigen kennis, middelen en bekwaamheden maken volgens het NOA-model ook deel uit van het gedrag ofwel de intentie. In vergelijking met de statistische cijfers van de stads- en wijkmonitor Nijmegen, ligt de gemiddelde waarde van de woningen van de respondenten die geïnterviewd zijn relatief hoog voor beide wijken. Dit valt voor Zwanenveld voor een deel te verklaren uit het feit dat er een hoog aandeel goedkope huurwoningen zijn die de waarde omlaaghalen. In Hengstdal, speelt de waarde van de woning niet zo een grote factor in de verduurzaming van de woning, de kenmerken van het huis, omdat de huizen van veel respondenten stadsaanzicht zijn, mag er aan de buitenkant weinig gebeuren, dit belemmert bijvoorbeeld de isolatiemogelijkheden. In Zwanenveld speelt dit een mindere rol. De financiële middelen spelen daar meer een rol en er valt daar zeker een correlatie te vinden, tussen de mate van inkomen en de duurzame uitgaven die men kan doen. Voor nu valt er een schrikbarende conclusie te trekken, dat men met een modaal inkomen, de extra investering die het kost om energieneutraal te worden moeilijk kan zijn en dat dit zeker een belemmerende factor is. Eén van de respondenten geeft zelfs aan om geheel duurzaam te consumeren moet het besteedbaar inkomen op dit moment zeker met 150 euro omhoog, wat bijna niet haalbaar is.

Een opvallend verschijnsel is dat het werk van de respondenten een grote invloed heeft op de manier waarop ze over duurzaamheid denken, dit geldt voor de beide wijken. Het beleidsperspectief bevestigt dan ook dat de kennis zo diffuus is dat het lastig te zien is wat nou waarheid is. Dat bevestigt hij door te zeggen dat zelfs met een technische achtergrond het lastig blijft. Een paar van de respondenten hebben zo een technische opleiding, en geven inderdaad aan dat het lastig blijft maar kunnen wel goed het kaf van het koren scheiden voor de niet technische mensen, moet 'concrete' informatie een uitkomst bieden.

De vraag die focust op het gedrag en de intentie vanuit het NOA—model wordt beantwoord door de bovenstaande alinea's. Zoals te zien is kunnen alle drie de aspecten zowel kansen als barrières

bieden. Vanuit de practice theory gezien is er een zekere beïnvloeding op het gedrag, die men ook maakt door er zelf aan deel te nemen. Gezien het feit dat de grote meerderheid van de respondenten duidelijk aangeven dat ze voornamelijk kansen zien (op enkele na) met betrekking tot verduurzaming legitimeert de uitspraak van de adviseur energietransitie Nijmegen, dat de meeste mensen er wel mee bezig zijn. Zoals te zien is, is het ermee bezig zijn alleen niet genoeg en om echt energieneutraal te worden moet het niet alleen bij het 'laaghangende fruit' blijven, maar moet er echt sprake zijn van een 'transitie' en zoals hoogleraar transitie denken en tevens respondent F.V. dan ook aangeeft misschien moet dit ook wel naar een 'maatschappelijke transitie' gedragen worden.

5.3 gedragsverandering om te komen tot duurzaamheid in de gebouwde omgeving

1.2 Hoe ziet de burger de gedragsverandering die nodig is voor het verduurzamen van de gebouwde omgeving voor zich?

- *Welk beleidsaspect wordt als voordelig aanschouwt door de normale burger?*
- *Werkt een verandering in de praktijk van mensen beter of moet er verandering komen door te met kleine sturingsmechanisme te sturen op gedrag?*

De bovenstaande vraag focust voornamelijk op het beleidsaspect en hoe het beleidsaspect de gedragsverandering moet waarborgen. De twee opties die vanuit het theoretisch kader naar voren komen zijn het sturen op het gedrag doormiddel van het zetten van een praktijk die, zoals in het theoretisch kader aangegeven, de 'practicers' dan moeten aangrijpen. In het interview, neemt men dit vooral op als het opleggen van de duurzaamheid. De andere kant is juist met sturingsmechanisme op gedrag sturen voortkomend uit de theorie betreffende Nudging (Thaler & Sunstein, 2008).

Allereerst moet er een duidelijke kanttekening gemaakt worden, dat is het verschil in visie dat de burgers en het beleid hebben. Zo is de burger zoals zich ervan bewust dat er verduurzaamd moet worden. Maar de echte 'dure' stappen waar het beleid over spreekt komen in deze visie nog niet zo naar voren. De meeste respondenten hebben een visie '*we kijken wat de opties worden*'.

En alhoewel kijken wat de opties worden en je daarbij aansluiten, erg past bij een vorm van de praktijk veranderen en daarmee het gedrag. Zijn de meningen verdeeld onder de respondenten. Het beleidsperspectief geeft een duidelijk signaal af dat opleggen niet de manier is om mensen te laten verduurzamen. Zoals ook de voorzitter van de bewonersgroep Hengstdal aangeeft, is het van belang mensen eerst te wijzen op de mogelijkheden en ze daardoor stapje voor stapje laten verduurzamen. Een aantal van de respondenten zijn echter sceptisch op alleen het

implementeren van sturingsmechanisme op gedrag, het wordt benadrukt dat er ook 'gedrukt' moet worden wil je mensen mee krijgen een groep van 4 respondenten in Hengstdal sluit zich bij de mening dat er een en-en beleid moet komen. Eveneens 4 respondenten uit de wijk Zwanenveld geven kritisch gezien eenzelfde constatering met betrekking tot het verduurzamen van de gebouwde. Waar door veel van de respondent in Zwanenveld nog aan wordt toegevoegd dat een goede vorm van sturing de eerdergenoemde olievlekwerking zou kunnen zijn.

Een goed voorbeeld van de combinatie van zowel opleggen en het veranderen van het gedrag geeft een van de respondenten een goed voorbeeld. Met name het voorschotelen van verschillende zakken waar je het afval in kan scheiden leidt er niet altijd toe dat mensen ook daadwerkelijk het afval scheiden. De praktijk veranderen moet dus samengaan met het veranderen van het gedrag, anders blijkt er weinig tot geen effect te zijn.

Echter aan het opleggen of het veranderen van de praktijk zitten wel negatieve kanten. Zo noemt de Adviseur Energietransitie van de gemeente Nijmegen, dat je als Gemeente mensen in het harnas jaagt. Daarnaast komt het feit dat er mensen zijn die zowel de investering tot het verduurzamen niet kunnen maken. Maar van de andere kant als het gas afgesloten wordt of de prijs enorm omhoog gaat hebben ze ook geen andere opties voorhanden. Uiteindelijk moet je ook iets voor deze groep bedenken.

Een antwoord geven op deze deelvraag is een lastige kwestie. In een kortetermijnvisie, is de gedragsverandering door sturingsmechanisme het meest gewenst, zodat mensen de eerste stap nemen tot verduurzamen en hier in hoge mate van bewust worden en er tevens naar gaan handelen. Echter zoals eerder aangegeven gaat het hier voornamelijk om het 'laaghangende fruit'. Om tot volledige energieneutraliteit te komen zullen er nog grote stappen genomen moeten worden. De heer Maessen ziet dit optimistisch in en spreekt van een samenspraak tussen partijen, bewoners en de gemeente om zo te komen tot een oplossing, die een groter draagvlak heeft. Vanuit de verdeeldheid met betrekking tot het onderzoek valt het lastig te bevestigen of te ontkrachten of dit wel of niet de goede optie is om ook de langetermijnvisie na te streven. Zoals Meyer (2015) aangeeft, met betrekking tot de kritiek op de Nudging theorie, zijn sommige mensen gewoon uiterst moeilijk te veranderen in hun levensstijl, gewoontes.

5.4 Duurzame initiatieven en burgerparticipatie

1.3 Biedt de nieuwe omgevingsvisie het beoogde beleid?

- *In hoeverre heeft men het idee dat burgerparticipatie een rol speelt in beleid?*

Zoals men kan zien in de voorgaande paragraaf is volgens het beleid en de daarbij aangesloten bewonersgroep, een initiatief één van de manieren waarmee veel terreinwinst gemaakt kan worden met kijk op de verduurzaming van de gebouwde omgeving.

Bij het gebruiken van participatie in het beleid, maakt men volgens respondent F.V. een denkfout. Zoals de respondent aangeeft neemt men een groep die een andere groep moet beïnvloeden. Maar om een andere mensen mee te laten doen moet je ze eerst beïnvloeden. Daardoor is het van belang dat je 'opinion leaders' hebt. Dit zijn mensen die hun, in dit geval, duurzame ideeën doorzetten tot een grotere 'community'. Deze leider zou dan de eerdergenoemde olievlekwerking moeten nastreven. Een belangrijke opmerking die naar voren komt uit de wijk Zwanenveld is dat men een samenwerking met de woningcorporaties als gewenst ziet, op het moment dat dit iets kan opleveren voor de bewoners.

Zoals respondent P. inziet is het voor het beleid ook nog lastig om in te schatten, hoe om te gaan met de initiatieven zoals hij aangeeft worden initiatieven nog te vaak te vroeg in de kiem gesmoord. Zo zijn er veel leerpunten te halen uit een aanbeveling die de voorzitter van de bewonersgroep geeft, daarin zegt hij namelijk, dat men moet kijken naar grote initiatieven en daar een samenwerking mee moeten starten zodat ervan elkaars fouten geleerd kan worden, maar ook het netwerk uitgebreid kan worden, kort samengevat men moet op een grotere schaal omgaan met initiatieven.

Uiteindelijk is het van belang om op de hoofdvraag een voorlopig antwoord te geven: *In hoeverre is het mogelijk om gezien vanuit de bewonersperceptie, de bestaande particuliere huizen in Nijmegen te verduurzamen? Zoals voorgesteld en gestimuleerd wordt door een meer participatieve omgevingsvisie in Gelderland?*

Duidelijk te zien is dat er een zekere mogelijkheid bestaat om de gebouwde omgeving te verduurzamen en welwillendheid is daar zeker bij geboden. Echter de problematiek in de techniek en de daarbij horende verduurzaming belemmert deze welwillendheid. Zodat zelfs de meest duurzame, niet voorlopers, wachten op wat de mogelijkheden zijn met betrekking tot het 'gasloos' worden. De term 'laaghangend fruit' focust op die dingen die mensen wel kunnen doen om te verduurzamen zonder al te hoge kosten te maken en toch grote effecten te zien, in de energiekosten. Vanuit de bewonersperceptie blijft duurzaamheid voor een groot deel ook een

investering, die of terugverdient moet worden en in enkele gevallen uit ecologisch oogpunt gedaan wordt. De participatie draagt volgens veel van de respondenten bij aan het verder verduurzamen van de wijk, hierin zit echter wel een verschil tussen de wijk Hengstdal en Zwanenveld, bij de laatstgenoemde is het zaak dat er nog een bewonersgroep ontstaat.

Het NOA-model laat zien dat het gedrag ontstaat uit verschillende beïnvloedingen van (f)actoren. Met als een opmerkelijke constatering dat er concreter gecommuniceerd moet worden, zodat men daad bij woord kan voegen en met de mogelijkheden die er zijn kan gaan verduurzamen. Daarbij is de transitie die men moet doormaken, mede een kwestie van een gedragsverandering. Dit gedrag moet met name duurzaam worden. Het beleid geeft daarin een duidelijk signaal dat er ingezet moet worden op het sturen op gedrag door beïnvloeding en samenspraak. Terwijl een aantal van de respondenten aangeeft dat 'drukken' waarschijnlijk nodig is om het gewenste effect te bewerkstelligen.

6. Aanbevelingen

Nu dat er conclusies zijn getrokken uit de resultaten van het onderzoek, kunnen er aanbevelingen worden gedaan. Echter zullen deze conclusies ook tekortkomingen hebben, waardoor het van belang is om een aanbeveling te doen voor vervolgonderzoek, zodat de tekortkomingen met name opgevuld kunnen worden.

6.1 Aanbevelingen aan de hand van de conclusies

Vanuit de Needs komt naar voren dat bepaalde prioriteiten het maken dat men wel of duurzaam handelt. In dit geval denkt het merendeel van de respondenten in hoge mate na over de verduurzaming. Zoals aangegeven gaat dit voornamelijk over het laaghangende fruit, met name isolatie, zonnepanelen en energie besparen. Door in te zetten op goede ondersteuning en informatie kan het beleid in samenwerking met een initiatief (bijvoorbeeld het buurtinitiatief Hengstdal) ervoor zorgen dat de prioriteiten van mensen, wel bij die verduurzaming komen.

Uit het onderzoek blijkt dan ook dat de communicatie vaak onvoldoende is of een foutief beeld schetst. Daarbij komt nog dat sommige respondenten selectieve interesses hebben. Het is dus van belang dat de communicatie aan komt bij iedereen, respondenten suggereren een brief in de bus of beter persoonlijk contact. Waarin stap voor stap uitgelegd wordt wat de opties zijn wat er gaat gebeuren, wanneer dat gaat gebeuren en belangrijker nog hoe de kosten verdeeld worden. Met kijk op de kosten moeten er volgens het merendeel van respondenten, ingezet worden op het goedkoper maken van het duurzame alternatief. Om zo in te zetten op het bereikbaar maken van de eerdergenoemde producten.

Daarnaast is het van belang in te zetten op de verbetering van de maatschappelijke invloeden, zodat deze voor 'nog niet zo duurzame bewoners' een positieve invloed kunnen hebben. Zoals uit de resultaten is gebleken kan dit mede doormiddel van twee opties. De eerste is de eerdergenoemde olievlekwerking, door in te zetten op het aspect van zien leidt tot meedoen kan een overheid inzetten op het eerste gedeelte hiervan. Zoals veel respondenten uit Zwanenveld aangeven, leidt het verduurzamen van de huurwoningen in de buurt sneller tot het verduurzamen van het eigen huis. In Hengstdal zal daar dan ook op ingezet kunnen worden. Het tweede punt focust voornamelijk op de bijdrage van een initiatief die in samenspel met de olievlekwerking een groot draagvlak kan waarborgen.

Een initiatief wordt dan ook in beide wijken door vrijwel alle respondenten gezien als een stimulerende factor. Het is dan ook zaak voor het beleid om uit te gaan van een opinion leader die het voortouw neemt. Alhoewel de adviseur energietransitie Nijmegen aangeeft dat diegene die

het voortouw nemen niet altijd efficiënt verduurzamen. Moeten deze mensen dit wel blijven doen om een voorbeeldfunctie te bieden. Een bewonersgroep zou hieraan bij kunnen dragen door bepaalde projecten in de wijk te doen, die beter zichtbaar zijn voor de bewoners. Dit benadrukt het feit dat er in Zwanenveld ook zeker een bewonersgroep nodig is en dit voor praktisch elke wijk in Nijmegen gewenst is om de link tussen interpersoonlijke communicatie en handelen makkelijk, sommige van de respondenten geven echter aan dat het in Zwanenveld wel een moeilijker kwestie is omdat de sociale cohesie lager is.

En zoals de heer Maessen aangeeft in zijn interview moet er voor Zwanenveld nog een weg gevonden om de wijk binnen te komen. Zoals Maessen aangeeft kan dit ook een ander probleem zijn die je op kan lossen en daarmee gelijk de duurzaamheid aankaarten. De sociale cohesie zou zo een probleem kunnen zijn, waarmee men binnen kan komen. Het verbeteren van een wijk in dat opzicht, zorgt er met name voor dat de doelstelling uit de omgevingsvisie gehaald wordt die focust op sterke 'groene' woonomgeving. Een participatieve vorm van sturing moet dus worden geïmplementeerd. De vraag naar of deze sturing een vorm van praktijkverandering moet worden of inzetten op sturingsmechanisme op gedrag blijft lastig te beantwoorden. Zo geeft het beleid aan dat men niet moet denken aan oplegging, maar aan de verandering doormiddel van praten en informeren, dus het sturen op gedrag. Veel respondenten in beide wijken geven aan dat het een zaak moet zijn van en-en van de ene kant zou er gedrukt moeten worden, en daarbij zou men een met sturingsmechanisme op gedrag moeten bijdragen aan de bewustwording omtrent het duurzame gedrag.

6.2 Aanbeveling voor verder wetenschappelijk onderzoek

Duidelijk wordt dat er een aantal tekortkomingen zijn in dit onderzoek waardoor het moeilijk is om uitspraken te doen over bepaalde zaken.

Vervolgonderzoek zou bijvoorbeeld een experiment kunnen voltooien, waarbij sommige deelnemers beïnvloed worden door een praktijkverandering en deze nieuwe praktijk moeten aangrijpen. In de andere groep zouden de sturingsmechanismes op gedrag toegepast moeten worden, om op deze manier bijvoorbeeld te kijken wat het beste werkt bij het verduurzamen van de gebouwde omgeving.

Vervolgonderzoek dat zich meer richt op de communicatie, zou kunnen kijken naar wat juiste signalen zijn die afgegeven kunnen worden. Dit zou ervoor moeten zorgen dat mensen in hun onderbewustzijn duurzamer georiënteerd zijn. Deze communicatie moet ook concrete stappen aan kunnen geven die genomen kunnen worden om het huis te verduurzamen tot de mate waarin dat mogelijk is. Uit het interview met de voorzitter van de bewonersgroep in Hengstdal wordt

aangegeven dat hierin gewerkt wordt. Daar zal dus getoetst moeten worden, het is immers een pilotwijk, welke effecten dit heeft op de burgers en wat daaraan verbeterd kan worden.

Wetenschappelijk onderzoek naar de technologische implementaties en de uitwerkingen daarvan zijn uiteraard ook een vereiste om tot een goede oplossing te komen. Alhoewel deze vorm van wetenschap zich meer focust op de bèta kant is het van belang dat men, zoals veel van de respondenten met een technologische achtergrond aangeven, de technologie gaat verbeteren, zodat zonnepanelen langer meekunnen warmtepompen goedkoper in de aanschaf worden.

7. Discussie en Reflectie

Uiteraard zijn er tekortkomingen in dit onderzoek, die te verklaren zijn aan de hand van bepaalde keuzes die zijn gemaakt. Deze keuzes zijn gemaakt om de haalbaarheid van het onderzoek te bevorderen.

De keuze om te gaan voor een kwalitatief onderzoek is onderbouwd in het hoofdstuk met betrekking tot de methoden. Het dieper ingaan op het bewonersperspectief op verduurzaming van de gebouwde omgeving, blijkt voor dit onderzoek een goede manier om de onderliggende motieven en problematiek met betrekking tot de verduurzaming van de eigen woning bloot te leggen. Echter door het gegeven aantal respondenten is het lastig om een representatieve uitspraak te doen voor een gehele stad, of zelfs de wijk op zich. Een kwantitatief onderzoek die doorvraagt op de gegeven conclusies zou kunnen testen, of de bevindingen een representatie bieden voor de gehele stad, door een hoger aantal respondenten te waarborgen.

Over de representativiteit van de respondenten valt uiteraard ook iets te zeggen. In de methodologie is te zien dat de informatie, met betrekking tot de bewonersperceptie, verzamelt is doormiddel van het random opzoeken van respondenten in de wijk. Dit heeft de voordelen dat je zo vooraf het onderzoek niet kunt beïnvloeden en men zo dicht mogelijk bij de werkelijkheid blijft. Echter valt te zien dat er in de wijk Zwanenveld voornamelijk oudere respondenten zijn ondervraagd, in Hengstdal was dit aandeel lager. Daarnaast zijn er bijna geen mensen geïnterviewd die niet zeggen zich bezig te houden met duurzaamheid, dit kan te verklaren zijn vanuit het feit dat iedereen er nu wel mee bezig is en zich bewust is van het maatschappelijke probleem, zoals de heer Maessen ook aangaf. Van de andere kant waren de benaderde personen die niet duurzaam georiënteerd zijn vaak niet geïnteresseerd in de deelname aan dit onderzoek, terwijl er extra aan toegevoegd werd dat men niet perse duurzaam georiënteerd hoefde te zijn. Daarbij zijn er bijna geen respondenten met echt lage inkomens geïnterviewd. Deze nuance zou aangevuld kunnen worden door zoals eerder genoemd te toetsen met een grootschalig kwantitatief onderzoek, waarbij ook deze bewonersgroepen onderzocht kunnen worden.

Achteraf bleek de vraagstelling met betrekking tot het waarborgen van een gedragsverandering een lastig te beantwoorden vraag, voor mensen die niet thuis zijn in dit soort zaken. Daardoor was het vereist om een bondige uitleg te geven van beide kanten van de vraagstelling. Echter door een bondige uitleg te geven, wordt er vaak te kort gedaan aan de theoretische setting waarin de vraag zich bevindt. Met name de practice theory van Shove, Pantzar en Watson (2012) is lastig te verwoorden, omdat je al gauw de nuances van de praktijkverandering mist. Respondenten vatten het dan al snel op als een oplegging, wat niet geheel is waar het op neer

komt. Er is gekozen voor met name twee theorieën die als basis stonden voor het onderzoek, later in de operationalisatie werd daar het NOA-model aan toegevoegd, wat eigenlijk een goede structurering vormt voor het gehele interview en daarmee het onderzoek. In een van de interviews met een hoogleraar transitie denken komt naar voren dat er uiteraard nog een aantal theorieën zijn die goed aansluiten op een transitie en gedragsverandering. De toevoeging van het Ecological Perspective Model vormt dan ook een goede aanvulling op de voorgaande theoretische setting. Wat niet in de resultaten naar voren gekomen is, maar wel besproken is met Respondent F.V. zijn de mogelijke theorieën die hier een toevoeging op zijn. Dit gaat met name over de theorie van de heer Rotmans. Deze focust tevens op transitie modellen, voor dit onderzoek wordt het gezien de middelen te complex om deze theorie nog te behandelen.

De gestelde doelstelling is met dit onderzoek behaald. Om een volledige representativiteit te waarborgen, zou het onderzoek wellicht op grotere schaal toegepast moeten worden. De validiteit van de metingen, komt met kijk op de groepen bewoners die geïnterviewd zijn niet zozeer in het geding, echter wat meer variatie in de onderzochte groep was wenselijk geweest. Zoals al aangegeven is het lastig te zeggen in welke mate dit onderzoek betrouwbaar is. Vanwege het feit dat wanneer men hetzelfde onderzoek de kans heeft op het treffen van andersdenkende bewoners. In het onderzoek is wel gedacht aan het raadplegen van het verzadigingsniveau van nieuwe informatie door het aantal respondenten te selecteren dat onderzocht is.

III. Literatuurlijst

- Bbn Adviseurs. (2012). *Kosteneffectief verduurzamen: bestaande woningbouw in Nederland*. Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties . Utrecht: bbn adviseurs.
- Beker , H. (2016, Juni). Verduurzamen Nijmegen. Nijmegen, Gelderland, Nederland: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Buttel, F. (2009). Ecological modernisation as social theory. In A. Mol, D. Sonnenfeld , & G. Spaargaren, *The ecological Modernisation Reader* (pp. 123-137). Oxon/New York: Routledge.
- Duurzaam Hengstdal. (z.d.). *Duurzaam hengstdal*. Opgeroepen op april 20, 2018, van Duurzaam hengstdal voor de buurt, door de buurt: <https://nijmegen-oost.nl/groep/duurzaam-hengstdal>
- EEA. (2013). *Achieving energy efficiency through behaviour change: what does it take*. Copenhagen: Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- Gemeente Nijmegen. (2011). *Duurzaamheidsagenda 2011-2015*. Nijmegen.
- Gemeente Nijmegen. (2017). *Cijfers Hengstdal*. Opgeroepen op april 20, 2018, van Stads-en Wijkmonitor 2018: <https://swm.nijmegen.nl/p32983/wijkbeschrijving>
- Gemeente Nijmegen. (2017). *Cijfers Zwanenveld*. Opgeroepen op April 20 , 2018, van Stads en wijkmonitor 2018: <https://swm.nijmegen.nl/p33132/cijfers#main>
- Gemeente Nijmegen. (z.d.). *Groene routes Nijmegen*. Opgeroepen op april 20, 2018, van Nijmegen European Green Capital: <https://greencapital2018.nl/contact/>
- Goodreads. (2018, Februari 21). *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. Opgehaald van Goodreads: <https://www.goodreads.com/book/show/3450744-nudge>
- Huizenzoeker. (2018, Mei). *Trends woningmarkt Gelderland* . Opgehaald van Huizenzoeker: <https://www.huizenzoeker.nl/woningmarkt/gelderland/>
- Kamp, B. (2011, september 15). *Wat verleid consumenten eigenlijk tot koop van duurzame producten?* Opgehaald van adformatie: <https://www.adformatie.nl/merkstrategie/wat-verleidt-consumenten-eigenlijk-tot-koop-van-duurzame-pro>
- Korthals, M. (2013). Overheid als verleidster. In R. v. infrastructuur, *Essay Duurzaamheid gedrag patronen* (pp. 31 - 46). Opgeroepen op februari 20, 2018, van http://www.rli.nl/sites/default/files/linkitfiles/essays_duurzame_gedragpatronen.pdf
- Kos, A. (2013, september). Verduurzaming van bestaande woningbouw. *Masterscriptie Planologie*. Nijmegen, Gelderland, Nederland: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Lucas, K., Brooks, M., Darnton, A., & Jones, J. E. (2008, mei 16). Promoting pro-environmental behaviour: existing evidence and policy implications. *Environmental science & policy* 11, 456-466.
- Meyer, N. (2015, juni 10). Nudging: bewust onbewust beïnvloeden. Utrecht, Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.

- Meyer, Strengers & Dortland. (2013). *De achtergrond van het klimaatprobleem*. Den Haag: PBL-notitie.
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu. (2017). *De opgaven voor de nationale omgevingsvisie*. PM Ministerie van Infrastructuur en Milieu.
- Mol, A., & Jänicke, M. (2009). The origins and theoretical foundations of ecological modernisation. In A. Mol, D. Sonnenfeld, & G. Spaargaren, *The Ecological Modernisation Reader* (pp. 17-27). Oxon/New York: Routledge.
- Niewold, M. (2015, november 25). 'Armzalig' klimaatbeleid Nederland, het vieze jongetje van Europa. Opgehaald van RTL Nieuws: <https://www.rtlnieuws.nl/economie/home/armzalig-klimaatbeleid-nederland-het-vieze-jongetje-van-europa>
- Nijenhuis, A. (2014, november 5). *Provincie Gelderland genomineerd voor Nu al Eenvoudig Beter-trofee 2014*. Opgehaald van De Omgevingswet. Ruimte voor ontwikkeling, waarborgen voor kwaliteit: <https://www.omgevingswetportaal.nl/actueel/nieuws/2014/11/05/provincie-gelderland-genomineerd-voor-nu-al-eenvoudig-beter-trofee-2014>
- Nijmegen, G. C. (2018). *Green Capital Challenges Nijmegen 2018*. Opgehaald van Green capital Challenges: <http://www.greencapitalchallenges.nl/>
- Nuon. (2017, juni 12). Hoe groen is groene stroom eigenlijk? *NRC*, pp. -.
- PBL. (2016). *Opties voor energie- en klimaatbeleid*. Den Haag: Uitgeverij PBL.
- PBL. (2017). *Regeerakkoord 'Vertrouwen in de toekomst'*. Den Haag: Kabinetsformatie.
- Provincie Gelderland. (2017). *Gelderland Pakt door met focus*. Arnhem: Provincie Gelderland.
- Provincie Gelderland. (2018). *Gaaf Gelderland. Kadernota in het kort*. Arnhem : Provincie Gelderland .
- Roos, J., & Manussen, T. (2011). *Verkenning bestaande bouw aansluiten op stadsverwarming* . Arnhem: BuildDesk Benelux B.V. Arnhem .
- Ruiken , M.-j., de la Court, T., Visschers, M., & Oostermeijer, R. (2016). *Energieakkoord, Concept uitvoeringsplan 2016-2019*. Gelderland: secretariaat Gelders Energieakkoord.
- RVO. (2014). *Infoblad Energieneutraal bouwen: definitie en ambitie*. Utrecht: rijksdienst voor Ondernemend Nederland.
- Scholl, N., & Olivier, L. (2014 , Mei). *De essentie van kwalitatief marktonderzoek* . Opgehaald van MOA: https://moa04.artoo.nl/clou-moaweb-images/images/bestanden/pdf/Studenteninformatie/SCHOLL_OLIVIER_De_essentie_van_kwalitatief_onderzoek_versie4.pdf
- Shove, E. (2010). Beyond the ABC: climate change policy and theories of social change. In *Environment and Planning* (pp. 1273 - 1285). Lancaster.
- Shove, E., Pantzar, M., & Watson, M. (2012). *The dynamics of social practice: Everyday Life and how it Changes*. Londen: Sage publications.
- Sociaal Economische Raad. (2013). *Energieakkoord voor duurzame groei*. Den Haag: Huisdrukkerij SER.

Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge : improving decisions about health, wealth, and happiness*. New Haven: Yale University Press .

Urgenda Foundation, C/09/456689 / HA ZA 13-1396 (Den Haag juni 24, 2015).

Valente , T. W. (2002). Evaluating Health Promotion programs . In T. W. Valente, *Evaluating Health Promotion programs* (pp. 46-50). Oxford : Oxford University Press.

Veerbeek, W. (2014, Oktober). Duurzaam bouwen in een perifere regio: een marktonderzoek in de limburgse woningmarkt. Nijmegen, Gelderland, Nederland: Radboud Universiteit Nijmegen.

Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2010). *Designing a research project*. Den Haag: Eleven International Publishing.

Zoetbrood, P., & Götz, N. (2015). *Verleid de consument: inzicht in extra marktkansen voor energie innovaties*. 5 plus 1 .

IV. Bijlagen

IV.I Interviewguide bewonersperspectief

Allereerst wil ik u bedanken voor de deelname aan dit interview en daarmee dit onderzoek. Het onderzoek zal ongeveer een uur duren en wordt gebruikt als informatiebron voor een onderzoek naar de verduurzaming van de gebouwde omgeving.

Dit onderzoek focust op twee buurten in de gemeente Nijmegen, waar gevraagd zal worden naar de perceptie op verduurzaming van de eigen woning en de beleving van de woonomgeving. Uiteraard hoort daar het perspectief van het beleid ook bij. U bijdrage aan dit onderzoek zal ervoor zorgen dat een deel van de kennis omtrent het verduurzamen van de gebouwde omgeving aangevuld kan worden.

De vragen zullen met name gaan over:

- Uw beleving van het huidige beleid met een speciale focus op de omgevingsvisie
- Uw kijk op de manier waarop mensen het huidige beleid beleven.
- Consumenten praktijk vs. Consumentengedrag
- De invloed van de omgeving (sociaal, fysiek, economisch en cultureel) op het keuzegedrag van bewoners.

Dit interview is geheel anoniem, uiteraard zal er om quotes te geven in mijn onderzoek een bepaalde verwijzing gemaakt moeten worden, Op welke manier wilt u in het onderzoek weergegeven worden? De informatie die u geeft zal alleen voor dit onderzoek gebruikt worden.

Mijn vraag is of u ermee instemt dat dit interview wordt opgenomen, de opnames zullen uitsluitend gebruikt worden voor onderzoeksdoeleinden en zullen vertrouwelijk behandeld worden.

We gaan nu over tot de vragen:

Algemene inleiding (niet in indicatie tabel)

- Wie bent u?
- Wat is uw functie
- Waar komt u vandaan?

1. In hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het (verder) verduurzamen van uw huis? (Van waaruit komt deze behoefte wel of niet) !!

(Wat zou je veranderen en waarom).

2. Denkt u met betrekking tot het verduurzamen vooral in kansen of barrières?

(Waarom)

3. In welke mate koopt u bewust duurzame producten?

(Waarom doe je dit?)

4. In welke mate speelt de prijs die u betaalt voor het verduurzamen van het huis een rol? !

(Relatief te duur?)

5. Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid is? !

6. In hoeverre voelt u zich beïnvloedt door de maatschappij in uw keuze, om wel of niet te verduurzamen?

7. Bent u betrokken bij een stichting vereniging of een maatschappij, die of dat zich bezighoudt met verduurzaming van de omgeving? !

- Denkt u dat een dergelijke vereniging (kan bijdragen) bijdraagt aan het verduurzamen van een wijk?

8. Kunt u een beschrijving geven van de huidige staat van de woning aan de hand van de leeftijd van het huis, de geschatte waarde en de mate van onderhoud?

- Mate van isolatie

**9. Kunt u een indicatie geven van het besteedbaar inkomen (het hoeft geen exact getal te zijn)?
Heeft dit invloed op uw aankoopgedrag?**

- belemmert of stimuleert dit de duurzame aankopen?

10. Wat is uw hoogst genoten opleiding? In welke mate werd er tijdens deze opleiding aandacht besteed aan duurzaamheid?

11. Op welke manier is uw gedrag te veranderen of veranderd met betrekking tot het verduurzamen van de woning?

- Praktijk of gedrag?

- Wat is het meest effectief?

12. In welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor burgerinitiatieven

- Neemt u deel aan een dergelijk initiatief of heeft u ervaring mee?

Afsluiting:

Alvast bedankt voor uw medewerking, allereerst zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen maar die u wel belangrijk vindt om te benoemen.

Voor mij rest nu het uitwerken van het interview, wilt u het uiteindelijke onderzoek ontvangen?

Mocht u nog vragen hebben dan kunt u altijd mailen naar m.buchner@student.ru.nl of bellen naar 06-15405242

Verder wil ik u graag bedanken voor de tijd en moeite door deel te nemen aan dit onderzoek. Ik hoop dat u ook de ervaring heeft gehad dat er naar u geluisterd is en dat u uw verhaal heeft kunnen doen.

IV.II Interviewguide Beleidsperspectief

Interviewguide beleidsperspectief

Allereerst wil ik u bedanken voor de deelname aan dit interview en daarmee dit onderzoek. Het onderzoek zal ongeveer een uur duren en wordt gebruikt als informatiebron voor een onderzoek naar de verduurzaming van de gebouwde omgeving.

Dit onderzoek focust op twee buurten in de gemeente Nijmegen, waar gevraagd zal worden naar de perceptie op verduurzaming van de eigen woning en de beleving van de woonomgeving. Uiteraard hoort daar het perspectief van het beleid ook bij. U bijdrage aan dit onderzoek zal ervoor zorgen dat een deel van de kennis omtrent het verduurzamen van de gebouwde omgeving aangevuld kan worden.

De vragen zullen met name gaan over:

- Uw beleving van het huidige beleid met een speciale focus op de omgevingsvisie
- Uw kijk op de manier waarop mensen het huidige beleid beleven.
- Consumenten praktijk vs. Consumentengedrag
- De invloed van de omgeving (sociaal, fysiek, economisch en cultureel) op het keuzegedrag van bewoners.

Dit interview is geheel anoniem, uiteraard zal er om quotes te geven in mijn onderzoek een bepaalde verwijzing gemaakt moeten worden, Op welke manier wilt u in het onderzoek weergegeven worden? De informatie die u geeft zal alleen voor dit onderzoek gebruikt worden.

Mijn vraag is of u ermee instemt dat dit interview wordt opgenomen, de opnames zullen uitsluitend gebruikt worden voor onderzoeksdoeleinden en zullen vertrouwelijk behandeld worden.

We gaan nu over tot de vragen:

Algemene inleiding (niet in indicatie tabel)

- Wie bent u?
- Wat is uw functie
- Waar komt u vandaan?

(Needs)

1. In hoeverre denkt u dat bewoners nadenken over het verduurzamen van de eigen woning?

- waaruit ontstaat dit?

2. Denkt u met betrekking tot het verduurzamen van de gebouwde omgeving vooral in kansen of in barrières?

- Waar liggen de kansen of barrières?

3. Denkt u dat het grootste deel van de bewoners bewust keuzes maakt met betrekking tot duurzaamheid en leidt dit naar u idee altijd tot goede keuzes?

(Opportunities)

4. Hoe denkt u over de huidige prijssetting van middelen waarmee men de particuliere woning kan verduurzamen?

5. Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid in de directe woonomgeving is?

6. In hoeverre denkt u dat de maatschappij invloed heeft op de keuzes die men maakt omtrent duurzaamheid?

7. In hoeverre worden de bovenstaande drie factoren (prijsetting, communicatie en maatschappij) door het beleid beïnvloed?

8. In welke mate denkt u dat de woonomgeving die wordt beheerd door de gemeente invloed heeft op de mate waarin mensen willen verduurzamen?

9. Denkt u dat het op het moment mogelijk is gezien de mogelijkheden en kansen die mensen hebben te komen tot een energieneutraal Nijmegen?

- Welke bekwaamheden of aspecten die mensen moet kennen/kunnen liggen denkt u aan de basis voor een duurzame samenleving? En valt daar naar u idee in te sturen?

10. Wordt er bij de implementatie instrumenteel (technologische inpassingen) of probleem-georiënteerd (Kijk op de gehele toepassing inclusief het sociale) gestuurd?

- hoe werkt vertaalt zich dit?

11. In welke mate vormt het beleid een belemmerende of stimulerende werking op het duurzame gedrag van mensen?

- welke voorbeelden kunnen daarbij genoemd worden?

12. Welke bekwaamheden of aspecten die mensen moeten kennen/kunnen liggen volgens u aan de basis voor een duurzame samenleving?

- Valt daar naar u idee in te sturen?

13. Hoe kan het beleid een goede basis vormen om tot een duurzame gebouwde omgeving te komen?

(Consumentpraktijk vs. Consumentgedrag)

14. Denkt u dat de verandering naar een duurzame samenleving gewaarborgd moet worden door kleine sturingsmechanisme op individueel gedrag toe te passen of moet er juist worden gezorgd voor grote veranderingen in de praktijk waardoor mensen wel moeten of gaan verduurzamen? (Wat is wenselijk, wat efficiënt)?

15. Wat is naar uw idee de gewenste manier om de energietransitie met kijk op het verduurzamen van de gebouwde omgeving te waarborgen?

(omgevingsvisie)

16. In welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor burgerinitiatieven?

17. Denkt u dat deze initiatieven voor u een goede manier zijn om veranderingen door te brengen en op welke manier is daar sprake van?

18. Is rationaliteit gewaarborgd wanneer je uitgaat van Bottom-up initiatieven die zich vertalen in beleid?

- behoudt beleid zijn goede sturing of wordt elke kans lukraak aangegrepen?
 - hoe werkt dit zich uit naar de toekomst?
-
-
-

Afsluiting:

Alvast bedankt voor uw medewerking, allereerst zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen maar die u wel belangrijk vindt om te benoemen.

Voor mij rest nu het uitwerken van het interview, wilt u het uiteindelijke onderzoek ontvangen?

Mocht u nog vragen hebben dan kunt u altijd mailen naar m.buchner@student.ru.nl of bellen naar 06-15405242

Verder wil ik u graag bedanken voor de tijd en moeite door deel te nemen aan dit onderzoek. Ik hoop dat u ook de ervaring heeft gehad dat er naar u geluisterd is en dat u uw verhaal heeft kunnen doen.

IV.III Transcripten Respondenten Hengstdal.

In deze bijlage worden de interview transcripten van de respondenten uit Hengstdal weergegeven. Er is gekozen om de gebruikte passages uit de verschillende interviews geel te markeren, zodat het voor de lezer makkelijker is de context van een quote terug te vinden. Bovenstaand aan alle interviews worden de gegevens van de personen gegeven. De meeste bewoners hebben aangegeven de eigen naam liever niet in dit verslag te hebben vandaar dat de eerste letter van elke respondent gegeven wordt met de bijgaande datum van interviewen.

Interview Respondent C. Hengstdal

M. = interviewer Max Buchner

C. = Respondent

Datum: 28 mei 2018

Begin interview

M. Allereerst wil ik u natuurlijk bedanken voor de deelname aan het interview. Het interview gaat ongeveer een half uurtje duren. Het ligt er een beetje aan hoe diep we in gaan op de vragen. U wordt voornamelijk gebruikt als informatiebron in mijn onderzoek naar de bewonersperceptie op de verduurzaming in de gebouwde omgeving. Ik focus op twee buurten Hengstdal en Zwanenveld. Ik ga dan vooral kijken naar bewoners hoe ze die verduurzaming zien hoe ze de omgeving zien en of dat stimuleert of belemmert. Het interview is geheel anoniem als u dat wilt. Uiteraard moet ik quotes geven in mijn onderzoek, waaraan ik gegevens ontleen. Daarvoor zal ik een aanduiding van u naam nodig hebben. Mijn vraag is daarmee dus of u ermee instemt dat het opgenomen wordt?

C. Ja hoor

M. Deze opname en de gegevens worden vertrouwelijk behandeld, de opnames zullen voornamelijk gebruikt worden om het interview uit te werken.

M. Dan gaan we over tot de vragen, wie bent u, wat doet u precies, uw functie?

C. Ik ben een vrouw ik ben 51 ik zit in het welzijnswerk.

M. Wat houdt dit precies in?

C. Nou ik ben teamleider in de jongerenopbouw werk. Wij zijn een vrij kleine organisatie en dan gespecialiseerd in jongeren overlast. Onze main goal is het signaleren van gedragsproblematiek en dat op een juiste manier te kanaliseren. Je kunt dat op verschillende manieren aanpakken en dat doen we dan ook op verschillende manieren afhankelijk van de samenstelling van de groep de bewoners.

M. Komt u oorspronkelijk uit Nijmegen?

C. Ik kom oorspronkelijk ergens anders vandaan en ik ben hier ooit gaan studeren.

M. Dan gaan we over tot de echte onderzoeksvragen. In hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verduurzamen dan wel niet verder verduurzamen van uw woning?

C. Ja vaak, daar gaat het gesprek hier regelmatig over.

M. En wordt er dan iets gedaan?

C. Ja morgen worden er zonnepanelen gelegd. We zijn de eerste van de straat. Ja twee jaar geleden zei green choice nog het kan niet. Maar je hebt tegenwoordig niet tegenwoordig microsystemen waarbij elke zonnepaneel an sich stroom opwekt. Waar het om gaat is dat wanneer er voor een deel een schaduw op de zonnepanelen valt dan is valt dat hele systeem uit. Maar bij deze is dat dus niet zo en dan valt alleen het betreffende uit. Maar dat is steeds meer normaal en het is iets duurder wel.

M. En qua isolatie enzo?

C. Nou wij hebben hier overal in huis HR+ glas en het dak laten isoleren de vloer laten isoleren en we willen ook graag in de spouw, maar daar zit heel veel puin afval dus toen ze het huis hebben gebouwd. Of dat wordt heel duur en we hebben dan ook nog een probleem met vocht. Eigenlijk is dit een dijkwoning, we hebben dan nog een verdieping, maar dat heeft ermee te maken, dat je ziet dat je met vocht in die muren zit. Toen werd dat dus afgeraden.

M. Maar dat zou u wel willen?

C. jaa zeker, maar ja dat is dan voor later, wij kregen een paar weken geleden een brief waarin we in 2030 van het gas af moeten zijn. Ja dan moet je andere manieren gaan zoeken ja.

M. denk je dan met betrekking tot verduurzamen vooral in kansen of in barrières, met name kansen dat je huis meer waard wordt het wooncomfort. Of is het vooral het kost veel geld en we moeten mee.

C. Nee het is voor mij puur omdat ik op die manier mijn bijdrage wil leveren aan het verduurzamen van het milieu, we moeten met zijn alle en liever gister nog.

M. In welke mate koopt u bewust duurzame producten?

C. Als het even kan kijk ik daar wel naar ja, biologisch vlees. De man neemt wel eens niet biologisch vlees en dan heeft hij een hele boze vrouw. (noemt tal van andere artikelen).

M. Oke en ook streekproducten?

C. Ik heb dat ook een tijdje geprobeerd maar dan krijg je elke keer van die pakketten groente dat was niet praktisch zeg maar. En bij wijn letten we er ook op dat die niet van heel ver hoeft te komen.

C. Ik koop ook bijna nooit fruit of groente die van heel ver moet komen

M. Maar dat doet u dan ook allemaal bewust?

C. Jaa Jaa

M. Dat is belangrijk, in welke mate speelt de prijs daarin een rol? Ook aan het huis zeg maar.

C. Ja, naja als het gaat om de aanschaf in de supermarkt. Ik kijk sowieso altijd naar de aanbiedingen, omdat het gewoon al stikduur is. Daardoor heb ik dan ook al niet biologische groente. Maar als je dat echt volledig moet, dan moet dat bestedingsbedrag minimaal met 150 euro omhoog. Ja dat vind ik toch wel heel duur.

M. Wat vindt u dan van die relatieve prijssetting

C. ja ik ben er een sterk voorstander van om de belastende producten ook te gaan belasten met een milieutax.

M. ja daar heeft u een punt. Het moet een keer gaan gebeuren. Als je niet anders is dan dat de duurzame producten dezelfde prijs hebben als de niet duurzame producten dan koop je de duurzame gewoon.

C. Ja precies.

M. Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid is ook hier in Nijmegen bijvoorbeeld of in de wijk

C. ja wij worden wel regelmatig op de hoogte gesteld hoor. Ja dat duurzaam Hengstdal is zo een initiatief. Daar worden we wel van op de hoogte gesteld en uitgenodigd ben er alleen nog niet geweest. Dus ik lees dat ook wel in het wijkkrantje, ik hou dat wel in de peiling. Ja zo was laatst die bijeenkomst van gasloos Hengstdal dan zeg maar.

M. Ik hoorde in verhalen dat er eh zeg maar die communicatie was dat we moeten gaan verduurzamen met de wijk en ervaar je dat dan als vervelend?

C. Ik vind dat eigenlijk wel gewoon prima. Ik denk dan wel dan heb je zo een verslag, ja en dan hoor je dan zo een initiatief. De man van een collega die werkt met, biogas uit je eigen plee. Dus dat zijn dan weer iets.

M. Ja dat is dan ook wel de verwarring

C. Ja dat maakt wel, morgen komen die zonnepanelen. Ja en dan wordt er je geadviseerd om er niet meer te nemen dan je nodig hebt. Vanwege die regeling dat je terug moet geven. En in 2020 gaat die op de schop dat die mensen die terug leveren ja. En daar baal ik dan wel een beetje van. Want jaa ik zit ook wel te denken van over een paar jaar komt hier ook wel die eerste elektrische auto waarschijnlijk. Maar ja je moet wel ergens de keuze maken.

M. Ehm in hoeverre voel je je beïnvloedt door de maatschappij om te verduurzamen? Heeft de wijk of dat initiatief een bepaalde invloed?

C. Nee dat heeft voor mij weinig invloed. Ik weet het niet joh. Toen ik vijf was dacht ik al van jongens we moeten beter op onze aarde letten. Ik weet niet dat zit er bij mij gewoon in.

M. En dat heeft u dan van huis uit meegekregen?

C. Ja wel een beetje van moeders kant. Maar ja dat is hetzelfde als. Ik vind dat nog steeds een verbazend dat is dan een bepaald type mens wat dan altijd groen is en dan van die duurzaamheid is. Terwijl dat voor mij meer dan vanzelfsprekend is.

M. Ik denk wel dat dat beeld er nu een beetje af aan het gaan is. Dus het moet wel een normaal beeld worden dat men groen is.

C. (geeft een voorbeeld van een kinderboek).

M. Bent u betrokken bij een stichting vereniging organisatie die zich bezighoudt met de verduurzaming? Voornamelijk ook hier in de wijk bij het duurzaam Hengstdal.

C. Nee, maar ik ben wel lid van talloze, natuur en milieu dingen een aantal.

M. Geeft een contextuele uitleg om de vraag te verduidelijken (18.00- 18.26)

C. Nee ik sluit dat niet uit en ik kan daar altijd nog in deelnemen. Zo een initiatief die mensen vooruit helpt. Ik kan me daar wel iets bij voorstellen.

M. Kunt u een omschrijving geven van het huis, de staat van onderhoud de waarde als u die weet. De leeftijd?

C. de leeftijd is 1931 zo iets of ouder. Deze huizen zijn nu rond de 4 ton. Het onderhoud is prima. De isolatie is ook prima, het dak de vloer en het glas. Wat je nog wel ziet heb je de originele tuindeuren, maar die zijn totaal niet goed geïsoleerd. Geeft een voorbeeld 20.30 – 21.07

M. Dit is altijd een lastige vraag, maar ehm kunt u een indicatie geven van het inkomen. Zit u boven modaal of gemiddeld?

C. ja wij zitten denk ik wel ik denk 2 keer modaal daar zitten wij wel aan.

M. En in welke mate merkt u dat dat de duurzaamheid belemmert het dat?

C. Ja natuurlijk als je een flinke spaarpot hebt dan kan je natuurlijk ook flinke uitgaven doen.

M. Ehm wat is uw hoogst genoten opleiding?

C. ehmm ik heb net een hbo-master afgerond in social work. Dat is een nieuwe opleiding.

M. Werd er in die opleiding aandacht besteed aan duurzaamheid?

C. ja dat is wel zijn nee nee, dat kwam er niet in voor.

C. (Geeft een voorbeeld van duurzaamheid op de werkvloer).

M. (haakt daar op in met een voorbeeld).

M. U bent al best wel duurzaam hoe ziet het dat ze mensen in hun duurzame gedrag kunnen veranderen. En de vraag die daarop volgt is zou u dan de oplossing zoeken in het veranderen van de praktijk en daarmee het opleggen en mensen moeten wel die nieuwe praktijk aangrijpen. Of moeten we kleine sturingen op het gedrag toepassen?

C. Ja weet je met sturen in gedrag dan moeten er nogal wat maatregelen worden genomen. Mensen gaan dat niet zomaar doen uit zichzelf. Er zijn een hoop mensen die bijna niet rondkomen. Je moet dan met stimuleringsmaatregelen gaan werken. Met belastingen gaan werken op vervuilende producten. (geeft voorbeeld van Duitsland). Zo kan je gedrag wel heel erg sturen natuurlijk. De gedachte, ik ben ontzettend duurzame denker, en toch heb ik twee jaar na moeten denken over die zonnepanelen terwijl het eigenlijk gewoon een investering is. Ja wij zijn ook niet gewend op niet zo te denken.

M. Geeft een voorbeeld van die terugverdientijd.

C. Ik denk dat je beide moet raadplegen, ons hele systeem werkt niet verder vooruit dan 10 jaar. Maar we hebben kinderen en daarop moeten we inzetten denk ik. Dat die argumentatie ook vaak wordt gebruikt, dat onze kinderen die moeten nog vooruit met deze aarde. Met dat verhaal zouden we veel meer moeten doen, dat raakt mensen dan niet in hun portemonnee, maar wel in hun gevoelens. Daar kan volgens mij veel meer mee. Onze consumptiemaatschappij doet daar geen goed aan. Soms heb je van die initiatieven heel goed bedoelt maar er wordt dan weer een product er tegenaan gegooid.

M. In welke mate heeft u het idee dat het beleid zich open stelt voor burgerinitiatieven en voor burgers?

C. Dat vind ik een hele lastige rondom dit onderwerp. Ik trek mijn bek ook niet open, dus ik kan daar moeilijk antwoord op geven.

M. Zou je zo een sturingsvorm waarin burgers mee kunnen denken en sturen beter werkt?

C. ik denk dat je meer verantwoordelijkheid bij de mensen neer moet leggen. Dat denk ik wel. Maar op welke wijze dat vind ik nog wel een ding. Maar op een gegeven moment moet je naar een systeem waarin mensen toch wel realiseren dat ze mee moeten doen. Waardoor mensen meer en weet je wat het is het zijn altijd dezelfde mensen die de verantwoordelijkheid nemen. Maar 80% van de mensen die zou het werkelijk waar de reet roesten he. Die zijn alleen bezig met hun eigen leven binnen de vier muren. Dan kom je toch uit op een andersoortige stimuleringsmaatregel het wordt dan toch een en en maatregel. Van de andere kant, denk ik dat die verduurzaming een veel hoger tempo aan gaat nemen als mensen ook echt gaan merken wat de gevolgen zijn. Maar ik denk wel dat het zo gaat werken.

M. (Geeft een contextueel verhaal).

M. In ieder geval bedankt voor uw medewerking. Zijn er nog dingen aan bod gekomen waarvan u zegt die moet je nog mee nemen.

C. Ze moeten allemaal dat boek van Thea Beckman lezen (Kinderboek). (Geeft de context van het boek). Maar wat wel interessant is kinderen staan veel dicht bij een bepaald probleem. En die kan je daar nog erg in beïnvloeden. Die zijn er erg gevoelig voor in het gedrag zeker.

M. Wilt u het uiteindelijke onderzoek ontvangen?

C. ja dat vind ik wel leuk

M. Hoe wilt u genoemd worden in het onderzoek C. of?

C. Ik vind C. prima.

M. Nogmaals dank voor de tijd en moeite dan sluit ik hierbij af.

C. ja succes

Interviewgide beleidsperspectief/bewonersperspectief (Hengstdal)

M. = Max Buchner Interviewer

P. = Respondent

Datum: 25 Mei 2018

Allereerst wil ik u bedanken voor de deelname aan dit interview en daarmee dit onderzoek. Het onderzoek zal ongeveer een uur duren en wordt gebruikt als informatiebron voor een onderzoek naar de verduurzaming van de gebouwde omgeving.

Dit onderzoek focust op twee buurten in de gemeente Nijmegen, waar gevraagd zal worden naar de perceptie op verduurzaming van de eigen woning en de beleving van de woonomgeving. Uiteraard hoort daar het perspectief van het beleid ook bij. U bijdrage aan dit onderzoek zal er voor zorgen dat een deel van de kennis omtrent het verduurzamen van de gebouwde omgeving aangevuld kan worden.

De vragen zullen met name gaan over:

- Uw beleving van het huidige beleid met een speciale focus op de omgevingsvisie
- Uw kijk op de manier waarop mensen het huidige beleid beleven.
- Consumenten praktijk vs. Consumentengedrag
- De invloed van de omgeving (sociaal, fysiek, economisch en cultureel) op het keuzegedrag van bewoners.

Dit interview is geheel anoniem, uiteraard zal er om quotes te geven in mijn onderzoek een bepaalde verwijzing gemaakt moeten worden, Op welke manier wilt u in het onderzoek weergegeven worden? De informatie die u geeft zal alleen voor dit onderzoek gebruikt worden.

Mijn vraag is of u ermee instemt dat dit interview wordt opgenomen, de opnames zullen uitsluitend gebruikt worden voor onderzoeksdoeleinden en zullen vertrouwelijk behandeld worden.

M. wie bent u precies wat doet u wat is uw functie

P. Mijn naam is P. ik ben geboren en getogen Nijmegenaar. Ik woon sinds 1982 in dit huis. Ehmm ik ben doe meerdere dingen ik ben elektronicus, maar ik doe voornamelijk schrijven en muziek. Dus dat zijn heel uiteenlopende zaken. Ik schrijf historische romans over Nijmegen.

P. Met mijn technische achtergrond ben ik ook zeker thuis in die hele energietransitie toestand. Dat ehm dat is in mijn hoedanigheid als voorzitter in de aardgasvrij groep natuurlijk handig.

M. Ziet u dat technische als een belangrijk aspect dan?

P. Hierin? Jaa ik vrees om de verduurzaming snel voor elkaar te krijgen speelt de technologie een hoofdrol. Kijk om het mooiste zou zijn als iedereen een ander gedrag zouden krijgen. Als men zo een stap terug moet doen in het comfort of de betalingen. Ja dat gaat zeker 2-3 generaties duren voordat dat de mensen dat doorgevoerd hebben. We moeten wel naar een andere manier van leven om duurzaam te zijn. En met techniek kan je veel problemen oplossen die anders moeizaam zouden gaan.

M. Nu gaan we door met de onderzoeksvragen. In hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verder verduurzamen van uw huis?

P. Nou vanaf het moment dat ik hier ben komen wonen ben ik eigenlijk al bezig geweest met het huis het isoleren. En het was voornamelijk een kwestie van leefbaarder maken van de woning. Allereerst was het echt een tochthuis. En stapje bij beetje hebben we dat beter gemaakt. Comfort en energiebesparing gaan toch wel behoorlijk hand in hand met elkaar.

M. Daar ben ik het mee eens, heeft u ook technologische implementaties in de vorm van zonnepanelen gedaan?

P. Nee zonnepanelen kan niet op het huis., mijn dak ligt in de schaduw. Ik ben overigens niet zo overtuigd van zonnepanelen. Meer ook met het salderingsverhaal, dus dat heeft te maken met het piekaanbod en het dalaanbod. (P. legt nu uit hoe dit precies werkt, een technologisch verhaal, is niet relevant voor dit onderzoek). Ik denk dat zonnepanelen en hetzelfde geldt voor windmolens de technologie nog moet vorderen om dat echt voldoende te maken. Nu moet er nog teveel teruggevallen worden op de kolencentrales etc.

M. Denkt u met betrekking van verduurzaming vooral in kansen of in barrières?

P. Nou eigenlijk een beetje van beide. Wat je ziet is dat er een goede regie moet worden gevoerd. Het moet wel meer gaan gebeuren. Want we moeten dit in het hele land samendoen, we moeten dan ook sprongen in plaats van stappen maken, we moeten de goede keuzes maken. We moeten echt hele grote stappen of sprongen maken. Je moet er durf voor hebben. Je moet geld durven investeren. Het is nu nog allemaal een beetje houtje-touwtje werk. Er mag wel meer energie ingestoken worden.

M. Dat is natuurlijk ook lastig voor het beleid om iedereen mee te krijgen.

P. Ja dat is inderdaad lastig, je moet mensen ervan weten te doordringen dat het voor iedereen voordelen heeft op de lange termijn. Of je moet het opleggen, maar nu gebeurt het half half en dat gaat niet. We moeten dus duidelijke maatregelen treffen. En die ook duidelijk aangeven wat je met die kansen doet.

M. Denk je dat we op dit moment met de middelen die we hebben daar al mee vooruit kunnen?

P. Nou ik denk dat we als land achterlopen. Als je kijkt naar andere landen (Noemt een aantal). Die landen hebben voor bepaalde oplossingen gekozen. Wij hebben ook van die mogelijkheden, maar dat hebben we niet aangepakt want we hebben aardgas. Die voorsprong toen maakt het dat we nu een achterstand hebben. De hele wereld heeft ons al ingehaald, die hebben al oplossingen die werken of deels werken. Daar moeten we gaan zoeken, wat zijn de beste oplossingen en die moeten we implementeren.

M. U sprak net over geografische voordelen, die andere landen hebben daar voordelen in?

P. Geeft een voorbeeld van ander land, wat niet relevant is voor dit onderzoek.

P. Geeft voorbeelden van het gebruik in de wijk met betrekking tot Denemarken.

M. Ik merk dat veel mensen niet inzien dat het huis, als ze niet mee gaan in die verduurzaming, dat dat huis niet veel meer waard is

P. Absoluut, Dat is een besef kwestie denk ik. Eerst was dit huis tochtig en door laaghangend fruit te pakken kan je toch al een hoop doen aan isolatie. Dat kost weinig, maar heeft wel grotere resultaten. Het voordeel is je comfort en daarvoor deden we het en je merkt het in de energiekosten. En eigenlijk alle kosten die we gedaan hebben heeft het goedkoper gemaakt. Zo denk je niet meer helemaal naar tien jaar, maar je hebt wel elke keer het geld in je zak. En dat

besef zit bij de meeste mensen nog niet diep genoeg. Het gaat vaak al om kleine dingen die je kan doen om je huis te verduurzamen.

M. in hoeverre koopt u bewust duurzame producten?

P. Ehhm dat is niet echt een kwestie van willen, maar een kwestie van kunnen. En bij veel producten kan je niet zien of het wel of niet duurzaam is. We proberen uiteraard wel zoveel mogelijk plastic enzo te mijden. Je moet wel heel erg je best doen om dat niet in huis te halen. Bij kleding is dat ook heel lastig en dat vind ik heel jammer. (Geeft een voorbeeld van een lezing, over dit aspect). Ik probeer zo minmogelijk de auto te pakken.

M. In welke mate speelt de prijssetting van deze producten een rol in de aanschaf?

P. Ehhmmmm, Het speelt niet zo een grote rol. Als het kan dan kan het, als het niet kan dan niet. Het is niet iets waar ik in eerste instantie op let.

M. Wat vindt u van die relatieve prijssetting?

P. het moet ook veranderen het gaat ook veranderen. Het enige is door wat aan de prijzen te doen. Aardgas wordt al duurder. Dan wordt het steeds interessanter een alternatief te zoeken wie je ook bent. Ik denk dat dat redelijk snel gaat.

M. Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid is?

P. Ik merk vanwege dat overleg waarin ik zit. Dat er nagenoeg geen contact is tussen de burgers en de overheid. Gemeente weet de burger niet te vinden en andersom. Zeker in een grote gemeente als Nijmegen. Die lijnen zijn heel lang, en daarom zijn wij als bewonersgroep opgericht. Voor een overheid is het lastig om alles te overzien en contact te houden.

M. In hoeverre voelt u zich beïnvloedt door de maatschappij om te verduurzamen?

P. Nou ik denk dat het in mijn geval andersom is.

M. Dat komt toch ergens vandaan neem ik aan?

P. jaa dat is waar, ik was natuurlijk zelf al bezig. Maar toen dat bericht kwam, dacht ik daar wil ik graag bovenop zitten. De media geeft allerlei beelden, en daar zit heel veel flauwekul bij. ZO ontstaat er een ruis in die gebrek aan kennis. Een buurvrouw vraagt bijvoorbeeld mijn cv-ketel is kapot, wat kan ik dan het beste doen overstappen op waterstof? Maarja waterstof is niet echt een oplossing die er op het moment is. Dan horen ze dat zo een hoogleraar dat staat te promoten. Dan denken mensen het is opgelost. Het wordt voor mij geregeld. (praat over verschillende tv-voorbeelden, die een idyllisch beeld vormen radar, de wereld draait door etc.). Er bestaan te veel miscommunicaties.

M. Meneer is betrokken bij een maatschappij dat is al eerder gebleken.

M. Denkt u dat zo een organisatie bijdraagt aan het verduurzamen van de gebouwde omgeving?

P. Het verhaal kan twee kanten op. Of uit het overleg tussen verschillende stakeholders wordt een oplossing gevonden. Of we moeten zelfs iets op gaan zoeken. En implementeren. Je ziet allemaal van dit soort corporaties ontstaan. Noemt verschillende implementaties die gedaan kunnen worden, focust minder op de bewonersperceptie dus niet relevant. Om de huizen te isoleren, in Hengstdal in de straat waar meneer woont, dat is bijna niet te doen. Daarvoor zijn de woningen niet geschikt. Daarvoor moet je rekenen op 50 tot 100.000 euro aan isolatiemateriaal. Dat is bijna niet te doen. WE willen ook niet de hele wijk slopen om nieuwbouw neer te zetten. Wij hebben

van alle kanten zitten kijken maar de wijk is niet geschikt om all-electric te gaan. Qua technologie is niet mogelijk, dus dat is niet mogelijk. Maar financieel ook niet het totaal plaatje gaat dan 220 miljoen euro kosten. Die optie valt dus gewoon af. Ook de corporaties vallen af dat gaat gewoon niet lukken.

M. Kunt u een beschrijving geven van het huis aan de hand van de mate van isolatie het onderhoud en de ongeveer geschatte waarde.

P. 270 tot 280 duizend euro is de ongeveer geschatte waarde. 1908 is de leeftijd.

M. Kunt u een indicatie van het besteedbaar inkomen

P. 40.000 euro gemiddeld per jaar

M. Heeft dit invloed op het aankoopgedrag?

P. Niet echt eigenlijk

M. Uw hoogstgenoten opleiding?

P. Eehm, Hbo dan in elektrotechniek.

M. Ehhm, werd er toen aandacht besteed aan duurzaamheid?

P. Nee totaal niet aan de orde.

M. Op welke manier is uw gedrag of het gedrag van mensen te veranderen met betrekking tot duurzaamheid?

P. Mijn gedrag dat vind ik moeilijk, want ik weet wel goed welke kant ik op wil en hoe ik het wil. Mensen zouden zich er meer in moeten verdiepen denk ik dus je moet het meer naar de mensen brengen. Met die aardgasvrijgroep hebben we een bijeenkomst binnenkort. We willen alle privé woningbezitters laten verduurzamen met het laaghangende fruit. Een daarvan is het omlaag schroeven van de cv-ketel waardoor deze minder warmte hoeft te produceren. (meneer geeft nu een technisch verhaal over de afstelling van cv-ketels en hoe dit extra geld oplevert naar mate de tijd vordert, omdat je minder energie verbruikt). We willen wijkteams opzetten om de mensen te laten verduurzamen. We willen naar level B, zo kunnen we makkelijker afstemmen. Dat is dan ons uitgangspunt en dan kunnen we vanuit daar verder werken. Er zijn daar kleine ingrepen in die je uit kan werken. Ervaringsdeskundige uit de wijk willen dat naar voren laten komen, zodat het vertrouwd voelt. We hebben maar een beperkte tijd want er moet een keuze gemaakt worden.

M. Ziet u dit dan als een echte praktijk of een gedragsverandering?

P. Een gedragsverandering is het wel, maar je moet mensen wijzen op bepaalde dingen daardoor kan je ze stapje voor stapje laten verduurzamen. Niemand, heeft bijna een goed afgestelde CV-ketel die staan gewoon niet goed afgesteld en dat kan je best makkelijk laten doen door een bedrijf. In feite moet je dat dan nog tunen bij elke radiator (technologisch verhaal volgt, geen relevantie voor het onderzoek). Het is een eenmalige actie, daarmee kan je twintig tot dertig procent gas besparen. Dat proberen we dus voor elkaar te krijgen dat men dit gaat implementeren voor een laag kostenplaatje.

M. Ehhmm, in welke mate stelt het beleid zich open voor burgerinitiatieven?

P. Steeds meer wel, opzich wordt het nu wel toegejuicht. Wat ik zo links en rechts zie is dat politiek de wensen van de grote massa volgt daar kunnen ze bijna niet onderuit. Een gemeente moet handig omgaan met initiatieven, vaak worden deze al in een vroeg stadium in de kiem gesmoord waardoor het niks wordt. Op het moment dat je dat in het begin doet, dan krijg je wel wat voor elkaar. Gemeentes worden daar ook mee overvallen hoor. Ik zie ook dat veel beleidsmedewerkers extra werk op hun bord krijgen waar ze hun weg nog in moeten vinden.

M. Deze meneer ga ik binnenkort ook nog spreken.

P. Ja voor hun is het natuurlijk ook allemaal nieuw en zij moeten daar ook een weg in zien te vinden. Ik snap ook wel dat dat niet van de ene op de andere dag een goede samenwerking ontstaan.

M. Nou bedankt in ieder geval voor uw deelname aan dit interview. Allereerst zijn er nog dingen niet aan bod gekomen die u nog wilt benoemen?

P. Nou je zou eens moeten kijken bij de windclub die hebben een website opgezet en die hebben met hun kennis en ervaring iets opgezet om de gezamenlijke organisaties te ondersteunen, zodat niet iedereen elke keer het wiel opnieuw uitgevonden hoeft te worden. Maar dat men kan leren van elkaar daar is zo een organisatie erg handig voor.

M. In ieder geval erg bedankt, ik hoop dat u het idee heeft dat u uw verhaal heeft kunnen doen en dat er naar u geluisterd is.

P. Meneer lacht, jazeker

Interview bewonersperspectief (Hengstdal) Respondent D.

M. = De interviewer

D. = de respondent

Datum: 29-5-2018

M. Allereerst bedankt voor de deelname aan dit interview het zal ongeveer een half uur duren afhankelijk van de diepgang op de vragen. Het interview focust zich voornamelijk eh op de wijken Hengstdal en Zwanenveld. Daarbij wordt er gefocust op de verduurzaming van de gebouwde omgeving, maar ook de kijk op de omgeving in samenhang met de verduurzaming. De invloed van de omgeving en met name het beleid. Dan weet u ongeveer de focus van dit onderzoek. Het interview is geheel anoniem als u dat wilt. Uiteraard zouden er voor quotes te geven in het uiteindelijke onderzoek, een aanduiding gebruikt worden. Heeft u daar een idee over

D. daar kunnen we het beste op het eind even op terug komen

M. Zeker geen probleem.

M. Het onderzoek zal opgenomen worden, dat is vooral belangrijk om het gesprek uit te werken en daar de informatie voor te gebruiken die handig is voor mijn onderzoek de informatie zal verder vertrouwelijk behandeld worden. Bent u het daar mee eens?

D. ja

M. Dan gaan we over op de vragen. Allereerst kunt u iets over u zelf vertellen, wie u bent, welke functie u heeft?

D. Ik ben personeelsadviseur bij de radboud universiteit in Nijmegen faculteit sociale wetenschappen. Ehm ik kom uit Venlo, maar ik woon hier wel al sinds '94.

M. Dan gaan we nu over tot de echte onderzoeksvragen, de eerste is in hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verduurzamen dan wel verder verduurzamen van uw woning?

D. ja ehm onlangs nog wel dat ik heb hier een soort van aanbouw dat is al gedaan voordat ik hier kwam wonen. En dat is een soort van plat dak ik heb gekeken hoe die te isoleren dat moet dan vervangen worden en dan heb ik ervoor gekozen om het gelijk te verduurzamen.

M. En heeft u daar dan bewust voor gekozen? Of voornamelijk voor het wooncomfort.

D. eehm, beide ehm ik heb me ook door die dakdekker laten adviseren. Ik heb me dan ook laten adviseren door de gemeente. Om de dikte van de isolatie vast te stellen. Ehm dat houdt de warmte dan iets meer vast en de kou buiten. Het is wel eigenlijk beide. Maar als ik eerlijk ben is het met name ook wooncomfort.

M. Ehhm met de kijk op de toekomst we moeten naar energieneutraliteit, hoe staat u daar dan tegenover?

D. Nouja in ieder geval gaan we van het gas af, althans Nijmegen loopt daarin voorop, ik houd er rekening mee, mijn keuken is namelijk heel erg oud en nog op gas. Dus daar hou ik rekening mee dat we over gaan op iets anders. Dus als ik iets aan ga schaffen in de toekomst dan hou ik daar

rekening mee. De cv-ketel is ook heel, ja je kunt natuurlijk ook niet meteen overal in investeren. Maar ik probeer wel het randje op te zoeken dat die echt helemaal op is en dat we daarmee het randje proberen op te zoeken. En dan ga ik wel gelijk ook voor het duurzame.

M. Nee dat is begrijpelijk

D. Maar dat is ook dat dat door de Gemeente dat stimuleert, maar ik sta daar zelf ook wel achter dus ik vind het een goede zaak en Nijmegen loopt daarin voorop en daar ben ik ook wel trots op dan.

M. Denk je dan in termen van verduurzaming vooral in kansen, de terugverdiensten of het extra wooncomfort, of denk je met name in barrières dus de grote investeringen en dergelijke?

D. Nee eigenlijk ben ik voor dat laatste niet zo bang ik denk dat daar redelijke oplossingen voor gaan komen ook namelijk. Met name van dat gas af, ja niet iedereen kan dat betalen en er moet toch een oplossing komen. Dus ik neem aan dat daar wel een overgangstermijn in zit, met ook gespreide betalingen. Ja anders is dat niet te doen deze transitie. Ik maak me er dus geen zorgen over en ik zie het dus niet van ja. Eigenlijk logisch dat dat ergens een keer moet gaan gebeuren en daar ga ik gewoon in mee.

M. Duidelijk, ehm in welke mate koopt u bewust duurzame producten, met name ook in de supermarkt enzo?

D. Biologisch pak ik meestal wel, maarja er gaan verschillende geluiden of dat dan ook wel echt duurzaam is. Ja ik hoop het dan maar. Ehh ja duurzaam is o het milieu ermee helpt. We eten zo min mogelijk vlees mijn dochter is vegetarisch, zij zijn er ook mee bezig. Ik heb een reis geboekt, waar je dan kan kiezen voor CO2 neutraal en dat doe ik dan altijd wel. Daar als het voorgelegd wordt, dan doe ik die bijdrage wel. Of gescheiden afval, dat doe ik ook altijd gewoon goed.

M. Vanuit welke motivatie doet u dit dan komt dit vanuit zelf?

D. Nou dat afval wordt gewoon zo opgehaald dus ik kan niet zeggen dat ik dat puur uit eigen wil, wil doen. Maar ik vind het ook geen moeite. Er zijn mensen die doen alsnog alles in de grijze zak. En ik vind het ook goed dat het zo gebeurt. Ik heb ook geen dure diesel voor de deur staan. Dus ja daar let ik dan ook wel op. Ik ga dan ook wel voor het gemak. Dus daar ben ik dan ook wel eerlijk in.

M. Even kijken, In welke mate speelt de prijs die u betaalt voor het verduurzamen een rol?

D. Het speelt absoluut een rol. Want dat dak om dat te gaan bedekken is mede zo ontstaan, omdat daar ja een lekkage zit. Die speelt absoluut een rol. Eh en dan ga ik het wel meteen op een andere manier oplossen, dan doe ik het ook gelijk duurzaam, als je de stap neemt neem ik het goed. Ik heb hier ook overal dubbelglas en dat zou ik ook gedaan als het niet voor een duurzame reden was. Dus vaak gaat het ook hand in hand.

M. Wat vind je dan van die relatieve prijssetting duurzame producten zijn vaak duurder dan de niet duurzame varianten? Zie je mogelijkheden dat ze dat anders kunnen doen zeg maar.

D. ja ik zit nu met name aan de supermarkten te denken zeg maar. Nouja als ik daar ff in blijf vind ik het eigenlijk ook heel logisch. Nouja ik zeg eigenlijk tegen mijn kinderen altijd ja ik vind het raar dat je maar 2 euro voor kip betaalt. Terwijl we voor wijn 6 of 10 euro betalen Het is ook maar net wat je gewend bent ook vind i. Ja ik vind dat voor vlees daar betaal ik dan ook graag wat meer voor, maar dat geld.

M. Haalt u dan bijvoorbeeld ook bij een slager?

D. Nee, wel gewoon in de supermarkt, maar ik kijk dan wel of het biologisch is. En dan hoop ik ook echt dat dat klopt.

M. U bent er in ieder geval mee bezig, dat vind ik positief in ieder geval.

M. Ehm, hoe vindt u dat die huidige communicatie omtrent duurzaamheid is, ik heb gehoord dat er hier een folder is door het duurzaamheidsplatform dat het aardgasvrij wordt. Hoe vindt u dat de gemeente dat communiceert en vooral ook binnen de wijk?

D. Jaa ehm. Met dat foldertje kan je dan ook naar een voorlichtingsbijeenkomst komen. Ja ik vind ze geven in ieder geval alle mogelijkheden om meer informatie te krijgen. Ik vond de brief voldoende voor nu, dus ik ben niet naar die avond gegaan, maar ik vond dat voldoende voor nu.

M. Heeft u goed contact in de buurt en heeft het effect als andere mensen in de buurt duurzaam zijn?

D. eehmm jaa nou ehm. De buurt mensen zijn vooral mensen die zich iets kunnen permitteren, ja niet iedereen maar de meeste wel. De mensen die ook wel vaak op Groenlinks stemmen. Ja dat dat toch wel mensen zijn die eh die wel zijn voor het milieu en de duurzaamheid. De mensen waar ik mee omgaan dragen dat ook wel hoog in het vaandel.

M. In hoeverre voelt u zich beïnvloedt door de maatschappij om wel of niet te verduurzamen?

D. Ja de maatschappij is wat breder, kijk ik heb bijvoorbeeld als er verkiezingen zijn en er is een discussie over duurzaamheid dan beïnvloedt dat mij. Ik vind dat een heel belangrijk onderwerp, ook omdat ik kinderen heb. Om daar toch mee bezig te zijn ook voor de generatie hierna. Een beetje een schone planeet hebben en hun kinderen ook weer. Ik ben wel bezig met dat gedachtegoed dat ik hier niet alleen voor mezelf ben maar ook voor de kinderen en dat die ook nog wat hebben aan die wereld. En als de normale energie op is en we hebben er een puinzooi van gemaakt, dat wil ik natuurlijk niet. En dat heb je natuurlijk al gauw niet als je kinderen hebt. Althans dat heb ik

M. Ehm, ben je betrokken bij een organisatie of maatschappij die zich bezighoudt met duurzaamheid?

D. nee, nee, helemaal niet.

M. En denk je dat zo een organisatie wel bijdraagt aan het verduurzamen van de omgeving of de buurt?

D. Nou ik ben daar niet zo in thuis, met verenigingen of stichtingen die zich daar mee bezighouden. Maar ik denk het feit dat er bewoners zijn die zich daar mee bezig houden is al positief opzich.

M. Zeker.

M. Nu even een vraag over het huis. Kunt u een beschrijving geven van de staat van het huis de mate van onderhoud de waarde, de mate van isolatie. Hoe oud het huis is.

D. Het huis is uit 1930, de staat is goed maar ook niet meer dan goed. Het is ik heb een gedateerde keuken en een gedateerde badkamer. Ja dat is onlangs getaxeerd het huis en dat is de uitspraak van de taxateur.

M. Wat is de waarde van het huis als ik vragen mag?

D. 325.000 euro

M. En de mate van isolatie?

D. Die was prima zij die, dat is prima. Maar verder isolatie was prima zei die aan het onderhoud was alles goed.

M. Dit is altijd een lastige vraag, kunt u een indicatie geven van uw inkomen? Het hoeft geen exact getal te zijn het mag ook boven of beneden modaal zijn.

D. Nee het is bovenmodaal en ik werk part-time.

M. En heeft u het idee dat dit deze duurzame aankopen stimuleert of juist belemmert?

D. Eehm ik heb ja denk ik meer mogelijkheden, dan iemand die een laag inkomen heeft. Ik kan wel lappen voor zo een dak of geld uitgeven.

M. Wat heeft u als hoogstgenoten opleiding gedaan?

D. Een hbo opleiding in P en O jaa dat is personeel en organisatie

M. Is het wel ergens in uw voorlichting dat het naar voren komt?

D. nou dat is duurzaamheid op een ander vak, dat gaat over inzetbaar blijven dat is dat je mensen zo opleidt dat ze hun leven inzetbaar blijven en dus duurzaam blijven. Vanuit mijn functie ik heb met meer personeel en zo te maken. Maar als ik op facilitair had gewerkt ja dna had je daar meer mee te maken gehad. In die zin.

M. Oke, op welke manier is uw gedrag of het gedrag van mensen denkt u te veranderen?

D. Nou ik denk vooral mijn kinderen wij hebben het er wel over over duurzaamheid. Eh door mijn stemgedrag.

M. Een vraag die daarop volgt, denkt u dat ze als beleidszijnde dat ze beter kunnen zeggen we gaan het opleggen en we gaan een hele wijk omgooien en met moet wel. Of denkt u dat door kleine sturingen in het gedrag het gedrag verandert wordt?

D. Nee ik denk wel, ja weet je ik denk dat je soms echt moet drukken vanuit de overheid om iets gedaan te krijgen en dan zou er vast ergens iets niet goed gaan. Maar daar ga je dan wel overheen. Als je het aan mensen overlaat dan weet ik niet of het gaat lukken. Dan de industrie ja die blijven ook maar doordoen. Als je bijvoorbeeld naar auto's kijkt ze zijn natuurlijk al veel langer elektrische auto's maar ja die zijn dan zo duur dat je dat niet echt als optie ziet. Dus ja ik vind dat de overheid daar iets mee moet doen. Ehm te sturen of. Dat kan je doen door dat goedkoper te maken of het andere juist meer moet belasten. Net zoals met die plastic zakjes ja ik vind dat een hartstikke goede zaak. Maar supermarkten zouden dat misschien zelf niet gedaan hadden als er geen druk achter zou zitten. Toch ben ik wel voor sturing.

M. Kijk als je gaat kijken naar de praktijk verandering, dan zitten ze vaak aan het huis en de omgeving van mensen en dat willen ze niet. Maar het gedrag kan dan wel veranderen denkt u dat dit uiteindelijk meer oplevert, omdat iedereen vanuit zichzelf duurzaam is?

D. Noujaa ja uiteindelijk als mensen het zelf willen dat zou het beste. Dan komen ze zelf nog wel met initiatieven om te verduurzamen. Maar misschien is het handiger als je en en kan doen. Eh verplicht stelt, ja we moeten van het gas af. Maar daarnaast ook echt de discussie blijven voeren.

Dat ze ingaan op waarom je groente uit verre landen moet halen. Ga dan terug naar wat het seizoen biedt he. En waarom zou je in de wintergroente gaan eten die er alleen in de zomer is. Daarmee kan je als consument supermarkten Beïnvloeden ik denk dat het hand in hand moet gaan zeg maar. Ik denk toch dat je het moet waarborgen door gedragsverandering. Als je kijkt naar duurzaam dan, ja voordat je dat op gang gaat dan zou je toch moeten drukken.

M. Nee duidelijk

D. Ik geef je geen of of.

M. Nee een en en kan ook een uitkomst zijn.

D. Ze moeten daar toch vanuit gemeente niveau, in actie mee komen.

M. De laatste vraag. IN welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor burgers en burgerinitiatieven.

D. Dit vind ik in Nijmegen best wel goed. Je hoort dat de burgers toch best wel erg meegenomen worden. De gemeente Nijmegen loopt ook best wel voorop in een hoop initiatieven niet alleen wat betreft duurzaamheid. Ik heb het daar ook met mijn werk over gehad. Jaa die burgerparticipatie ja daar werken ze ook gewoon goed aan.

M. Die vraag is met name gericht op de omgevingsvisie die een meer participatieve vorm van sturing waarborgt. En daarin samenwerken met burgers en overheid. Komen daar dan goede beslissingen uit?

D. ja dat weet ik niet of die beslissingen zo goed zijn. OM inspraak te hebben ik ben daar zelf nooit bij geweest. Dus ik weet niet wat daar uit komt.

M. In ieder geval bedankt voor uw medewerking, alleereerst zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen, maar waarvan u wel vindt dat die toegevoegd moeten worden?

D. Hmm, nou weet je ik zat alleen het is best wel lastig om zelf te zien wat allemaal mogelijk is om te verduurzamen en wat je al kunt doen. Misschien kan je alvast wat dingen noemen.

M. Ik noem een voorbeeld uit een vorig gesprek met de voorzitter van het duurzaamheidsplatform zie 26.30 voor die beschrijving.

D. Ik ben niet zo een guru in duurzaamheid maar ik sta er wel open voor. Jaa anders moet je dat ook weer allemaal op gaan zoeken. Ja graag hoor je dan ook wat er allemaal mogelijk is.

M. Nog een vraag hoe oud bent u eigenlijk?

D. hahah dus 48 jaar oud.

M. Mocht u nog vragen hebben dan kan ik mijn contactgegevens achterlaten dan kunt u altijd nog vragen stellen.

D. Nou ik denk dat dat niet zo nodig is het was wel duidelijk.

M. Wilt u het uiteindelijke interview ontvangen?

D. Jaa dat zou ik wel willen.

M. Noteert gegevens.

M. Welke naam kan ik noteren wanneer ik quotes geef?

D. Ehm mijn eigen naam mag wel gewoon hoor.

M. Okee dan nog maals dank voor uw medewerking en daarbij sluit ik nu dit interview.

Interview Respondent B. Hengstdal

M. = Interviewer Max Buchner

B. = Respondent

Datum: 4 juni 2018

Begin interview

M. Nou allereerst wil ik u bedanken voor de deelname aan dit onderzoek, het interview zal ongeveer een half uur duren, het ligt er een beetje aan hoe diep we op de stof ingaan. Ehm het onderzoek gaat over de verduurzaming van de gebouwde omgeving en daarop het bewonersperspectief. U wordt daarin voornamelijk gebruikt als informatiebron. Het onderzoek focust op twee buurten Zwanenveld en Hengstdal. Beide zijn uitgekozen pilotwijk,

B. En die pilotwijken zijn die uitgekozen door de gemeente of is dat puur jouw onderzoek?

M. Nee dat is door de gemeente aangewezen. Er wordt hier ook een bewonersgroep aan de gang. U bijdrage zal ervoor zorgen dat er in ieder geval een deel van de kennis wordt aangevuld omtrent die duurzaamheid in de gebouwde omgeving. Het interview is geheel anoniem. Uiteraard heb ik een aanduiding nodig van uw om quotes te kunnen geven, maar daar kunnen we later even op terug komen. Ehm vindt u het goed dat dit interview wordt opgenomen.

B. Jazeker

M. De informatie zal uitsluitend gebruikt worden voor dit onderzoek, daarbij zal alles vertrouwelijk behandeld worden. Mogelijk dat mijn thesis begeleider er nog naar kijkt.

M. Dan kunnen we nu overgaan tot de vragen dan gaan we met de algemene vragen beginnen. Wie bent u, wat doet u wat is uw functie, komt u oorspronkelijk uit Nijmegen?

B. Ik ben B., ik ben werkzaam als architect hier in Nijmegen. Tevens ben ik coördinator bij Artes hogeschool voor de kunsten. En oorspronkelijk kom ik niet uit Nijmegen ik kom uit Heerlen.

M. Hoe oud bent u?

B. ik ben 47 jaar oud.

M. Dan gaan we nu over tot de onderzoeksvragen, in hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verduurzamen of verder verduurzamen van uw woning?

B. Ehm, Nou al bij elke verbouwing denk ik erover na. Met name wat zijn de eerste stappen om te verduurzamen. We hebben het glas aangepakt toen hebben we gekeken naar het dak en de gevel. En toen hadden we geluk dat de woningbouwvereniging waarvan we hem gekocht hebben dit al gedaan.

M. En het verder verduurzamen hoe ziet u dat voor zich?

B. Nou onze zoon is nu 11 jaar dus de ketel ook. En ik ben omdat ik in die markt actief ben ben ik redelijk op de hoogte van wat er speelt met name tot het vervangen van die CV-ketel. Dus zodra er een CV-ketel vervangen moet worden dan hoop ik dat er een collectief is of iets verzonnen is waarop dat kan.

M. En daarmee bedoelt u duurzaam?

B. Uiteraard, uiteraard.

M. En zonnepanelen heeft u die?

B. Nee, ja daar hadden we bedacht en we hadden een berekening laten uitvoeren, maar dat bleek niet rendabel voor ons. Het dak we hebben een zadeldak staat namelijk de verkeerde kant op. Dus dat had geen zin. Maar misschien is dat nu verandert, omdat die zonnepanelen wat beter worden

M. En denk je dan met betrekking tot die duurzaamheid vooral in kansen of in barrières?

B. Ehm, tsja ik denk dubbel ik kan me voorstellen dat we de CV-ketel moeten vervangen en we mogen niet meer op gas aansluiten dat dat wel een enorme belemmering vormt. Omdat dat enorm hoge kosten met zich meebrengt. We hebben het nu een aantal keer toegepast, en dan kost het toch alles bij elkaar iets van dertig duizend euro.

M. Het werkt dan ook anders

B. Ik sta er wel helemaal achter, er liggen voor de markt heel veel kansen degene die het gouden ei ontdekt die kan binnenlopen.

M. Hoe denkt u dan over collectieven?

B. Zeker, dus ik ben heel benieuwd met die vrijwilligersvereniging hier in de wijk ik hoop dan ook dat daar die woningcorporaties bijkomen. Kijk als die collectief die verduurzaming toe gaan passen dan wil ik heel graag mee gaan doen als particulier, kijk als daar op een gegeven moment schot in de zaak zit dan gaat dat heel hard in zo een oude wijk. Maar je hebt grote spelers nodig.

M. In welke mate koopt u bewust duurzame producten, ook in de supermarkt zeg maar?

B. Ja als biologisch en we zijn sowieso vegetarisch en wij proberen ons best te doen.

M. dat doe je dan bewust?

B. Ja dat proberen we wel zo bewust mogelijk te doen.

M. en in welke mate speelt de prijs die je dan daarbij betaalt een rol?

B. Ehm, bij het huis zijn die verbouwingen als ik wil verduurzamen zo hoog dat je al gauw over 10 duizenden euro's praat. Zo kapitaalkrchtig zijn we dan ook weer niet. De zonnepanelen had gekund, maar als je nu die zonnepanelen koopt zijn ze nog goedkoper dan dat je ze 10 jaar geleden met subsidie had gekocht. Maar ik kan me voorstellen dat als je nog even wacht hoe beter de apparatuur wordt.

M. Ik heb ook gehoord dat die omvormers nog niet helemaal goed zijn. (geeft een contextueel verhaal).

B. Ja je zit gewoon met onderhoud, en als verkoper wordt dat niet altijd geheel benadrukt. Wij als architecten vertellen wel gewoon het echte verhaal en dat is vaak wat negatiever.

M. Wat vindt u dan van die relatieve prijssetting? Dat de duurzame producten vaak wat duurder zijn dan niet duurzame producten.

B. Dat er naar mijn idee de duurzame producten zijn duurder, maar dat zijn naar mijn idee de reële prijzen die je behoort te betalen, voor een product. Dat is wat een product wat het voor de wereld kost, dan zou het een stukje duurder moeten zijn.

M. Hoe denkt u dat de communicatie omtrent die duurzaamheid is, met name hier in de wijk vanuit de gemeente?

B. Ja ik ben zelf ook betrokken bij green capital. En ik verneem dat dat voor nu vooral voor de professionals is. En ik begrijp dat het ook heel lastig is de particulier te bereiken, die bereik je alleen als het voor hun interessant is. Ja als je er niks aan hebt dan ga je dat ook niet lezen. Zodra het interessant wordt, dan denk ik van ja dat moet je in de gaten gaan houden. Maar als je dat niet doet ja dan werkt het niet je hebt natuurlijk altijd van die negatieve mensen erbij zitten.

M. Maar ook die zullen mee moeten

M. In hoeverre voelt u zich beïnvloedt door de maatschappij de gemeente om te gaan verduurzamen?

B. Door de gemeente niet zo, kijk ik vind het zeer goed dat ze het proberen dat ze de drempel proberen zo laag mogelijk te maken, door alle subsidies te laten zien die ze hebben om mensen te laten verduurzamen. Maar dan nog meestal is dat niet meteen iets, dat is net zoiets als pensioen. Daar ga je pas aan denken als je het echt nodig hebt. Dus met die verduurzaming ook, wij mensen zijn korte termijn denkers.

M. Inderdaad het vormt nog niet zo een probleem.

B. het moet wel echt radicaal het klimaat veranderen willen mensen er iets aan gaan doen.

M. Geeft een anekdote.

B. Naar mijn idee zal de overheid het dan moeten doen, om die lange termijnvisie na te streven. Klinkt ook in deze tijd als een erg linkse gedachte en met fakenews enzo. We hebben de tijd ook niet mee. Dat is mijn idee.

M. Bent u betrokken bij een stichting vereniging of maatschappij die zich bezighoudt met die duurzaamheid?

B. Nou, nee. Nouja, vanuit mijn werk bij Artes zijn wij daar proberen we optimaal betrokken te zijn bij waar het nu om draait bij de bouw. En daar geven we dan les aan bij de masterstudenten.

M. Ik heb een beetje hetzelfde eigenlijk vind ik planologie heel interessant, alleen ja de duurzaamheid komt daar heel erg bij kijken natuurlijk. Je kan er niet omheen zeg maar.

B. Jij moet als eerste je visie hebben hoe die wijk zich duurzaam gaat vormen door die jaren.

M. Denkt u dat zo een vereniging of organisatie kan bijdragen aan het verduurzamen van zo een wijk?

B. Ik denk die vrijwilligersorganisatie als die echt wat meer agendapunten krijgt en die teamleider ook echt serieus gaat worden. Lijkt het me echt leuk om mee te doen, ja ik doe het nu niet want ja te druk. (Geeft een contextueel voorbeeld, minder relevant).

M. Ehm kunt u een beschrijving geven van de huidige staat van de woning ongeveer de waarde, mate van onderhoud de leeftijd?

B. Leeftijd zou van de jaren '30 gebouwd. Het onderhoud is best goed, we hebben net geschildert. Over vier jaar een nieuwe Cv-ketel. De prijs zal denk ik iets van 330 zijn. Het zou leuk zijn die spouwisolatie is van 94, dus ik ben aan het kijken kan je daar nog iets mee. Maar je zit in een

beschermde wijk, dus dan moet je het van binnen doen. Met zes centimeter, ben je toch van binnen altijd aan het verbouwen dus dan lopen die kosten ook weer erg op.

M. Hoe hoog is het inkomen? Het hoeft geen exact getal te zijn.

B. Ja dat ligt rond de 85.000 bruto afgelopen jaar.

M. En belemmert of stimuleert dat die duurzame aankopen?

B. ja, ehm ja makkelijk om duurzame producten te kopen het is belangrijk maar we kunnen het ook betalen.

M. Uw hoogst genoten opleiding is?

B. De master architectuur dat was op post hbo.

M. En werd er in die opleiding al aandacht besteed aan die duurzaamheid?

B. Haha, nee ja nu wel, we proberen bovenop die markt te zitten. Maar toen hadden we andere problemen. Ik vind het heel goed dat duurzaamheid op het programma komt te staan.

M. Nu komen we wel tot de moeilijker vragen. Op welke manier is uw gedrag of het gedrag van andere te sturen met betrekking tot duurzaamheid? En de vraag die daarop volgt is, zou je sturen in de praktijk en een vorm van oplegging een nieuw praktijk dus maken. Of zou je kleine gedragsveranderingen waarborgen en daarin sturen?

B. Ik denk dat je allebei moet doen. Ik geloof zeker dat je moet sturen, want de markt zou het niet doen. Dus je moet gaan sturen met subsidies zodat er voor die particulieren een mogelijkheid komt. Ja het is bijna onmogelijk wat de overheid nu zegt, dat alle nieuwbouwwoningen gasloos geplaatst moeten worden. Maar ik vind dat wel een goede strategische zet, want ik denk dat alle partijen nu wel wakker geschud zijn en dat iedereen aan het innoveren is. Ehm want nu weten ze die miljoenen die je investeert die ga je zo terugverdienen als je het gouden ei hebt gevonden. En het tweede punt is probeer de bewoners mee te krijgen. Die middels zo een bewonersgroep kan toetsen wat er in zo een wijk speelt en waar die particulieren waar houden die zich mee bezig. Ik denk dat de meeste wel wel welwillend zijn. Ik merk dat ook op werk als je dan bespreken het hele riedeltje van verduurzaming dan eerst willen ze mee, en pas later als de bouwkosten dan in beeld komen dan haakt 99% af. Omdat ze opeens niet meer zien dat ze 40 duizend investeren en dat ze daar nooit meer iets van terugzien. En eigenlijk moet het niet om een terugverdienmodel gaan maar toch zo zit de mens een beetje in elkaar.

M. Geeft een voorbeeld minder relevant. B. haakt daarop in.

B. het moet wel naar mijn zo zijn dat mensen moeten iets voelen merken willen ze investeren in iets. En ik merk dat mensen wel welwillend zijn, maar als een woningcorporatie zegt voor een lager bedrag kan je aansluiten, dan ga ik zeker meedoen. Weet je de drempel moet iets lager zijn. Dat is het voornaamste voor een particulier. (geeft een voorbeeld van met de fiets gaan.

M. Wat denkt u dat het meest wenselijk is?

B. Vanuit de maatschappij gezien liever wil je ook niet sturen. Het meest wenselijk zou zijn als je mensen kan begeleiden, positief beïnvloeden werkt beter dan straffen. Toch denk ik dat de overheid beleid moet maken zodat men beter mee kan doen. Maar dat moet dan misschien ook wel europees geregeld worden, maar ik weet ook niet of dat nu zo goed zit.

M. Als je niet helemaal in thuis bent ook een lastige in welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor die burger initiatieven, en voor de burger zelf?

B. Ja nu weten wij de weg wel, omdat we veel bij de gemeente zitten. Dat is wel een aandacht verbeterpuntje.

M. Deze vraag komt voort uit de nieuwe omgevingswet en vanuit de omgevingsvisie willen ze een meer participatieve vorm van sturing waarborgen, dus met allerlei stakeholders en tezamen moet daar een beleidsplan uitkomen. Alleen deze vraag is heel moeilijk te operationaliseren en te begrijpen als je daar niet in thuis bent.

B. Nouja kijkt omdat je heel veel burgerinitiatieven hebt en gezamenlijke woonvormen ontwikkelen, die worden bijna altijd de nek omgedraaid zeg maar.

M. Maar ja in samenwerking met.

B. Maar ja die vraag die jij stelt ik zou het niet weten.

M. Neemt u dan deel in zo een initiatief?

B. Nee maar ik zou het wel heel graag willen.

M. Alvast bedankt voor uw medewerking, zijn er nog dingen niet aan bod gekomen die wel genoemd moeten worden?

B. Nee, ik ben wel erg benieuwd hoe het gaat verlopen, dat met die project en wijk managers en hoe dat politiek gaat verlopen. En ik heb dan vrienden die daarbij betrokken zijn maar die worden dan snel terug gevloten door de politiek.

M. Contextueel verhaal.

B. Ik ben benieuwd naar je

M. Ja voor mij rest dan nog het uitwerken van het interview, wilt u het uiteindelijke onderzoek ontvangen?

B. Ja vind ik heel leuk.

M. dan noteer ik zo uw gegevens.

M. Hoe kan ik u aanduiden?

B. De B. dan gewoon.

M. Dan wil ik u heel graag bedanken, dan hoop ik in ieder geval dat u de ervaring heeft gehad dat er naar u geluisterd is.

B. Ja,

Interview Respondent E (hengstdal)

M. = Interviewer Max Buchner

E. = Respondent

Respondent: 29 mei 2018

Begin interview

M. Allereerst wil ik u bedanken voor dit interview, Het zal ongeveer een half uur duren. Het onderzoek focust op de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Daarbij focus ik op twee buurten zowel Hengstdal als Zwanenveld. Om te kijken wat de verschillen zijn. U bijdrage zorgt er in ieder geval voor dat er kennis aangevuld kan worden omtrent die verduurzaming van de gebouwde omgeving. We zullen focussen op uw beleving van het duurzame en het beleid. Uw kijk op de manier waarop mensen het huidige beleid beleven. De praktijk tegenover het gedrag. Het interview is geheel anoniem, om quotes te geven zal ik uiteraard een aanduiding nodig hebben. Daar kunnen we later op terugkomen.

M. Vindt u het goed dat dit interview wordt opgenomen?

E. Ja dat is geen probleem.

M. alle informatie zal vertrouwelijk behandeld worden, dit zal voornamelijk gebruikt worden voor mij om dit uit te werken. Mogelijk zal mijn thesisbegeleider ernaar kijken.

M. allereerst een algemene inleiding, wie bent u, wat is uw functie.

E. Ik ben een man, ik ben hier komen wonen in 69 en ik ben yogaleraar. Daarbij ben ik schilder geweest. Ik heb een dansschool gehad in Deventer. Ik heb van allerlei dingen gedaan. Ik kom oorspronkelijk uit het zuiden van Nederland.

M. In hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verduurzamen dan wel niet verder verduurzamen van uw woning.

E. Nou daar denk ik geregeld aan, en vooral van dat er nu een stroomversnelling aan het komen is. Ben ik daarover aan het denken en niet alleen aan het denken maar ook aan het doen. Ik heb dubbel glas dan in huis. Hoge rendement ketel en verwarming op een gegeven moment laten installeren. Ik ben bezig met een prijsopgave naar spouwmuurisolatie. Ik heb gekeken naar zonnepanelen maar daar was mijn dak niet geschikt voor. De richting van het dak. Dat is in grote lijnen.

M. Wat zou je in de toekomst veranderen?

E. Nou nu zou ik. In ieder geval het belangrijkste is dat er spouwmuurisolatie in komt.

M. en tegenover die stadswarmte hoe kijkt u daar tegenaan?

E. Ehm stadsverwarming kijk, in ieder geval moet er een manier zijn of wij het huis hier kunnen verwarmen. Ik weet wat heb ik daar over te zeggen. Het een of het ander zou moeten gebeuren en de vraag is dat dat moet gebeuren. En dan heb je mijn toekomst en de toekomst van de jonge generatie en daar zit een verschil

M. Denkt u dan vooral in kansen of in barrières?

E. Kansen?

M. Met betrekking tot we dragen bij aan die verduurzaming, het huis komt in een betere staat. en barrières in de vorm van het is een investering.

E. Nou er zit gewoon twee kanten aan het verhaal er is die financiële kant en het moet hoe heten die de fossiele brandstoffen daar moeten we vanaf omdat die schadelijk zijn. Maar het mes snijdt aan twee kanten. Wat wil je nog meer.

M. Wat is daarbij het belangrijkste aspect?

E. Dat zou ik niet kunnen zeggen. Van de andere kant als ik het niet kan betalen, dan houdt alles op. Dan zie ik ook die huurhuizen tegenover, die worden gewoon met de hele wijk aangepakt. En als je je eigen huis wil verduurzamen is dat toch een andere zaak en van de ene kant heb je het voordeel en van de andere kant het nadeel. Eigenlijk moet het nog groter aangepakt worden en heb ik daar geen kijk op. Ja en die stadsverwarming moet ook ergens vandaan komen.

M. In welke mate koopt u bewust duurzame producten? Niet per se met betrekking tot het huis.

E. Maar gewoon in de supermarkt ik weet niet of duurzaamheid het gene wat mij leidt. Maar het is het gene dat vers is en goed is wat mij leidt. Wij krijgen een groentepakket van een biologische boer hier uit de buurt.

M. Dat is zeker duurzaam.

M. In welke mate speelt de prijs die u betaalt voor het verduurzamen van uw huis een rol?

E. In eerste instantie of ik het kan betalen he, En in tweede instantie of ik het zinvol vind en bij die spouwmuurisolatie hoef ik er niet lang over na te denken. Het is niet zo duur en ik verdien het terug. Als ik het niet kan betalen houdt alles op. Het ligt eraan of ik prioriteiten moet stellen en dat probleem heb ik nog niet.

M. Hoe vindt u dat die huidige communicatie omtrent die duurzaamheid is? Vanuit Nijmegen de gemeente de buurt nationaal de media?

E. Kijk communicatie is ook als je je best doet, moet je erachter aan. En als je dus iets krijgt en je bent er niet in geïnteresseerd dan krijg je het ook niet binnen. Want dan kijk je er toch niet naar. Maar het is duidelijk dat toen we hier als pilotwijk werden aangewezen, er in een keer meer informatie kwam. En dan weet ik opeens zijn er ook initiatieven.

M. Wat vond u van die informatiebrief die u kreeg van de bewonersvereniging duurzaamheid?

E. Ja wat moet ik daarvan vinden, dat raakt mij dus in de zin van ik woon in deze wijk. Dit is iets wat al tientallen jaren speelt ik kan niet zeggen dat het mij overvalt. En het is dan juist goed dat er zo een initiatief wordt genomen. Je gaat dan wel meteen het wordt wel meteen echter, tegenover iets dat komt nog wel een keer. En dat heeft in ieder geval mij keuze versnelt. Eerst zat ik te denken, van ja hier kijken daar kijken en nu ging dat sneller.

M. Dat is een goede zaak toch?

E. ja dat is net hetzelfde met auto's eh op een gegeven ogenblik vandaag staat er in de krant over en paar jaar rijdt er geen enkele diesel meer. De nieuwsgeving zegt eerst al die diesels verwekken kanker en toen opeens werden ze toegejuicht en nu rijden ze allemaal diesels omdat die goedkoper zijn. Dat zie je niet zo echt, met die verduurzaming nu dat zie je niet zo snel.

M. Geeft een contextueel voorbeeld.

E. Heel vaak blijkt achteraf dat het helemaal niet zo erg. Dus wat moet ik geloven van de informatie die ik krijg. Dus ik moet mijn gezonde verstand gebruiken.

M. In hoeverre voelt u zich dan beïnvloedt door de maatschappij in de keuzes die u maakt met betrekking tot duurzaamheid?

E. Ja beïnvloedt natuurlijk wordt je beïnvloedt ik wordt gestuurd door regels en tuurlijk moet je binnen die regelgeving leven. Die regels en wetgeving iets waarmee ik direct in contact sta.

M. En vanuit de buurt zeg maar

E. Daar merk ik niet zo veel van zo af en toe wordt daarover gepraat.

M. bent u betrokken bij een stichting vereniging organisatie die zich bezighoudt met die duurzaamheid?

E. Nee

M. Denkt u wel dat zoiets kan bijdragen?

E. Ik denk zeker dat dat een rol kan spelen. Ik ben niet zo een aansluiter ik doe wat ik doe en ik neem mijn verantwoordelijkheden.

M. Kunt u een beschrijving geven van het huis de staat van het huis de waarde ongeveer de mate van onderhoud?

E. 1930 is het gebouwd, de laatste waarde was iets van 450 duizend. De staat van onderhoud is redelijk goed de mate van isolatie kan altijd beter maar dat gaat stapsgewijs. Ik woon op huisnummer 35.

M. Wat is uw inkomen ongeveer? Het hoeft geen exact getal te noemen, modaal

E. Ik heb aow, en daarnaast geef ik lessen. Normaal krijg je 1400 euro aow in de maand.

M. belemmert of stimuleert dat die duurzame aankopen?

E. ja geld kan dingen mogelijk maken en belemmeren als je het niet hebt he.

M. wat is uw hoogst genoten opleiding?

E. Dat was HBSB dat was een opleiding waarmee je naar de universiteit kon gaan. Atheneum of zoiets. En ik heb een paar jaar op de universiteit gezeten, maar dat nooit afgemaakt.

M. Op welke manier en is uw gedrag te veranderen met betrekking tot duurzaamheid?

E. Ik ben er op het ogenblik voor om het huis zo goed mogelijk te isoleren en te wachten op wat de mogelijkheden verder worden. Iets van stadsverwarming. Maar stel je voor dat je dat nu gaat doen, en over vijf jaar gaan ze het met een collectief doen. Jaa kijk isolatie dat vind ik dat kun je gewoon doen en daar heb je profijt van. Ik ga dan liever voor zeker en het is nog te duur.

M. wat denkt u dat het meest effectief is of gaan sturen in de praktijk dus met name regelgeving een andere praktijk zetten of met mechanisme in het gedrag sturen?

E. Als mensen niet duurzaam zijn, als je niet je huis laat isoleren heb je daar ook niet het voordeel van. Het zijn allemaal zo verschillende situaties om daar een uitspraak over te doen. Toen werd er gas uitgevonden en gingen we daarop over. Ja ik denk wel dat de mensheid redelijk inventief is en daarin vast iets gaat vinden.

M. Je hebt dan het verschil tussen efficiënt en effectief, wat is dan de beste optie?

E. Ja wat moet ik daarvan zeggen voor andere mensen. Het beste voor mij werkt dat er een oplossing gevonden wordt en daar ga ik in mee. Ja wat voor een keus heb ik dan nog. Ik denk dat het voor een gedeelte opgelegd moet worden, omdat het anders niet zover komt. Ze kunnen van alles beloven, maar moeten het nog waarmaken.

M. In welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor beleidsinitiatieven, wordt je gehoord.

E. Nouja wil ik gehoord worden? Ja weet je wat het is ik leef gewoon binnen die regels en soms rek ik die een beetje op, omdat anders dat systeem kan je toch niet tegenop je kan er beter onderdeel ervan zijn. En je kan niet altijd je zin krijgen.

M. Geeft een context van de vorige vraag.

E. Het klinkt leuk maar het is niet zo werkbaar, als iedereen zich overal mee gaat bemoeien dan denk ik niet dat dat gaat werken.

M. wie heeft dan de verantwoordelijkheid uiteindelijk?

E. Als de regering doet zoveel mogelijk wat ze belooft hebben, dan moeten ze alsnog met zoveel partijen onderhandelen en dan wordt dat een rotzooi. Maar dat heb ik liever dan van die praktijken zoals Putin ofzo haha.

M. Dat was het interview zijn er nog dingen niet aan bod gekomen die ik wel mee moet nemen naar u idee in mijn onderzoek?

E. Nee er is niet iets dat ik nog belangrijk vind.

M. Wilt u het uiteindelijke interview ontvangen. Ik kan hem mailen of in de bus doen.

E. Doe hem maar in de bus

M. Okee dan nogmaals dank voor dit interview en ik hoop dat u het idee heeft gehad dat er naar u geluisterd is.

Interview Transcript Mevrouw A. (Hengstdal)

M. = Max Buchner de interviewer

A. = Mevrouw A. Respondent

Datum: 24 mei 2018

M. Allereerst wil ik u hartelijk danken voor de deelname aan dit interview. En daarmee dit onderzoek, Het onderzoek zal ongeveer een half uur duren. Waarbij we gaan focussen op de verduurzaming, hierbij is het niet van belang of u duurzaam of niet bent.

M. Ik ga twee buurten in de gemeente Nijmegen: Hengstdal en Zwanenveld. Uw bijdrage aan dit onderzoek zal een kennisleemte opvullen omtrent de verduurzaming van de gebouwde omgeving in Nijmegen. Zodat de gebouwde omgeving verduurzaamt kan worden, echter zal dit onderzoek voorlopig niet het gehele probleem oplossen, ik denk dat u dat wel snapt

M. Het onderzoek zal zich met namen focussen op:

- Het huidige beleid en hoe u dit ervaart met een speciale focus op de omgevingsvisie.
- Uw kijk op de manier waarop mensen het huidige beleid beleven
- Consumenten praktijk tegenover consumentengedrag (dat betekent moet de hele
- De invloed van de omgeving op het keuzegedrag van de bewoners.

M. Uiteraard wordt de informatie ten alle tijden vertrouwelijk behandeld, mocht u een andere naam willen gebruiken dan kan dat natuurlijk, hier kunnen we aan het einde even op terugkomen. Verder is mijn vraag nogmaals of het interview opgenomen mag worden?

A. Ja is prima

M. Kunt u een inleiding van uzelf geven?

A. even nadenken ik ben 56 ik heb in Nijmegen gestudeerd aan de universiteit, twee studies afgerond, op het moment doe ik nog een hbo-cursus. Ik ben werkzaam bij een IT bedrijf in Eindhoven. Het bedrijf zorgt voor de detachering van IT'ers en al het betalingsverkeer rondom pintransacties.

M. Dat is zeker een grote business, waar focust u dan op?

A. Detachering business intelligence (AI). Mensen op Big Data enzo.

M. Komt u oorspronkelijk uit Nijmegen?

A. Nee ik kom uit Apeldoorn, maar ik ben verhuisd naar de omgeving van Nijmegen. We zijn naar Groesbeek verhuisd.

M. In hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verduurzamen of verder verduurzamen van uw huis?

A. Daar denk ik zeker vaak over na. Ja dat vind ik heel belangrijk, ik woon hier nu vier jaar en dat gaat stapsgewijs dan. Ja we hebben allereerst wat verfraaiings dingen gedaan, wat gemoderniseerd een inductiekookplaat. Een gashaard hebben we ook gedaan, dat is weer niet zo duurzaam.

M. Heeft u ook laten isoleren?

A. Ja dat hebben we wel gedaan, maar er moet ook nog veel gebeuren. We moeten bijvoorbeeld boven helemaal nog. De plannen zijn er wel, nog niet heel concreet, maar we moeten dat wel doen op termijn. (mevrouw geeft wat voorbeelden, minder relevant voor het onderzoek).

M. Denkt u met betrekking op verduurzaming vooral in kansen of in barrières?

A. Jaa de kosten gaan voor de baten, en het kost natuurlijk in het begin een hele hoop geld. Ik vind het voor je eigen portemonnee een langdurig verhaal dat je daar wat voor terugkrijgt. Maar ik vind het toch wel een maatschappelijke verantwoordelijkheid is die je hebt als burger.

A. Ik heb trouwens ook zonnepanelen geprobeerd.

M. geprobeerd?

A. Ja, ik heb natuurlijk heel weinig ruimte op mijn dak, dus dan is het rendement van die zonnepanelen ook laag. Dus dan is het bijna de moeite niet. Misschien komt er ooit nog wel de mogelijkheid.

M. (geeft een voorbeeld van stadswarmte) als alternatief op zonnepanelen.

A. Ik sta daar dus best wel open voor, maar die technologie gaat ook zo hard dus ik dacht ja over een paar jaar zullen daar vast de mogelijkheden voor zijn.

M. In welke mate koopt u bewust duurzame producten?

A. Heb je het dan ook over het gewone gebruik?

M. Jaa gewoon boodschappen kleren?

A. Kleren koop ik niet graag bij van die giganten, dat kan gewoon niet deugen. Voeding kijk ik wel naar allerlei. Ik vind het lastig om te bepalen wat precies duurzaam is.

M. Dat kan ik me voorstellen en dat is misschien ook wel het probleem.

A. Kan je voorbeelden geven?

M. jaa bijvoorbeeld streekproducten enzo

A. Dingen van het seizoen doe ik wel, producten vanuit Nederland probeer ik te kopen, dat je niet zoveel vervoer ertussen hebt. Met vliegen betalen we dan extra voor het milieu. Een duurzame auto. (Noemt nog een reeks aan duurzame producten, waaruit blijkt dat ze zeker duurzaam georiënteerd is).

M. De vraag gaat vooral over de bewust of onbewustheid van het kopen van deze producten en past bij of u beïnvloedt wordt door de maatschappij in uw aankopen?

A. Ja ik denk dat ik daarin zeker beïnvloed wordt want zelf zou ik dit niet zo snel doen. Ik kies wel altijd voor de meest duurzame in de aanbod van producten.

M. In welke mate speelt de prijs daarin een rol voor u?

A. Jaa een beetje, maar eigenlijk niet heel veel. Ik betaal liever iets meer voor een goed stuk vlees. En dan eet ik liever wat minder. Zoals kiloknallers koop ik liever niet

M. Wat vindt u van de relatieve prijssetting, dat de huidige niet duurzame opties goedkoper zijn, dan bijvoorbeeld de aansluiting op stadsverwarming.

A. Ja, je moet op een gegeven moment toch. Je moet iets doen er moet iets gebeuren anders gaat die hele planeet ook naar de knoppen

M. U zegt net dat er iets moet gebeuren, van waaruit ontstaat dit?

A. Wat ik lees in de kranten of op het nieuws. Ik vind dat je die verantwoording hebt om die leefbaarheid te waarborgen en dan kan je denken wat ik doe is een druppel op een gloeiende plaat. Maar als iedereen het gaat doen dan gaat het toch al schelen. Met zijn allen kan je wel wat bereiken.

M. Hoe vindt u dat de communicatie omtrent duurzaamheid is?

A. Ik weet niet. Je hoort veel over energie pact van Parijs. En ik weet dat ze in de wijk bezig zijn. Maar het concrete weet ik daar ook eigenlijk niet zo van. Ik weet dat iedereen van het gas af moet, en dat werd als ingewikkeld ervaren. **Ik heb zeg maar overal de klok horen luiden maar de klepel niet horen klinken.** Misschien doe ik te weinig, ik wil wel meedoen, maar ik ben er nog niet zo bij betrokken.

M. Vindt u dat er iets aan de communicatie verbeterd moet worden

A. Nee niet echt. Ik vind het wel raar dat zo een Amerika niet meer meedoet aan dat energiepact, dat vind ik rare signalen.

M. U bent dan gespecialiseerd in die communicatie, welke signalen moeten er dan juist afgegeven worden denkt u?

A. Dat is een moeilijke altijd ja. Subsidie is wel een ding, dat zal zeker helpen. Het is een soort gedeelde verantwoordelijkheid. Het is dan ook wel een behoorlijke investering.

M. Voorbeelden van ingrepen en een energieneutraal huis, niet relevant voor het onderzoek.

M. Bent u betrokken bij een vereniging stichting maatschappij in de wijk die zich bezighoudt met de duurzaamheid

A. Nee helemaal niet

M. Denkt u wel dat zo een dergelijke organisatie bijdraagt aan de verduurzaming?

A. **Ja dat denk ik wel, maar ik ga niet zo snel bij zo een clubje zitten. Ik denk wel dat andere mensen daar geschikt voor zijn. Of ik wel of niet meedoe. Ik heb gewoon geen tijd en energie om daaraan mee te doen. Ik ben daar misschien te makkelijk in.**

M. Kunt u misschien een schatting geven van de leeftijd van dit huis, de waarde, mate van isolatie?

A. Leeftijd is van 1929, eehmm, even nadenken de WOZ-waarde. 430 of 460 zoiets het is officieel een vrijstaande woning. We hebben een dubbele spouw. Aantal dingen een beetje verouderd, maar voor de rest is het huis in goede staat, wel wat schilderwerk. De kelder is enorm vochtig, de stoppenkast aangepast. In de kelder een paar wandjes afgetimmerd als een soort van isolatie

M. Kunt u een indicatie geven van het besteedbaar inkomen in dit huishouden

A. Als het vertrouwelijk blijft en anoniem, dan zou ik zeggen paar keer modaal.

M. Belemmert of stimuleert dit de duurzame inkopen.

A. ik denk dat dit de duurzame inkopen wel bevordert en ik weet niet of als ik ieder dubbeltje moest omdraaien ik dan wel zou gaan voor duurzame producten.

M. Ziet u dit als problematiek?

A. Jaa ik zie dit wel als problematiek, want mensen die niet zoveel te besteden hebben kunnen natuurlijk minder kopen.

M. U hoogstgenoten opleiding was?

A. Ja zeker, ehm universiteit, Engelse taal en fone-ethiek. En de medebewoner heeft onderwijskunde gedaan in het huishouden.

M. Op welke manier is uw gedrag of het gedrag van mensen te veranderen met betrekking tot duurzaamheid.

A. Ik denk dat je dan heel goed moet voorlichten. Ik ben niet de meest stomme persoon in de wijk, maar toch is het lastig te omschrijven wat duurzaamheid precies is. Je hebt de hele tijd van die initiatieven en die zouden naar mijn idee wel heel goed kunnen werken.

M. Denk je dat je beter kunt sturen in een hele wijk duurzaam te maken door in te grijpen in de praktijk van de mensen. Of zou je gedragsverandering moeten waarborgen door te sturen in het gedrag van mensen?

A. Oeh dat is een lastige ik ben altijd van de gedragsverandering, maar ik denk wel dat die andere op korte termijn veel effect heeft. Ik denk wel dat die gedragsverandering langer duurt voordat het doorkomt. Maar uiteindelijk wel effectiever is. Maar bij dat opleggen ja dan moet het he, dan moeten mensen het wel aanpakken. Ik denk toch gedragsbeïnvloeding. Ja als het moet en het kan niet anders dan ja dan moet het. **Ik denk ook wel dat dat opleggen een grotere kostenpost betreft.** Ik denk dat niemand dat kan betalen.

P. De gaskachel zou ik liever niet kwijt willen

A. Jaa, misschien ook wel. Maar ja dat is toch wel een gevoelskwestie.

M. wie vindt u dat het dan moet betalen?

A. Ik vind dat iedereen kan bijdragen, maar dat de gene die het minder ruim hebben daar wel in gestimuleerd moeten worden.

M. In welke mate vindt u dat het beleid zich openstelt voor burgers en initiatieven?

A. Ik denk dat dit soort dingen wel werken in Nederland, maar ik heb er zelf wel weinig mee te maken.

M. Wilt u nog dingen toevoegen die niet aan bod zijn gekomen?

A. Ja ik vond het wel lastig, qua opgave ook en wat duurzaamheid precies is.

M. Ja dat is natuurlijk ook een punt van feedback waar iets aan gedaan kan worden. Je kan dan beter sturen op communicatie

A. Ja ik denk dat dat wel aan de orde is. Er moeten misschien veel concretere voorbeelden komen waar je als burger iets mee kunt.

M. In ieder geval bedankt voor uw tijd en moeite in dit interview..

Interview transcript Mevrouw T. (Hengstdal)

M = Max Buchner de interviewer

T = Mevrouw T. Respondent

Start interview

M. Allereerst wil ik u hartelijk danken voor de deelname aan dit interview. En daarmee dit onderzoek, Het onderzoek zal ongeveer een half uur duren. Waarbij we gaan focussen op de verduurzaming, hierbij is het niet van belang of u duurzaam of niet bent.

M. Ik ga twee buurten in de gemeente Nijmegen: Hengstdal en Zwanenveld. Uw bijdrage aan dit onderzoek zal een kennisleemte opvullen omtrent de verduurzaming van de gebouwde omgeving in Nijmegen. Zodat de gebouwde omgeving verduurzaamt kan worden, echter zal dit onderzoek voorlopig niet het gehele probleem oplossen, ik denk dat u dat wel snapt

T. Nee nee maar, ik weet eigenlijk niet zo heel veel van de buurt af.

M. Dat is geen probleem, we kijken hoe ver we komen

M. Het onderzoek zal zich met namen focussen op:

- Het huidige beleid en hoe u dit ervaart met een speciale focus op de omgevingsvisie.
- Uw kijk op de manier waarop mensen het huidige beleid beleven
- Consumenten praktijk tegenover consumentengedrag (dat betekent moet de hele
- De invloed van de omgeving op het keuzegedrag van de bewoners.

T. Heeft u gehoord van die brief over de pilotwijk hengstdal en heeft u deze al gelezen? Het gaat namelijk over dat wij als eerste wijk meteen moeten verduurzamen.

M. Ja, ik heb van deze brief gehoord en ik ga die zeker nog eens bekijken. Daarbij heb ik contact met de voorzitter van het duurzaamheidsplatform. Die ga ik ook nog spreken.

M. Uiteraard wordt de informatie ten alle tijden vertrouwelijk behandeld, mocht u een andere naam willen gebruiken dan kan dat natuurlijk, hier kunnen we aan het einde even op terugkomen. Verder is mijn vraag nogmaals of het interview opgenomen mag worden?

T. Mevrouw knikt en zegt is prima.

M. Allereerst een algemene inleiding wie bent u? Wat doet u qua werk? Waar liggen u interesses? Komt u uit Nijmegen?

T. Nou ik kom dus uit het onderwijs Dat is heel belangrijk natuurlijk. Middelbaaronderwijs, ik heb veel in Nijmegen en in Tiel gewerkt. Ik heb veel op en neer gereist. Ik heb hier in Nijmegen vooral op de SSGN gewerkt en op een cultureel centrum. Ik heb het in totaal 42 jaar gedaan, maar als we dat allemaal moeten behandelen dan zijn we nog lang bezig.

M. Haha, ehmm het is misschien onbeleefd om te vragen maar hoe oud bent u eigenlijk

T. <mevrouw zegt gok maar eens, hierna volgt een aantal inschattingen, niet relevant voor dit onderzoek> Ik ben 76 jaar oud.

M. Nou dan gaan we over tot de kern vragen. In hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verder verduurzamen van deze woning.

T. Nou eigenlijk niet zoveel, Muren kreeg ik een aanbod om die wel te laten vullen, maar daar ben ik niet op ingegaan. Want ik had zojuist een hele verbouwing gedaan met een hele bouwval, dus dat was al duur genoeg vond ik. Een stuk is er toen aangebouwd. Er is dus eigenlijk heel weinig aan de buitenwanden gedaan. Ze hebben de muren eigenlijk sowieso niet goed gedaan. Het is dus eigenlijk niet helemaal goed gebeurd, ja hmm een beetje met de Franse slag. Maar dat ligt er natuurlijk ook aan wat je betaalt he.

M. Uiteraard

T. jaa, een aannemer die doet waar je hem voor betaald en dat is het. Gewoon wat je niet laat aannemen dat doen ze niet he. Dus ik zit er ook niet op te wachten om dit huis zo duurzaam mogelijk te maken (mevrouw noemt luchtdicht). Alleen een dubbele houtenvloer ligt er in dit huis, maar dat was meer een kwestie van gemakzucht.

M. Oke.

T. < mevrouw noemt een hele reeks aan kleine ingrepen die ze wel heeft gedaan om het huis beter te isoleren. Een paar muren wel beter geïsoleerd, meer dubbel glas in de ramen etc. Mevrouw spreekt daarbij over de verbouwing en fouten daarin, die de beleving van verbouwen voor haar erg negatief maakt. > Het huis is dus voor een deel geïsoleerd, maar niet geheel gezien vanuit een duurzaam oogpunt. Vrijstaand huis.

M. Denkt u dat het gezien op de toekomst zin heeft om de woning nog verder te gaan verduurzamen?

T. Ik weet het niet, het zou best handig zijn voor het nageslacht dat dat duurzaam gedaan wordt. Maar dat ik het niet heb, is het voor mij eigenlijk helemaal niet van belang. Echt naar mezelf toe, maar niet zozeer richting de gemeente Nijmegen. Ze mogen het wel betalen maar, daar zit het probleem er wordt namelijk helemaal niets gezegd over het betalen. We moeten wel verduurzamen, maar helemaal niemand heeft het over wat het allemaal kost. Dan heeft het voor mij helemaal geen zin om aan te beginnen, want dan ben ik allang de pijp uit volgens mij. Hahaha

M. Nee, daar zit wat in

T. Dat is misschien wel heel egoïstisch en het kan ook wel zijn dat ik heel snel in zo een opvangtehuis ga. Maarja dan ben ik ook van het huis af. Maarja dan is degene die het koopt de pineut want voor hem zijn de regels dan wel voor vast gelegd. Ja ze kunnen mij der niet uitzetten want het is mijn huis.

M. Jaa ehmmm, Denkt u vooral in kansen dan of in barrières met betrekking tot?

T. Voor de gemeente of voor mij?

M. Voor u,

T. Neeeee, nauwelijks, nee want ik heb net een gaskachel aangelegd en dan gaan ze nu aangeven dat we van het gas af moeten. Ja kijk als ze nou betalen dan, valt er nog over na te denken. Je moet dan wel iets anders hebben he. Kijk als ik nu zou gaan verbouwen dan neem je dat mee. Maar nu dat ik net/ tot een poosje geleden verbouwd hebt. Ja dan heb je net die investering gemaakt. Dan zit je er ook gelijk aan vast en dan ga je niet op je 76ste nog je hele huis verbouwen.

M. Daar zit wat in.

T. En ik ben maar alleen niet dat ik iemand heb die mij. Ik moet dus alles zelf doen, of laten doen. Dat zijn wel belangrijke aspecten denk ik.

M. Koopt u bewust duurzame producten? Of

T. Ik koop eigenlijk niks, ja een auto

M. Maar meer voedsel en dergelijke?

T. Nee, daar let ik eigenlijk niet zo super veel op. Ik kijk als het uitkomt naar voedselproducten uit afrika en die neem ik dan niet. Maar als het hier vandaan moet komen, ik ben niet zo happig op al die dingen die hier geleverd moeten worden.

M. Ik snap u wel want met al die dingen. Wie zegt dat al die dingen die biologisch aangeschreven staan ook daadwerkelijk biologisch zijn.

T. Ik geloof er geen bal van, een garantie heb je zelf niet. Ik ben niet goedgelovig daarin. Ik ga het ook niet kopen. Want het is natuurlijk superduur. Dus waarom zou ik het kopen als ernaast een vergelijkbaar iets ligt. Dat stukken goedkoper is. Wedijveren is dan eigenlijk niet geboden.

M. Het is dan denk ik ook wel een van de problemen, dat het gas op het moment goedkoper is.

T. Nou het is ook zo dat als je op het moment een kapot gasding hebt, dan kan je er natuurlijk voor kiezen om een elektrisch ding te nemen. Maar wie zegt dat dat duurzamer is. Misschien gaat je verbruik dan wel enorm omhoog. Ik heb die verhoudingen niet. Je hebt geen achtergrond.

M. Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid is?

T. Oeps! Ja het ligt ook aan mij interesses, ik heb er geen interesse in. Financieel zou het mij dan wel enorm schelen natuurlijk, want als ik mijn huisverkoop en het is niet goed geïsoleerd dan staan mensen er niet om te springen om het te kopen. Die trekken dan liever in een huis waar dat allemaal gedaan is en goed.

M. Oke

T. en we hebben dan nog die brief uit de buurt. Met ene uitnodiging voor die bijeenkomst, maar daar ga ik gewoon niet heen. Hahah. Jaa ik heb daar geen bijdrage aan, en het hoeft dan ook niet zo voor mij.

M. Voel je je, in welke mate voel je je beïnvloedt door de maatschappij om te gaan verduurzamen?

T. Nee ze kunnen mij niet echt eh beïnvloeden. Want ik laat me niet beïnvloeden. En dan laten ze mij met rust. Het is heel onpraktisch vind ik. Ik denk dat iedereen er wel zo over na denkt, of je moet een hele bak met geld hebben. Jaa ik word al oud dus dan ligt daar niet de prioriteit.

M. Bent u betrokken bij een vereniging stichting of maatschappij of iets dergelijks die zich bezighoudt met verduurzaming in de wijk

T. Nee, nee nee

M. Denkt u dat zoiets bijdraagt aan de verduurzaming van de wijk.

T. Jaa ik denk het wel, alleen ben je bij mij aan het verkeerde adres. Hiernaast zitten ze nu met twee jongere kinderen. En die zijn wel met sociale gebeuren bezig en die zijn dan wel betrokken.

(Mevrouw verteld over haar werksituatie, wat het niet zo maakt dat ze sociaal betrokken is, heeft een mindere relevantie voor het onderzoek).

M. Kunt u een indicatie geven van het besteedbaar inkomen?

T. Jaa het heeft zeker invloed op mijn aankoopgedrag, en als het hoger was geweest dan had ik zeker wel overweegd om te gaan verduurzamen. Maar dat is niet het enige probleem, dat zit ook in die verbouwing die toen is gegaan, waar het hier ook echt een bende was en er mensen in mijn huis zaten die er echt een boel van maakte. Dus ik peins er niet over om het over te doen, dus dat zit wel diep.

M. (begint over interesses buitenom, is minder relevant voor dit onderzoek. Elektrische auto's e.d., De situatie bij de burens, over mensen in huis nemen.) (over het feit dat mevrouw een vrijstaand huis heeft, zie voor beschrijving van het huis een eerder gedeelte in het interview). (mevrouw laat het huis zien voor een groot deel, hoe het ingericht is).

M. Wat is uw hoogstgenotenopleiding

T. pabo hoofdakte en eh Muziekstudie 1ste graads conservatorium

M. Werd u daar al iets verteld over duurzaamheid?

T. Hahaha, nee zeker niet nooit iets over gehad dat was toen nog niet aan de orde. Ik studeerde toen ik achttien was dus ja. Daarbij heb ik wel veel gereisd, dus dat is ook niet zo duurzaam.

M. Is uw gedrag nog te veranderen met betrekking van verduurzaming?

T. Nou dat is tijd zoals ik al zei, ik denk het niet, want ja ik ben al zo oud ik sluit me niet aan bij die buurtvereniging. Kijk als er een elektrische kookplaat moet komen dan wil ik daar best in mee, maar ik ga niet nog mijn hele huis verduurzamen. Of het moet natuurlijk helemaal verboden worden.

M. Ja dat is mijn volgende vraag, denkt u dat er een verandering doorgebracht moet worden in de praktijk dus de wetgeving verandert het gas wordt afgesloten. Of denkt u dat er kleine sturingen in het gedrag moeten komen.

T. Dat kan je niet vergelijken denk ik. Het is natuurlijk het gedrag is natuurlijk veel breder, maar wat het meer oplevert is de voorzieningen in het huis. Wat ik denk is dat het praktischer moet, als het niet praktisch is heb je niks aan duurzaamheid. Het heeft zoveel met geld te maken. Ik ga er bovendien geen geld meer aan besteden. Mevrouw geeft een voorbeeld van het ziekenhuis. Je kunt zelf wel duurzaam willen zijn, maar dat is alleen als het uitkomt want het kost allemaal kruim. "Je kan het niet vergelijken met andere mensen ik ben maar alleen staand ik denk dat het heel anders ligt. Ouderdom speelt mee, of je eigen huis hebt of niet de Financiën spelen mee". Ik denk dat het als gemeente belangrijk is om erbij te zijn als huizen verkocht gaan worden, om dan een huis te verduurzamen maar ja dat kost natuurlijk allemaal geld en dat is uiteraard weer lastig.

M. Ehhm, in welke mate heeft u het idee dat u gehoord wordt door het beleid, in welke mate is er ruimte voor burgerinitiatieven?

T. eehmm dat weet ik eigenlijk niet. Als ik meer met een gemeente zou hebben dan zou dat kunnen. Maarja dat doe ik niet maar wat heb ik eraan. Maar je zou wel iets kunnen zeggen van mensen die alleen wonen die kan je in de gaten houden als die eruit gaan dat je dan verplichtingen op zo een huis kan leggen. Voor de eerstvolgende die zo een huis koopt.

Afsluiting

Mevrouw stelt het zeer op prijs dat de informatie in vertrouwen behandeld wordt zoals ze meermaals aangeeft. Er is dan ook afgesproken om bij de quotes die in het verslag gebruikt worden de letter T. als aanduiding van dit interview te gebruiken.

M. Zijn er nog dingen die naar uw idee niet aan bod zijn gekomen en die u nog wilt toevoegen aan dit interview?

T. Jaa, waar men wat meer aan zou moeten doen. Is het meer overhalen om meer duurzaam te doen de voorzieningen vanuit de gemeente heb je nog nooit iets van gehoord en nu komt het opeens aan bod. Maar de gemeente stelt ineens eisen, binnen zoveel jaar moet het zo en zo en dat is een beetje kortzichtig. Ze zouden veel meer man meekrijgen als ze eerst eens gaan bekijken waar te winnen valt en die mensen benaderen en niet in een keer een hele wijk iets opleggen. En daarom wilde ik jou ook wel even helpen hahaha.

M. Zoals het bij u aankomt is het dus niet zo een participatieve vorm van sturen?

T. Jaa, ben ik het mee eens, ja of ze willen je in een verzorgingstehuis zetten, maar dat wil je natuurlijk niet.

M. Mocht u nog vragen hebben dan kunt u mij natuurlijk altijd mailen.

T. Ja ik noteer ik even je naam en je mail

M. Verder wil ik u graag bedanken voor de tijd en moeite. Ik hoop dat u de ervaring heeft dat er naar u geluisterd is en dat u uw verhaal heeft kunnen doen.

IV.IV Transcripten bewonersperceptie Zwanenveld

Interview Zwanenveld R.

M. = Max Buchner, interviewer

R. = Respondent R

Datum: 30 Mei 2018

M. Allereerst bedankt dat u mee wilt doen aan dit interview, Het onderzoek gaat voornamelijk over het bewonersperspectief op verduurzaming. Hoe u aankijkt tegen het verduurzamen van u woning. Het focust daarbij op beleid en hoe de gemeente met bewoners omgaat met de kijk op duurzaamheid.

M. Het interview is als u dat wilt geheel anoniem, uiteraard zal er een aanduiding aangegeven moeten worden dat het draait om u als respondent.

R. het mag best hoor

M. Het interview wordt opgenomen bent u het daar mee eens?

R. Jazeker.

M. Het zal puur gebruikt worden voor onderzoeksdoeleinden, ik zal het gebruiken om het interview uit te werken en daarin de informatie te gebruiken die nodig is voor het onderzoek.

M. Allereerst een algemene inleiding: Wie bent u, wat doet u precies uw werk bijvoorbeeld?

R. Mijn naam is R., ik ben officieel chemicus. Maar de laatste 27 jaar of 28 jaar ben ik huisman, ja daar zit een heel verhaal achter. Ik heb in Leiden gestudeerd, in die tijd was het moeilijk werk te vinden. Voor alle studierichtingen, toen heb ik een baan gekregen hier bij de universiteit, heel leuk werk trouwens. Mijn vrouw die is biochemicus die had ook geen werk. Die heeft uiteindelijk een omscholing gedaan tot informatietechnologie. En die heeft uiteindelijk hier een goede baan gekregen bij een multi-national dus die eh werk nu. Toen dachten we willen we nog kinderen en ja we wilden nog kinderen en eh dus toen ben ik huisman geworden en toen ben ik gaan werken.

M. U vrouw werkt nog steeds?

R. Jazeker mijn vrouw werkt nog steeds.

M. Misschien onbeleefd om te vragen maar hoe oud bent u precies?

R. ik ben 65

M. Komt u oorspronkelijk uit Nijmegen

R. Nee ik kom oorspronkelijk uit Leiden.

M. Oke

M. Nu gaan we het hebben over de werkelijke onderzoeksvragen. In hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verduurzamen of verder verduurzamen van uw woning?

R. Al wel een hele tijd, we hebben de eerste zonnepanelen tussen de 15 en de 20 jaar staan die al op het dak. Dat was toen al een subsidie regeling, hmm, dus wij waren wilden daar nog aan mee doen dan moesten we opschieten. Toen vier zonnepanelen zelf op het dak gelegd samen met

vrienden dat beviel goed. Dus toen hebben we er nog vier aangeschaft voordat de subsidie op hield. Toen hebben we vier jaar terug nog 10 zonnepanelen aangeschaft.

M. zoo

R. Jaa en die nieuwe die leveren veel meer op dan die oude. Nee dat is echt waar dat scheelt enorm. Maar die oude heb ik nu nog op de carport staan.

M. Oke dus die doen het nog wel?

R. Jaa

M. Oke, en heeft u die denkt u al terugverdient?

R. Nee die nieuwe nog niet die oude al wel. Die hadden we binnen een half jaar al terugverdient.

M. Denkt u met het verduurzamen vooral in kansen of in barrières?

R. Geen van beide (lacht).. Hoe bedoelt u precies?

M. Nou de kansen met name in de terugverdiensten of het wooncomfort?

R. Nou de terugverdientijd speelt mee natuurlijk, maar de eerste belangen onstonden vooral vanuit ja ecologie het milieu het is gewoon leuk ja.

M. Prima, en barrières was dan geweest met name de kostprijs en de investering

R. Nou voor mijn was dat niet zo aan de orde, het was redelijk goedkoop. Die subsidie maakte dat erg aantrekkelijk. Die is later weer afgeschaft. Maar nu is er toch weer een soort subsidie. Die kreeg ik op die nieuwe zonnepanelen. Maar die is eh toen was het wel echt leuk.

M. Weet u hoe die regeling toen zat?

R. Nee dat weet ik zo net. Ik zou dat voor je op kunnen zoeken, maar zo uit mijn hoofd geen idee.

M. U kreeg dan een bedrag?

R. Jaa een percentage gewoon, en omdat we zelf installeerde was dat best gunstig. Die nieuwe zijn veel gunstiger, want wat we nu hebben levert meer op dan dat we gebruiken, zeg maar.

M. kan je dat dan ook afleveren, ik hoorde dat daar nog wel eens problemen mee zijn.

R. Jaa je levert terug aan het net, wij zitten bij green choice en die levert dan gewoon een mooie vergoeding dus ja. Vroeger draaide die meterkast dan gewoon terug, ja dan kreeg je gewoon wat je betaalde.

M. Okee, even over een andere boeg. In welke mate koopt u bewust duurzame producten.

R. Nee niet zo heel erg eigenlijk, Ik bedoel ik hou er wel rekening mee maar.

M. IN welke mate prijs die u betaald voor duurzame producten zoals de zonnepanelen een rol.

R. Eehmm ja je kijkt gewoon wat het kost en dan eh. Wat je wil en eh als het echt heel duur is dan zou ik dat niet kunnen betalen. WE hebben bijvoorbeeld een zonneboiler, die hebben we kunnen betalen ooit omdat die fabriek failliet was. Anders had ik die nooit kunnen betalen natuurlijk.

M. Dus die prijs speelt inderdaad wel een rol

R. Jaa,

M. Wat vindt u er dan van dat duurzame producten vaak. Duurder zijn dan niet duurzame opties.

R. Jaa dat vind ik vaak jammer. Het is verschil is dan ook zoo groot. Maar het wordt nu wel beter, ik ben wel van plan meer duurzame producten te kopen.

M. Hoe vindt u dan dat die huidige communicatie omtrent duurzaamheid is?

R. Eeh ja, wat voor een producten heb je het dan over?

M. Alles wat te maken heeft met het verduurzamen van de gebouwde omgeving, dus uw huis. Hoe daarover gecommuniceerd wordt in zowel de media als in brieven.

R. Ik krijg er geen folders van maar we hebben wel zo een weekblaadje en daar staat dan een katren in, ja daar worden mededelingen gedaan in wat ze van plan zijn. Maarja als ik iets overweeg dan ga ik gewoon naar de gemeente om te kijken of daar subsidie in te krijgen is. Jaa er wordt wel voorgelicht maar ik volg dat niet per se op de voet. Maar als je het wil, ik ben wel heel tevreden over de gemeente Nijmegen.

M. Maar de gemeente stimuleert de mensen wel in die duurzame keuzes, ik zie hier namelijk veel huizen met zonnepanelen en zo?

R. Eeh, kijk wij waren de eerste die hier zonnepanelen in de straat namen. Ehhm eh, de bureen twee huizen verder die hebben dat ook uit eigen beweging gedaan. Je hebt nu ook mensen drie huizen verder die hebben ze geleased. Die doen het vooral om te besparen op de elektriciteitskosten, ja en dat werkt voor hun is dat gunstig. Je ziet hier nu in de wijk, dat al die huizen worden geïsoleerd

M. Inderdaad, ja daar kom ik zo op terug.

R. Jaa en het vreemde je ziet op al die huizen nu ook zonnepanelen ontstaan.

M. Jaa die woningcorporaties hebben vanuit de gemeente ook de opdracht, dat om een bepaald niveau van duurzaamheid te krijgen. (uitleg is verder niet relevant).

R. Jaa ik merk dat hier in de wijk ook. Ja die huizen worden dus geïsoleerd, ja deze huizen zijn al best goed geïsoleerd. Even denken hier het huis hebben de vorige bewoners al dubbelglas gedaan. Dus dat gebeurt nu bij die huurhuizen, ja dat zal dan vast wel omhoog gaan in die huurprijzen, ja ik zie dus dat de mensen in de buurt steeds meer zonnepanelen krijgen. Ja maar om die of aan te schaffen of om te huren of te leasen, dat vind ik wel een goede ontwikkeling

M. Denkt u ook dat ander mensen die dat zien in de wijk die dan ook gaan verduurzamen?

R. Jaa ik hoop het. Ik weet het niet, ja wij zijn hier begonnen. Jaa der hebben dan wel een aantal mensen gevolgd.

M. Heeft u daar dan ook contact mee gehad of?

R. Een van de twee huizen verder, die is toen komen vragen wat het kost en wat de mogelijkheden waren en eh.

M. In hoeverre voelt u zich beïnvloedt door de maatschappij om te verduurzamen, zeg de politiek de gemeente de omgeving hier?

R. Ehm nou hoe bedoel je

M. Of u meer moet verduurzamen, of dat u denkt we kunnen nu achterover gaan zitten.

R. Nou ja kijk we hebben het eigenlijk altijd op eigen initiatief. Ja en dat blijft ook zo, als er weer een gunstigere regeling komt, dan helpt dat mij wel over die drempel. Het enige wat nog op gas werkt is bij ons de verwarming en de warmwater voorziening. En gezien dat we van het warmwater af moeten ja dan moeten we overstappen op die warmtepomp of geheel elektrisch ofzo.

M. Ja dat helemaal elektrisch daar moet je ook eerst een a ++ isolatie voor hebben anders werkt dat niet.

R. Ja ja. Ja ik vraag me ook af, want swinters hebben we niet genoeg elektriciteit om zo een ketel te gebruiken. Ja ik denk niet dat dat de oplossing is. Of maatschappijen moeten een andere manier vinden van elektriciteit opwekken. Maar tot die tijd kijk ik wat de vorderingen zijn. Als het nodig is, dan schaf ik zo een warmte eh. Ja ik heb gehoord dat die dingen veel herrie maken, maar ze zijn ook heel duur in de aanschaf. Ja dan moet de gemeente toch iets op een bepaalde plek. Ja ik houd toch de ontwikkelingen in de gaten. Vrienden van ons hebben een huis geërfd van hun ouders en zij moeten dat nu ook doen. Een nieuwe gasketel aanschaffen, maarja zij willen dat eigenlijk niet dus ja. Ook daar is het zaak de ontwikkelingen in de gaten te houden.

M. Bent u betrokken bij een organisatie of maatschappij die zich bezighoudt met verduurzaming?

R. Nou vroeger in de wijk hadden we een soort organisatie wijkcomité de dijk. Omdat er een dijk doorheen loopt. Daar zat ik vroeger bij. Maar die is een beetje terziele. Er is weer iets nieuws maar eh daar doe ik niet meer aan mee.

M. En denkt u dat het voorgaande kan bijdragen aan de verduurzaming van een wijk.

R. Dat denk ik zeker. In sommige dingen kan je beter gezamenlijk aanpakken dan in je eentje

M. Kunt u een beschrijving geven van de huidige staat van de woning aan de hand van de waarde, de leeftijd de mate van onderhoud?

R. eh de waarde is ongeveer 180000 187000, eigenlijk is die iets meer waard. We hebben dan allemaal dubbel glas. Maar dat is al oud en dat kost een hoop geld. We hebben wel vorig jaar nog vloer isolatie aan laten brengen. De zolder heb ik zelf geïsoleerd. Deze huizen zijn al vrij goed, je hebt vrij goede muren. 1975 meen ik dat ie gebouwd is.

M. Kunt u een schatting geven van het gemiddelde inkomen het hoeft geen exact getal te zijn. Bovenmodaal of modaal of benedenmodaal?

R. Ja eh, we zitten net boven modaal geloof ik

M. Daarmee kan je prima de duurzame inkopen doen?

R. Nou eigenlijk op het moment niet. We hebben drie studerende kinderen en jaa als het eind daarvan in zicht komt dan kunnen we weer wat meer besteden en we hebben maar 1 inkomen

M. Vindt u dat ook een factor die echt meespeelt het inkomen zeg maar.

R. **Jaa als ik meer geld zou hebben zou ik ook meer doen, haha dat is duidelijk.** Jaa daarom denk ik ook dat een overheid dingen als isolatie en zonnepanelen moet subsidiëren, en nu met name dat dat gas wordt afgesloten, ja dat moet je niet aan de mensen individueel overlaten. Dat moet je denk ik op gemeenteniveau of provinciaal of nog groter als dat nodig is. Maar dat is niet aan mij om dat te beslissen.

M. Ja daar zit zeker een kern van waarheid in wat u zegt.

R. Ja

M. Jaa vaak speelt het ook mee dat lage inkomensklassen gewoon niet kunnen verduurzamen vanwege het geld.

R. Jaa even verderop in de straat was ik ook echt verbaasd dat deze mensen ineens 10 zonnepanelen op het dak hadden liggen. Maar die hadden ze dus geleased. Dat is dus gunstig dat dat kan. Ik weet niet of daar nog subsidie op zit. Ik vond dat wel goed dat ze dat deden. Als het allemaal iets goedkoper wordt dan gaan mensen wel mee. Ik denk voornamelijk dat het de prijs is die mensen tegenhoudt.

M. Wat is uw hoogstgenoten opleiding

R. Academicus, en dan als chemicus

M. Werd er in deze studie al aandacht besteed aan duurzaamheid?

R. Eeh, ja nee ja er werd aan de bel getrokken toen van als we niet aan de bel trekken gaat het mis. Jaa zoals de club van rome enzo. Maar ja toen was ik student dus eh.

M. haha

M. U bent al redelijk verduurzaamt, deze vraag heeft betrekking op de gedragsverandering. Hoe denkt u dat mensen te veranderen zijn met betrekking tot duurzaamheid?

R. Eehm ja, alle eerst goedkoper. Het moet ook met name als je naar de supermarkt gaat dat moet goedkoper dat prijsverschil is te groot.

M. Denkt u dat ze dat beter kunnen waarborgen, door kleine sturingen in te passen. Of dat ze in een keer alles moeten veranderen.?

R. Nou ho ho als ze zo gaan beginnen. Ik vind dat ze dan beter eerst kunnen gaan kijken naar de veeteelt, als je ziet wat daar allemaal van kwalijke gassen vandaan komen dan ja. Daar is nog steeds veel subsidie op en ja alternatieven moeten gesteund worden door de overheid dat vind ik wel. De consument is pas het eind van de keten en mensen kopen gewoon wat er in de winkel ligt en dat vlees moet eigenlijk duurder. Maar dat is weer een ander verhaal.

M. Maar ja u heeft een punt ik ken het verhaal.

R. De overheid moet meer doen, ze doen te weinig. Er gebeurt wel wat en ze doen wel iets met dat hele gedoe in Groningen.

M. De laatste vraag gaat met name over de vaststelling van de omgevingswet (Geeft een korte uitleg). Hoe vindt u dat het beleid zich openstelt voor burgerinitiatieven. Oftewel wordt je gehoord door de overheid.

R. Nou als je je mond opendoet wel. Maar als ik jonger was zou ik wel proberen daarin in te zetten. Ja misschien niet direct maar als je dit maar lang genoeg doet. Ja ik denk dat het wel zal helpen ja. Ja in hoeverre daar aandacht aan wordt besteed in Nijmegen toch wel. Het gaat vaak langzaam. Ik weet ook niet hoe dat hier zit met die huurhuizen hoe dat zit. Of dat gaat vanuit initiatieven of vanuit gemeente.

M. Jaa ik denk vooral vanuit die corporaties, ja daarin moeten ze vanuit het beleid gaan voldoen.

R. Ik denk dat een huurder daar zelf niet in gaat investeren.

M. dank u wel voor het interview we zijn door de vragen heen. Zijn er nog dingen die naar u idee niet aan sprake zijn gekomen en die wel genoemd moeten worden?

R. Ja nou ehm dat heb ik al eerder gezegd. Maar dat de overheid zich meer moet bemoeien met die omschakeling van het aardgas, misschien doen ze dit al wel. Maar daar hoor je dan niks van.

M. Okee dat zal ik meenemen. Wilt u het uiteindelijke interview ontvangen (gegevens worden uitgewisseld).

M. Dan nogmaals bedankt voor uw tijd en moeite.

Interview Respondent F.V. Zwanenveld

M. = Interviewer Max Buchner

F.V. = respondent

Datum: 29 mei 2018

Begin interview

M. allereerst wil ik u bedanken voor de deelname aan dit interview. Het zal ongeveer een half uur duren. Ligt eraan hoe diep we op de vragen ingaan. Tot toe ben ik elke keer uit gekomen op ongeveer een half uur. U wordt voornamelijk als informatiebron gebruikt voor mijn bachelorthesis, het gaat over de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Daarbij kijk ik eigenlijk naar het bewonersperspectief hierop of mensen willen verduurzamen ja of nee. U bijdrage aan dit onderzoek zal er in ieder geval voor zorgen dat de kennis omtrent die duurzaamheid wordt aangevuld. De vragen zullen gaan over het huidige beleid en hoe dat beleid kan sturen op die verduurzaming uw kijk op de manier waarop mensen dat beleven en de invloed van de omgeving. Het interview is geheel anoniem als u dat wilt. Uiteraard zal ik quotes moeten geven en er zullen dingen ontleend moeten worden aan dit interview daarvoor zou ik een aanduiding nodig hebben. Wat u daar wilt.

M. Het interview wordt opgenomen vindt u dat goed?

F.V. Dat vind ik goed.

M. De opnames zullen uitsluitend gebruikt worden voor mij om dit uit te werken en zullen vooral vertrouwelijk behandeld worden.

M. dan kunnen we nu over gaan tot de vragen, allereerst een algemene inleiding, wie bent u, wat is uw functie?

F.V. Ik ben Frans Vodegel. Ik ben gepensioneerd hoogleraar aan de open universiteit bij de managementwetenschappen. En ik ben sinds vijf jaar dan met pensioen.

M. Hoe oud bent u dan?

F.V. 75

M. Komt u oorspronkelijk uit Nijmegen?

F.V. Nee ik kom oorspronkelijk uit de tropen maar ik ben op 2 jarige leeftijd naar Nederland gekomen.

M. Dan gaan we nu over tot de vragen met betrekking tot het onderzoek. In hoeverre heeft u wel een nagedacht over het verduurzamen dan wel niet verder verduurzamen van uw woning?

F.V. **We zijn er mee bezig in die zin dat we proberen behoorlijk wat energie te besparen en besparen is dan de dominante factor.** Maar daar moet je eerst dan altijd flink in investeren natuurlijk. Wat we dus hebben gedaan we zijn bezig met zonnepanelen goeie isolatie voorzieningen. Ik ben zelf nog al geïnteresseerd in technologische dingen. Ik ben dan bezig geweest met die hele nieuwe voorzieningen van Tesla, om dat uit te zoeken. Of we zoiets kunnen doen, we moeten ook een nieuwe ketel hebben en we zijn dan opzoek naar een nieuwe ketel. In die zin speelt het mee in de keuzes die we maken

M. En doet u dit vooral vanuit een duurzaam oogpunt of is het meer gericht op wooncomfort?

F.V. Nou niet per se wooncomfort want we merken er niet zoveel van. Ik denk meer dat het een mix is van. Duurzaamheid en besparing op de lange termijn. Alhoewel die zonnepanelen, dan ben ik al flink op leeftijd wil dat eruit komen.

M. Denkt u dan met betrekking tot duurzaamheid voornamelijk in kansen of in barrières?

F.V. Nou wij komen net terug uit Indonesië en we hebben daar gedoken in de plastic soep. Dus je ziet wel eens dat soort beelden. Maar dat is echt een gigantisch probleem in die zin vind ik wel dat we er met zijn alle iets aan moeten doen. Dus ik zie dat meer als een kans ja

M. In welke mate koopt u bewust duurzame producten, niet alleen in de zin van het huis, maar ook de supermarkt enzo?

F.V. oja daar letten we op. Dat heeft er mee te maken dat we weinig vlees eten. Dan kijken we ook naar producten die een ecologisch waarmerk hebben. Met vakanties dan letten we erop, dus eh. Geen grote vakanties met de auto. Ik moet alleen een nieuwe auto want ik heb een oude diesel. Ja ik moet ook kijken naar een nieuwe duurzame auto.

M en F.V. een achtergrondverhaal over auto's kopen (minder relevant).

M. Ehm Die duurzame aankopen vanuit welke beweging doet u dit?

F.V. Ja dat weet ik niet, gewoon vanuit onszelf denk ik. Laat ik het zo zeggen vanuit het maatschappelijk denken. Een reflectie op wat er in het leven allemaal gebeurt. Je gaat ja voor ons gevoel gaan we gewoon mee met de stroming.

M. In welke mate speelt de prijs daarbij dan een rol?

F.V. Daar letten we niet op. Nee, dat is ook niet goed

M. Wat vindt u dan van die prijssetting? De duurzame producten zijn bijna altijd duurder dan de niet duurzame producten.

F.V. Ik vind dat logisch, omdat duurzame producten de productie is wat duurzamer. (Geeft een achtergrondverhaal over kweek vlees (8.50 – 9.46). je moet het kunnen betalen.

M. Vindt u dat op een gegeven moment die niet duurzame producten gemeden moeten worden en de duurzame producten de standaard gaan vormen?

F.V. dat gaat denk ik vanzelf gebeuren en dat zou ook wel moeten. Maar op een gegeven moment denk ik dat zijn maatschappelijke ontwikkelingen die niet tegen te gaan zijn. Het zal wel wat jaren kosten.

M. Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid is?

F.V. Ik vind dat die nog te veel getrokken wordt in het perspectief van de geiten wollen sokken. Wat ik daarmee wil zeggen het zit in de sfeer van de mensen die alternatief doen en links. Het zit in die sfeer. Het zit ook in de sfeer van het is niet macho achtig (Geeft anekdote, over vrachtwagenchauffeurs).

M. U zegt dat beeld moet anders?

F.V. ja dat moet anders, aan dat beeld kan veel aan gedaan worden en moet worden. Maar de duurzame producten moeten dan wel beschikbaar zijn voor een redelijke prijs.

M. Wie zou die communicatie moeten leiden vindt u dat de gemeente Nijmegen daar nu goed aan doet.

F.V. je hebt toch nu op televisie heb je van die eh ik zit te denken aan campagnes grote campagnes die ze ook in de gezondheidszorg hebben. Toevallig heb ik laatst een studie gezien van hoe je met campagnes een maatschappelijke transitie waarborgen. Ik denk ook dat je een maatschappelijke transitie moet bewerkstelligen en daar zijn aardig wat theorieën over. In de gezondheidszorg doen ze dat. (geeft voorbeeld van een onderzoek over campagnes). Ik denk dat je naar een maatschappelijke campagnes moet kijken die idealen nastreven en dat je die vanuit mbo of opvoedingsinstituut laat plaatsvinden.

M. Zoals u zegt dit is ook een vorm van transitiedenken. Ergens zit daar ook een punt van gedragsbeïnvloeding.

M. We hebben het net al even over die gedragsbeïnvloeding gehad in welke mate voelt u zich wel of niet beïnvloedt door de maatschappij om te verduurzamen?

F.V. Niet zo niet zo.

M. Dat ontstaat dan vooral vanuit uzelf, de eigen motivatie?

F.V. ja

M. Zou er iets aan gedaan kunnen worden dat die beïnvloeding van de maatschappij groter kan worden ook voor die minder duurzame bewonersgroepen?

F.V. Ja wat ik net zeg, die campagnes.

M. Bent u betrokken bij een organisatie stichting vereniging die zich bezighoudt met duurzaamheid?

F.V. Mijn vrouw zit bij een paar van die clubs en we stemmen Groenlinks. WNF en nog zo een club.

M. Omdat ik focus op zowel Hengstdal als Zwanenveld die zijn uitgekozen als twee pilotwijkenF.V. (geeft een uitleg over hengstdal).

M. Verhaal over Zwanenveld en Hengstdal (Contextueel, informatie uit onderzoek).

M. En daar is zo een initiatief vanuit de bewoners denkt u dat zo een bewonersgroep kan bijdragen aan die duurzaamheid?

F.V. Ik denk dat demografisch gezien Zwanenveld ook niet zo een samenhang heeft als Hengstdal. Je hebt daar die buurtverenigingen en buurthuizen dat is heel sterk een gemeenschap en dat is erg gericht op de sociale cohesie en eigenlijk heb je dat hier in deze wijk weinig organisaties die die sociale cohesie bevorderen.

M. Je zit hier ook met het aandeel huur is hier heel anders dan daar, alles zit hier door elkaar en dat is lastig te combineren met kijk op de verduurzaming.

M. Kunt u een beschrijving geven van het huis aan de hand van de waarde de mate van onderhoud de leeftijd.

F.V. We hebben energieklaar de hoogste, we hebben A denk ik. We stoken ook betreft het elektriciteit ook neutraal. Althans we leveren meer terug dan we gebruiken en het gas ja wat betalen we. Iets van 180 euro per maand. Voor een huis wat twee keer een normaal huis is, van 1000 kuub ongeveer. Wij betaalden 435 euro per maand en eh toen hadden we nog weinig

geïsoleerd. Dat kost best veel hoor al dat dubbel glas en ik weet niet of we dat nog eruit gaan halen.

M. Vindt u dat dan belangrijk?

F.V. Nee het is ook een stukje comfort je hebt je huis sneller warm

M. Wat is de waarde van het huis?

F.V. Ik denk dat het op 4 en half honderdduizend zit.

M. Kunt u een indicatie geven van het inkomen? Het hoeft geen exact getal te zijn.

F.V. Ik denk 3 4 à 5 keer modaal

M. En stimuleert dit die duurzame aankopen?

F.V. Ja wij hoeven er gewoon minder op te letten. Dus eh. Ja ik heb een oude diesel bak ik betaal alleen al aan wegenbelasting 240 euro per maand. Iedereen zegt ja jij bent helemaal gek en toch doen we dat ja we denken daar eh de financiële overwegingen zijn minder een factor.

F.V. en M. bespreken de correlatie tussen inkomen en verduurzamen.

F.V. Denkt dat er zeker een correlatie daartussen bestaat. 26.10 – 27.00. Ja en de prijs is wel een factor die daar erg in meespeelt.

M. Hoe zie je dat voor je dat die prijs nog gaat veranderen of?

F.V. Nou ik denk dan echt dat je strategieën moet gaan ontwikkelen voor een maatschappelijke transitie. Dat door campagne de het gebruik van duurzame producten stijgt en doordat het stijgt wordt de productie goedkoper en makkelijker. Ik ben ook nog Rietveld heeft daar veel onderzoek naar gedaan, misschien moet je daar eens naar kijken. (geeft uitleg over onderzoek van verschillende wetenschappers over maatschappelijke transitiekunde die ook toe te passen zijn op deze transitie. Falente).

M. Uw hoogst genoten opleiding?

F.V. Academische promotie, ik ben dokter. En daarbij ben ik hoogleraar geweest in het onderwijs managementwetenschappen. Ik ben dus gespecialiseerd in grote veranderkundige modellen. Ik heb onderzoek gedaan om meer technologische inpassingen te waarborgen in scholen. Dat het onderwijs niet vraag maar aanbod gestuurd. Nu ben je afhankelijk van het onderwijs wat je aangeboden krijgt.

M. Op welke manier denkt u dat het gedrag van mensen te veranderen is met betrekking tot duurzaamheid? De vraag die daarbij hoort is, moet er dan gestuurd worden op een praktijkverandering, bijvoorbeeld oplegging en dat men zich daarbij wel moet aansluiten. Of denkt u dat men beter kan verduurzamen door te sturen op kleine gedragsveranderingen.

F.V. Ehm, ik zou van twee kanten werken dan praat ik theoretisch. Ik zou dan gedrags-gestuurd werken.

M. Ik weet niet of u die theorie kent, maar ik kijk met name naar de theorie van Nudging en de practice theory.

F.V. ik heb nog wel meer theorieën hoor. Ik denk dat we heel goed moeten nadenken over theoretische modellen die we kunnen toepassen op die gedragsverandering. Ik heb hier

bijvoorbeeld hier hebben ze bijvoorbeeld gekeken. Ze zeggen je hebt theorie gebaseerde aantal theorieën op gedragsveranderingen. (Noemt theoriën uit het boek van Falente). En interessant is daarin de ecologische modeltheorie.

M. Ja dit is een hele goede aanvulling. Uit mijn bevindingen blijkt dit min of meer.

F.V. Je hebt dan ook nog boeken die gaan over, welke stimulansen er vanuit beleid kunnen worden gedaan om in te zetten op die politiek. Maatschappelijke transitie heet het, door Rotmans. Transitie management, dat is de transitiedenker ja. Wat ik in feite heb gedaan bij mijn onderzoek. Enerzijds heb ik een theoretisch model gedaan vanuit de gedragswetenschappen. Tekent onderstaande afbeelding.

M. Ja ik werk dan vanuit een NOA-model op zijn Engels dan Needs Opportunities en Abilities.

F.V. maar jij moet dus een interventie bewerkstelligen en enerzijds zou je die vanuit die NOA-model kunnen doen en anderszijds vanuit dat gedrag.

M. Ja ik gebruik dan voor de scheiding tussen dat gedrag de praktijk of die nudging. Maar die aansluiting daarop is zeker wat u zegt die gedragsverandering.

M. In welke mate denkt u dan dat het beleid zich open stelt voor burgerinitiatieven. En voelt een burger zich gehoord. Deze vraag komt voort uit, er is een nieuwe omgevingsvisie vastgesteld vanuit een nieuwe omgevingswet en daarin beoogt het beleid een meer participatieve sturing mijn vraag is komt dit dan ook bij de burgers terecht?

F.V. Ja volgens mij maken ze een denkfout, wat zij willen een doelgroep die ze moeten beïnvloeden. En die targetgroep moeten ze beïnvloeden door ze mee te laten denken. Maar ze gaan pas meedenken als ze zijn beïnvloed. Dan wil je iets wat niet kan. Dus wat je dan moet doen is de theorie van de opinion leaders moet pakken dat is weer een andere theorie. Dat is dat je binnen die community. Ja, dat je een paar opinion leaders hebt, die dat doorzetten waardoor die groep steeds groter wordt. En om dat door te zetten heb je ook een theoretisch model nodig. En daar zou je wel eens moeten kijken naar de olievlek strategie.

M. Dat was het interview, zijn er nog dingen niet aan bod gekomen waarvan u zegt die moeten zeker worden meegenomen?

F.V. Ik wil je verhaal wel heel graag terugzien.

M. Haha dat is de volgende vraag?

F.V. Maar ja ik wil hem zeker ontvangen.

M. Graag nogmaals dank voor de tijd en de moeite. Om nog even terug te komen op de aanduiding die ik gebruik in de verslaglegging. Wat wilt u daar het liefst?

F.V. Ehm, ja dat kan gewoon mijn naam zijn zoals die er staat. Frans Vodegel. Of hoe heb je het gedaan?

M. Ik heb nu voornamelijk de eerste letter van de naam van de bewoners als aanduiding. Dan wordt dat F.V. omdat ik al iemand met een F. heb

M. Dan zet ik hem nu even op stop.

Interview Respondent G. Zwanenveld

M. = Interviewer Max Buchner

G.P. = Respondent (in onderzoek aangegeven als G.)

Datum: 28 mei 2018

Begin interview

M. Nou allereerst wil ik u natuurlijk bedanken voor de deelname aan dit interview. Het zal ongeveer een half uur duren. Het onderzoek focust zich op de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Daarbij focus ik me op de wijken Hengstdal en Zwanenveld. Allebei zijn ze uitgekozen tot pilot wijk, in het inwoneraantal zijn ze hetzelfde maar in de rest tonen ze de grootst mogelijke verschillen. Vandaar deze focus. De vragen zullen met name gaan over uw focus op duurzaamheid, of u duurzaam bent u blik daarop en de blik op het beleid en hoe u de omgeving ervaart. Het interview kan geheel anoniem worden afgenomen als u dat wilt. Uiteraard zal ik quotes moeten gebruiken in mijn interview en hiervoor een aanduiding nodig hebben, daar kunnen we later even op terugkomen. Wat u daar wilt. Dan is mijn vraag of u ermee instemt dat dit interview wordt opgenomen?

P. Ja

M. Oke ehm, het wordt uiteraard alleen gebruikt voor onderzoeksdoeleinden, ik zal het voornamelijk gebruiken om dit interview uit te typen. De informatie zal uiteraard vertrouwelijk behandeld worden.

M Allereerst wie bent u wat doet u precies?

P. Ik ben G., ik ben gepensioneerd. Ik ben 75 jaar oud.

M Komt u oorspronkelijk uit Nijmegen

P. Nee, maar ik woon hier wel al heel lang

M. Wat heeft u voor een werk gedaan?

P. Ik was redacteur bij een vaktijdschrift, dit focusde op de metaalindustrie.

M. Ehm in hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verduurzamen of het verder verduurzamen van uw woning.

P. Oh altijd al sinds ik hier woon al 43 jaar.

M. En is dat uit duurzaamheidsgedachte ontstaan of wooncomfort?

P. Nee duurzaamheid absoluut. Toen we hier kwamen wonen hebben we meteen dubbel glas genomen. Het meteen laten isoleren. Dat hebben we vanaf het begin gedaan. En we koken elektrisch. Niet inductie

M. Zou je nu nog iets willen veranderen of? Met het oog op de verdere verduurzaming.

P. Nee ik heb zonnepanelen, ik geloof niet dat ik verder nog iets moet doen.

M. Oke, denk je met betrekking tot duurzaamheid voornamelijk in kansen of in barrières.

P. In barrières, vanaf nu wel, omdat het geld gaat kosten, je bent op een leeftijd dat je denkt zou ik dat nog wel doen.

M. En die barrières zitten dan vooral in het geld?

P. Ja in die investering, maar ik zou niet weten momenteel, wat ik zou moeten doen voor de verduurzaming van mijn woning.

M. In welke mate koopt u bewust duurzame producten?

P. Ja natuurlijk

M. En waar kijkt u dan bijvoorbeeld naar?

P. Nou waar de vis gevangen is, ik eet heel weinig vlees. Ik heb vanmorgen tomaten gekocht die koop ik los en niet in een zakje.

M. En van waaruit is dit ontstaan?

P. Oh dat hebben wij altijd als gezin gedaan.

M. En is dat vanuit vroeger uit ontstaan of?

P. ja dat is vanuit mijn man, die heeft in een studieclub gezeten van dat was de club van Rome. En sindsdien zijn wij daar wel actiever mee bezig gegaan. Dat was in de jaren zeventig.

M. Dat komt mij wel bekend voor

P. Van daaruit zijn wij altijd heel bewust geweest van het gas gebruik en overal het licht uitdoen, (verteld een anekdote over kinderen). En ik heb het nog altijd dat ik overal de deuren en het licht uit doet.

M. In welke mate speelt de prijs die u betaalt voor het verduurzamen een rol?

P. ja wel enigszins

M. Wat vindt u dan van die prijssetting?

P. ja nou zij, als ik er subsidie ervoor zou kunnen krijgen dan haalt mij dat eerder over de streep. In de kruipruimte heb ik isolatie aangelegd daarvoor kregen we toen subsidie. Eh net zo voor de zonnepanelen. En dan ben ik eerder geneigd dat te doen. Terwijl daarvoor was er een onderzoek en er was toen een bedrijf en die zeiden tegen mij. Die kosten zijn eigenlijk zo hoog die haalt u er niet meer uit. Doet u het maar niet. En later heb ik het dus toch gedaan.

M. Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid is?

P. Ja, lijkt mij wel goed.

M. Vanuit de gemeente?

P. Ja en vanuit de pers de media de kranten. Ik denk wel goed.

M. Beïnvloedt die berichtgeving u dan ook?

P. Misschien niet bewust maar onbewust zeker. Maar bewust ook wel zeker.

M. En in hoeverre voelt u zich dan beïnvloedt door de maatschappij om te gaan verduurzamen?

P. Nouja de discussie van de laatste twee dagen over de plastic soep. En alles wat in plastic gemaakt wordt, en dat ze nu proberen heel veel van plastic uit de handel te nemen. Ja je moet wel je helemaal afsluiten van de maatschappij wil dat niet tot je komen dat nieuws. En hoe het daarmee gesteld is en dat we daar wat aan moeten doen.

M. U ervaart het dan ook niet als negatief dan dat die berichtgeving er is?

P. Nee zeker niet.

M. en zou er nog meer gedaan kunnen worden om bepaalde bewonersgroepen mee te laten doen?

P. Nou kijk alle rotzooi op de wegen dat irriteert mij heel erg en daar zou wat aan gedaan moeten om dat mensen te laten doordringen het is onfatsoenlijk (anekdote van wat de kinderen geleerd werd). Misschien moet dit ook in scholen aandacht aan worden besteed.

M. Bent u aangesloten bij een stichting vereniging organisatie of maatschappij die zich bezighoudt met verduurzaming?

P. Nee.

M. Denk je dat zo een organisatie kan bijdragen aan die verduurzaming?

P. Ik heb geen idee weet ik niet. Ik kan me er niet direct iets bij voorstellen.

M. Kunt u een beschrijving geven van de huidige staat van de woning, ongeveer de waarde en de leeftijd van het huis.

P. Het huis is 43 jaar oud. Het is uitstekend geïsoleerd het is uitstekend onderhouden. Ongeveer 3 ton. De vloer is geïsoleerd de muren, dubbel glas, nieuwe kozijnen, zonnepanelen en elektrisch koken. Ik moet wel van het gas af?

M. Ja dat is ook de volgende kwestie wat vindt u daarvan?

P. Dat vind ik heel jammer maar dat moet ook wel die groningers moeten ook er vanaf en zo snel mogelijk. Maarja ik heb zelf ook een gaskachel en dat vind ik wel nog steeds heel jammer dat die eruit gaat. En misschien duurt het mijn tijd nog wel, dat is ook een gedachte die kan meespelen.

M. Ja, dat is een persoonlijke kwestie.

P. Ja ik vraag me wel af hoe het dan praktisch wordt georganiseerd. He als je dat vraag ik me echt af. Maar goed in Frankrijk verwarmen ze ook met elektriciteit, maar dan met kerncentrales. Ja het is kiezen of delen.

M. U sprak erover hoe ze dat praktisch gaan doen Hoe denkt u daarover dat je van het gas af moet?

P. Ja dat is bij heel veel mensen echt moeilijk. Iemand zij dat kost 5000 euro, hoe wil je iedereen dat verplichten. Niet iedereen kan dat zo neerleggen. Ik weet niet hoe ze hier het gas eraf gaan halen ik heb geen idee ik zie wel.

M. (geeft een contextueel verhaal niet relevant 15.30 – 16.30).

P. Voor mij is dat nog maar echt de vraag hoe ze dat gaan doen. Het zou dus goed zijn naar mijn idee als daar meer voorlichting in kwam

M. Een van de vragen focust op het inkomen. Ligt dat boven of beneden modaal

P. Dat ligt boven modaal.

M. En wat voor mij daarbij belangrijker is, vindt u dat dit ten goede komt aan die duurzame aankopen?

P. Jaa ik denk het wel, iemand die minder geld heeft moet daar veel meer moeite voor doen. Dat is dan een heel zwaar punt.

M. Moeten deze armere mensen dan een compensatie krijgen?

P. Ja, ik zei als ik subsidie krijg dan is het al belangrijk en bij andere armere mensen is dat dan al helemaal belangrijk. Ja logisch niemand gaat geld uitgeven, voor iets waar die weinig voor terug ziet, wat alleen voor ideale motieven wordt gedaan.

M. Wat is uw hoogstgenoten opleiding?

P. Vwo

M. Werd er toen aandacht besteed aan duurzaamheid?

P. Nou meer vanaf die tijd, kijk vroeger werd je gewezen op deur dicht en de lampen uit vanwege de kosten. En dat is tegenwoordig helemaal niet. Bij mijn kinderen is het nu zo dat die gewoon de lamp de hele dag aanhebben. Het moet echt in het gedrag zitten.

M. Nu komen we tot de vragen die iets lastiger zijn, omdat die echt ingaan op de theorie. U bent al redelijk duurzaam, maar hoe denkt u dat mensen in hun duurzame gedrag te veranderen zijn?

P. Ja opvoeding eh op de school daar begint het mee en thuis. Op de lagere school al vooral.

M. en hoe denkt u dan over de personen die nu een jaar of 40 50 zijn en die nog niet zo duurzaam georiënteerd zijn? En we moeten energieneutraal worden, zou er dan beter gestuurd kunnen worden op kleine sturingsmechanisme en beïnvloeding, of zou men gewoon de hele praktijk aan moeten passen een vorm van opleggen.

P. Ik zou inzetten op sturen in gedrag ook met name omdat je zo mensen daar echt bewust van maakt.

M. Denkt u dan ook dat dit effectief is?

P. Ja dat weet ik niet maar dat hoop ik. Als ik daarvoor kies dan moet het ook recht hebben een bewustwording.

M. Dit is dan ook de meest wenselijke vorm is oplegging minder wenselijk?

P. Ja dat vind ik wel, net zoals met die sigaretten. Die uit de winkel gaan bij lidl. Maak ze zo duur hartstikke duur dat het uiteindelijk ophoudt. Ja dat moet dan maar.

M. Ja we leven in een vrij land en men moet kunnen doen wat ze willen. Hoe staat u daar in?

P. Nou thuis kunnen ze alles doen wat ze willen, als ze het maar niet op een terras doen. Het is ook ter bescherming zeg maar. Ik vind het altijd opvallend dat ze roken en dat ze ziek worden en eerst zeggen van ik ben verslaafd en dan opeens als ze ziek worden dat ze wel kunnen stoppen.

M. (contextueel voorbeeld, 22.30 – 23.08)

M. In welke mate heeft u het idee dat je als burger, gehoord wordt door het beleid of de initiatieven die burgers vormen?

P. Ik heb het gevoel dat ik gehoord wordt. Maar ik heb geen problemen,

M. maar met name tot die duurzaamheid?

P. Noem eens een voorbeeld?

M. Stel je voor er komt zo die stadsverwarming waar gaat u dan heen.

P. Ja dan ga ik naar de gemeente, of waar ik informatie kan krijgen.

M. Of dat er hier een bewonersgroep is die een duurzaam initiatief heeft denkt u dat de gemeente daar iets mee doet?

P. Ik hoop het, ik heb wel vertrouwen in de gemeente.

M. Dan zijn we door de vragen heen, ik wil u sowieso bedanken voor uw medewerking. Zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen die zeker nog genoemd moeten worden?

P. Nee

M. Dan moet ik nu het interview uitwerken, wilt u het uiteindelijke onderzoek ontvangen?

P. Ja

M. Okee dan noteren wij die zo even. Wilt u mijn gegevens ook?

P. Nee

M. Dan wil ik u nogmaals danken voor de tijd en moeite, ik hoop dat u het idee heeft gehad dat er naar u geluisterd is.

P. Ja ik hoop dat je er wat aan gehad hebt.

M. Dan sluit ik nu het interview af.

Interview Respondent J Zwanenveld

M. = Interviewer

J. = Repsodent

Datum: 29 mei 2018

Begin interview

M. Allereerst wil u bedanken voor de deelname aan dit interview, u wordt voornamelijk gebruikt als informatiebron voor mijn bachelorthesis die focust op de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Daarbij kijk ik naar twee wijken zowel Zwanenveld als Hengstdal. Dit zijn allebei pilotwijken. Ze hebben ongeveer dezelfde opzet qua aantal woningen. Dus dat maakt het interessant. U bijdrage zorgt ervoor dat de kennis aangevuld kan worden omtrent het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Het interview is als u dat wilt geheel anoniem uiteraard zal ik om quotes te kunnen geven een aanduiding van uw naam nodig hebben. Maar daar kunnen we op het eind nog even op terug komen. Gaat u ermee akkoord dat het interview wordt opgenomen?

J. Ja geen probleem

M. Dit is voornamelijk voor onderzoeksdoeleinden de informatie zal dan ook vertrouwelijk behandeld worden. Dan kunnen we nu over gaan tot de vragen.

M. Wie bent u, wat is uw functie, wat doet u eigenlijk?

J. Ik ben J. ik werk bij de bibliotheek Gelderland Zuid. Als projectmedewerker afdeling educatie. En ik ben geboren in Nijmegen. Ik ben 55 jaar oud.

M. Woont u allang in Zwanenveld, ja maar niet in dit huis.

M. En in hoeverre heeft u dan wel eens nagedacht over het verduurzamen van uw huis of het verder verduurzamen van uw huis?

J. Ja wij zijn daar volop mee bezig, we hebben zonnepanelen alles dubbel glas en voor de komende winter willen we eens gaan kijken naar een pellet kachel.

M. En dat is veel duurzamer?

J. Ja dan heb je speciale geperste pellets van zaagsel die je dan kunt opstoken.

M. En doet u dit voornamelijk vanuit het oogpunt duurzaamheid of ook wooncomfort?

J. nee wel verduurzamen, wij zijn echt wel bezig met het milieu en hadden eerst een kachel ook maar die is er nu uit.

M. Denkt u meer in kansen of in barrières?

J. Nee toch wel meer in kansen, want we hebben dan 15 zonnepanelen en dat wordt toch gesubsidieerd door de gemeente. En volgens mij krijgt iedereen de kans om die derop te leggen. Je krijgt dan een lening met een heel laag rentepercentage en daarmee kan je dan die zonnepanelen aanschaffen. Ze liggen er dan sinds vorig jaar februari erop liggen.

J. Ja en dan ook met die pellet kachel daar gaan we dan ook eerst mee naar de gemeente kijken. Want die werken daarin dan toch wel samen. Ja we hebben dan ook die ramen laten isoleren, dubbel glas hebben we dan al 10 jaar. Qua isolatie hebben we ook alles gedaan.

M. Dat we over moeten op een andere manier van energie dan het gas hoe staat u daar tegenover?

J. Ja wel positief, we koken al niet meer op gas, we hebben dan alleen nog maar de verwarming en we moeten kijken of we dan met die pellet kachel overal vanaf kunnen want we hebben boven verwarming maar die hebben we toch al nooit aanstaan.

M. Ehm in welke mate koopt u bewust duurzame producten? Ook in de supermarkt met name

J. Daar moet ik eerlijk in toegeven dat we daar zelf eigenlijk niet zo mee bezig zijn en dat is wel erg prijsbepalend. Eh ik koop best regelmatig biologische dingen, maar ik moet eerlijk toegeven dat dat prijsverschil wel erg groot is.

M. Qua kleding?

J. Daar letten we eigenlijk niet op.

M. De prijssetting in welke mate speelt dit dan een rol in die aankopen?

J. Ja dat is het enige eigenlijk waarom ik geen biologische producten koop. Dat is gewoon te duur

M. Wat vindt u dan van die prijssetting, moet er daar iets in veranderd worden?

J. Ja kijk als het maar iets duurder zou zijn dan zou het niet zo een enorme afweging zijn. Ehm ik moet zeggen nu met zijn twee thuis dan kan je iets meer missen, ja dan neem je wat vaker biologisch vlees.

M. Eet je dan veel vlees ook?

J. Ik niet mijn man wel.

M. Hoe vindt u de communicatie omtrent duurzaamheid? Zowel in de media als de omgeving de televisie?

J. Volgens mij zouden ze daar veel meer op in kunnen haken.

M. en op wat voor een manier dan?

J. Nou in plaats van dat mensen allemaal reclames zien van producten die je in de supermarkten kan kopen, maak dan reclame van die duurzame dingen zeg maar. Dus ook zeg maar met zonnepanelen, iedereen zit iedere avond televisie te kijken besteed daar iets meer aandacht aan dan.

M. Je hebt dan ook em, dat men van het gas af moet daar is berichtgeving van, hoe vindt u die communicatie?

J. Nou dat is nog niet aan de orde, ik heb nog niet gehoord dat we van het gas afmoeten. Als het zo is ja prima.

M. In Nijmegen is dat ook een deel waarin gecommuniceerd moet worden zeg maar.

J. ja wij lezen natuurlijk ook een krant en als het daarin staat zeg maar. Heel veel mensen hebben geen krant dan douw maar gewoon bij iedereen in de bus. En dan daarbij iets van een kaartje met welke stappen er alvast genomen kunnen worden zodat we zelf al zo snel mogelijk aan de gang kunnen. Een heleboel mensen hebben een onzekerheid over wat er gedaan moet worden en hoe dit gedaan moet worden.

M. En in de buurt heeft u daarmee contact over die duurzaamheid?

J. We hebben het wel vaker met mensen erover van hoe dat dan gaat met die zonnepanelen en dat dat eigenlijk vrij gemakkelijk gaat. Ja wat mensen er mee doen dat weet ik niet. Het is ook niet zo dat ik de buurt langs ga om iedereen te zeggen dat ze zonnepanelen moeten nemen.

M. In hoeverre voelt u zich dan beïnvloedt door de maatschappij om te verduurzamen?

J. niet eigenlijk niet nee. We doen het gewoon zelf, je leest erover en toch wil je je steentje eraan bijdragen zeg maar.

M. En waar komt dat dan vandaan denkt u?

J. Nou dat we het milieu wel heel belangrijk eigenlijk

M. bent u zelf betrokken bij een stichting vereniging of maatschappij die zich bezighoudt met die verduurzaming?

J. nee

M. en denkt u dat zo een dergelijke organisatie kan bijdragen aan het verder verduurzamen van een wijk?

J. Ja dat vraag ik me dus af ligt eraan wat voor een grote het wordt.

M. en hoe zouden ze dat dan goed aan moeten pakken?

J. Ik denk dat je dan een soort bijeenkomst moet gaan creëren. Waarin dan iedereen kan langs komen en dat je allerlei partijen hebt die dingen aanbieden zoals zonnepanelen en voorlichters enzo.

M. Vindt je dat er nu dan te weinig over gepraat wordt in de omgeving om te verduurzamen?

J. jaa ik denk wel dat er te weinig over gepraat wordt ook op televisie enzo. En dan krijg je elke keer van die rare reclames als je dat verplaatst voor die duurzaamheid.

M. Kunt u een beschrijving geven van de huidige staat van de woning de leeftijd, de geschatte waarde, de mate van onderhoud?

J. Jaa het is geïsoleerd het wordt nu helemaal geschilderd net een nieuwe keuken geplaatst. Het huis is van 1974.

M. en de waarde?

J. ja dat is lastig te zeggen met de huidige markt. Het trekt allemaal op. Maar tussen de 180.000 en 200.000 Wij zijn er ook niet echt mee bezig. Misschien wel meer richting de 175.000

M. Maakt de waarde van je huis het ook dat je er meer aan wil doen ?

J. Het is gewoon woonplezier daarom doen we iets aan het huis en omdat we duurzaam gewoon willen.

M. En spelen die stookkosten dan ook mee? Dat je energiekosten enzo bespaart.

J. Nee daarom hebben we het niet gedaan. Ja kijk mijn heeft zo een teller op zijn telefoon en dan is dat af en toe wel leuk. Maar in het begin keken we der ook helemaal niet naar.

M. (geeft een voorbeeld over terugverdientijd).

J. Ja met een slechte zomer valt het tegen natuurlijk. Maar als je een goede week hebt ja dan gaat het goed.

J. Ja we hebben die zonnepanelen dan ook in huurkoop bij de gemeente en dat betaal je gewoon steeds af. Als we die investering in een keer hadden moeten maken dat hadden we niet gered dus dan hadden we het ook niet gedaan.

M. Kunt u een indicatie geven van het inkomen? Dan hoeft het geen exact getal te zijn, een aanduiding van boven of benedenmodaal is voldoende?

J. Ja ik denk dat wij modaal zitten.

M. En komt dit ten goede of juist niet aan die duurzaamheid

J. Nee dat is wat ik zei wij willen wel ten goede komen aan die duurzaamheid. Maar dat is met het eten wel naar inkomsten en wat het dan extra kost.

M. Als je het geld had dan zou u het doen?

J. Ja als ik het geld had zou ik het allemaal biologisch kopen.

M. Wat is uw hoogstgenoten opleiding?

J. Havo.

M. werd er toen al iets besteed aan duurzaamheid en het milieu.

J. Nee alles ging zelfs toen in dezelfde vuilnisbak.

M. En bij u op het werk, wordt daar dan aandacht aan besteed?

J. (Geeft een voorbeeld van haar werk, met printen).

M. Beïnvloedt dat dan ook de situatie thuis met betrekking tot duurzaamheid?

J. Nee nouja, we zien wel al die blaadjes in de brievenbus komen. En ik heb nog een krant van papier, ik heb em ook op mijn tablet. En een papieren krant leest dan toch fijner. Misschien is dat wel gewoon gewenning maarja. Ik vind het met een boek hetzelfde, dat is ook fijner op papier. (geeft voorbeelden).

M. U bent dan al redelijk duurzaam, Hoe denkt u dat het gedrag van mensen te veranderen is?

J. Nou door te praten met elkaar. Maar ook laten zien wat de negatieve impact is. Net zo als ze met rokers hebben gedaan. De mensen buiten laten zitten of extreem duur maken.

M. Denkt u dan dat men beter kan gaan sturen in het opleggen de regelgeving veranderen mensen beboeten en een nieuwe praktijk neerzetten. Of denkt u dat het gevonden moet worden in het sturen in kleine aanpassingen en gedragsverandering.

J. Mensen moeten langzaamaan wennen, ja je moet eens kijken naar het papier scheiden, we hebben allemaal zo een bak gekregen. Je moet eens kijken wat mensen. En dat merk ik ook op

mijn werk, dat dat in de prullenbak gaat. Ja ik haal het wel eruit maar daar moet je dan mensen de hele tijd op gaan wijzen. Een vuilniszak mag je dan niet aan de straat zetten. Want je hebt bijvoorbeeld ook mensen die alles in die plasticzak stoppen en die worden niet beboet. Laat ze dat maar controleren, daar kan je dan werklozen opzetten.

M. Het meest effectieve is dan wel de praktijkveranderen?

J. Je moet gewoon met zijn alle iets gaan bewerkstelligen wil je dat het resultaat heeft. Anders wordt het niks.

M. In welke mate heeft het idee dat het beleid zich openstelt voor die initiatieven en voor burgers?

J. Ja dat weet ik niet daar heb ik gewoon geen ervaring in.

M. Is zeg maar de gemeente goed te bereiken en hebben ze een goede manier van communicatie.

J. Ja hoor dat vind ik wel.

M. Oja denkt u dat we die energieneutraliteit gaan halen?

J. jaa ik denk het wel, maar dat is dan wel pas over vijftig jaar ofzo. Dat is niet op korte termijn.

M. Is die tijd dan ook nodig om mensen om te krijgen?

J. Ja dat zou eigenlijk veel korter. Ik denk dat als je op een gegeven moment mensen af gaat sluiten, kunnen en moeten ze wel.

M. Ja daar zit ook een moeilijk punt als je hele arme mensen hebt, dan kunnen ze geen kant op.

J. Ik weet niet of dit helemaal waar is, want die mensen zitten vaak in huurhuizen en dan moeten die woningeigenaren dat maar oplossen. En in het ergste geval moet de gemeente of de overheid, maar inspringen. Die mensen worden nu ook van alle kanten ondersteund, dan zouden ze dat op die manier ook maar moeten doen.

M. Super, in ieder geval bedankt voor uw deelname aan dit onderzoek. Zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen maar die u wel wilt benoemen?

J. Nee eigenlijk niet.

M. Voor mij rest nu nog het uitwerken van het interview. Wilt u het uiteindelijke onderzoek ontvangen?

J. Nee dat hoeft niet hoor.

M. Ik kan mijn gegevens hier achter laten wilt u nog opmerkingen toevoegen.

J. Nee dat hoeft niet hoor.

M. we moesten nog even terugkomen op hoe u genoemd wilt worden.

J. Je mag wel gewoon mijn naam gebruiken hoor. Jolanda van de Pol

M. Ik gebruik bij de meeste de eerste letter van de naam als Respondent. Dus dan doe ik dat bij u ook.

M. Wat is uw huisnummer? J. 6307

M. Nogmaals bedankt, ik hoop dat u het idee heeft dat er naar u geluisterd is.

Interview Repsondent F Zwanenveld.

M. = Interviewer Max Buchner

F. = Respondent.

Datum 29 mei 2018

Begin interview

M. Bedankt voor de deelname, fijn dat u mee wilt doen. Het interview duurt ongeveer een half uurtje. Het hangt ervan af hoe diep we in gaan op de vragen. U wordt voornamelijk gebruikt als informatiebron voor mijn onderzoek. Het interview kijkt naar of u wel of niet duurzaam bent, waarom dan wel of niet. Daar focust het onderzoek zich daarbij wordt er gekeken naar bepaalde invloeden. Daarnaast is het interview geheel anoniem als u dat wilt. Daarbij zal er om quotes te geven een bepaalde aanduiding gegeven moeten worden dat het om u gaat. We kunnen er later op terug komen wat u hier het liefst wil hebben. Ehm voor de opname, bent u het ermee eens dat het interview opgenomen wordt.

F. Ja, dat is prima

M. Deze opnames zullen uitsluitend, gebruikt worden voor onderzoeksdoeleinden en daarbij vertrouwelijk behandeld worden.

M. Allereerst een inleiding, wie bent u, wat doe, wat voor een functie heeft u.

F. Ik ben F. ik ben elektromonteur bij Royal Schmidt transformatoren in Nijmegen. Vader, gehuwd. Ik kom oorspronkelijk uit Nijmegen. Ik ben in het oude gedeelte van Nijmegen geboren. Ik ben 47.

M. Dan gaan we over tot de onderzoeksvragen. In hoeverre heeft u wel eens nagedacht over het verduurzamen dan wel niet verder verduurzamen van uw woning?

F. Jaa vaak zat regelmatig ik ben er nu ook erg mee bezig, onder het grote motto we gaan van het gas. Je hebt een koophuis en nu is de beslissing van wat gaan we doen gaan we investeren of niet. En ook met zonnepanelen en boilers het is vaak de investering van krijg je het terug nog.

M. Is dat belangrijk dat je het terugkrijgt?

F. Niet dat ik het terug kan verdienen, maar wel dat ik het in de waarde van mijn huis in de verkoop. Niet dat ik het terug wil verdienen die waarde van die investering. Want ik wil best wel mee om het milieu, ik ben daar best mee bezig, maar het is de investering. Ik denk dat mensen sneller bereid zijn, zoals ze in Duitsland doen, daar zie je het meer, met subsidies. Wat als je meer teruglevert. Dat zijn puntjes dat telt wel mee bij mensen en dat zijn allemaal dingen dat is in Nederland nog niet goed geregeld. Duitsers en Belgen zijn daar veel verder mee. En ze roepen hier dingen, en iedereen moet meehelpen maar er worden weinig mogelijkheden geboden aan gewoon de middelmoot. Mensen willen allemaal wel tuurlijk.

M. Als u zou gaan verduurzamen dan zit dat vooral in de waarde van de woning, vindt u dat duurzaamheidsaspect dan ook belangrijk?

F. Nou, ik denk dat met verduurzamen met woningen in Nederland te snel willen gaan. We lopen zeg maar achter. En ik denk dat de stap van het isoleren van woningen van dubbele beglazing de kappen eerst moeten doen. We roepen nu allerlei, dingen van we moeten van het gas af zonnepanelen. Nee ga eerst eens naar de basis, waar zijn we achter gebleven. Huurwoningen gaan nu pas dubbele beglazing zetten en die moeten ook al van het gas af. Wat ik gister las is ze

moeten zich afvragen of ze van een investering. Voor koopwoningen dan zit je tussen 20 of 30 duizend euro. Je gaat mensen gewoon een financiële strop om de nek leggen. Ik vind ze zijn veel te lang achtergebleven, met verduurzamen, ik ook. Er worden geen verplichtingen gesteld. En nu gaan ze iets om je nek hangen, maar daarin gaan ze te snel.

M. En denk je dan vooral in kansen of in barrières?

F. Hmm, nee in kansen natuurlijk. In kansen op het moment dat je met gas waar ze nu mee bezig zijn, zullen ze de prijzen van het gas toch omhoog gaan gooien. Dus je zult daarin mee moeten. Het is niet alleen de waarde van de woning. De maandelijkse kosten gaan dan enorm omhoog. En ik denk dan met milieu dat Nederland weer haantje de voorste moet zijn. En eh dat heeft meer met dat linkse rechtse temaken, laten ze mensen dan ook tegemoet komen. Als ik al zie in mijn vakgebied, netbeheerders die mensen weten niet wat ze er mee aan moeten. We hebben hele energieparks, zonnepanelen windparks. Want het is niet continu, ze weten dus niet wat ze er mee aan moeten. Een groot probleem dus.

M. Ik geef een voorbeeld van bevindingen (9.00-9.31)

F. Geeft technologische voorbeelden (9.32- 10.11)

M. Eehm in welke mate koop je bewust duurzame producten.

F. Ja ik let er wel op ja, bij het kopen van een koelkastje of dat soort apparaten.

M. En in de supermarkt ook?

F. Ja daar word ik wel op me vingers door gewezen, ik heb twee dochters en die zijn daar wel mee bezig hoor.

M. In welke mate speelt de prijs voor het verduurzamen van je huis een rol?

F. In welke mate zijn de investeringskosten op dit moment kan ik dat nog terugverdienen. Ja en de waarde van de woning dan. Ja ik zal dan eerder een huis kopen dat goedkoper is en dat dan de installatie nog gedaan moet worden en dat je dat zelf kunt doen.

M. Hoe vind je dat de huidige communicatie omtrent duurzaamheid is.

F. Ja nu wel goed, ik vind alleen dat ze al 10 jaar achterlopen.

M. heb je het er ook wel eens over met de buurt?

F. In de buurt nee niet hier.

M. En op het nieuws vindt u het wel gewoon goede berichtgeving?

F. Nee ik vind wel, dat stond gisteren erin over die kostprijzen nee dat vind ik wel reeel, ja ik hou dat ook wel in de gaten. Je ziet bijvoorbeeld op facebook, je wordt ermee gebombardeerd. Ja dat ligt natuurlijk ook aan mijn eigen interesses.

M. Je kan ze ook leasen ja, wat vind je daarvan.

F. ja wel een goede zaak, van de nuon. Dan kan je altijd beslissen of je ze laat liggen of er af haalt. Zonnepanelen daar moet je nog ff, de levensduur van de omvormers daar kunnen ze nog geen garanties opgeven. Die dingen en ik weet het gaan allemaal kapot. Je gaat van gelijk naar wisselstroom. De oude serie omvormers waren allemaal bagger, dat rendement werd bij nihil. En

de investering van die omvormer is superduur. Dus daar moeten ze echt wat aan doen. Ga daar even over nadenken.

M. In hoeverre voel je je beïnvloedt door de maatschappij om te gaan verduurzamen?

F. Nu wel! Sinds een half jaar eigenlijk sinds ze met dat gas verhaal komen. Begin ik mijzelf wel even achter de oren te krabben.

M. en voorheen was dat dan minder?

F. Ja toen was dat minder, minder druk. Toen dacht ik wel over zonnepanelen te hebben. Ja we doen er iets aan we kunnen zelf energie opwekken en bijdragen aan het milieu.

M. Het neemt dan ook wel toe die berichtgeving.

M. Bent u betrokken bij een stichting vereniging organisatie die zich bezighoudt met die duurzaamheid?

F. Nee, nouja ik moet op mijn werk eh moet ik me er wel mee bezig gaan houden dus.

M. En in een wijk als Zwanenveld denk je dat zoiets bijdraagt aan die verduurzaming?

F. ja wat ik zeg Zwanenveld is natuurlijk een wijk met huurwoningen en met koopwoningen en de nodige aantal flats. Ja ik vraag me af of dat met warmtepompen, ik denk dat het met bestaande bouw een gigantische kostenpost is om zoiets de grond in te krijgen. Jaa wie gaat dat betalen. Maar zo een organisatie kan wel bijdragen. Ja of de gemeente Nijmegen moet daarin bijdragen.

M. Vindt u de communicatie vanuit de gemeente Nijmegen gezien dan wel goed?

F. Nee, nee ik heb het een paar keer in de Gelderlander gelezen over die pilot maar hoe ze het willen doen daar hoor je niemand over. Als je dan met die warmtepompen wil werken dan heb je nooit genoeg warmte voor iedereen. Dus je moet alternatieven hebben, ja wie gaat dat allemaal bekostigen die woningbouwverenigingen zijn gek. Ja en de bewoners jaag je op gigantische kosten. Maarja er wordt nog geen tekst en uitleg gegeven over hoe je dat wilt gaan doen. Want dat weten ze gewoon nog niet. Dat idee krijg ik. Er wordt geroepen van Dukenburg Meijhorst wordt geroepen dat het daar het eerste moet gebeuren. En hoe dat moet gebeuren, dan moet dat nog gezien worden hoe ze dat doen en wie gaat het betalen. Ik denk dat dat het grootste vraag is bij mij vooral.

M. Kunt u een beschrijving geven van de huidige staat van het huis, aan de hand van de leeftijd de waarde en de mate van onderhoud.

F. Gebouwd in 75 volgensmij ze zullen tussen de 180 en twee ton opbrengen. Wij hebben ze spotgoedkoop gekocht, er is niemand die het huis onderwater heeft hier.

M. En de mate van isolatie?

F. Dat heb ik zelf gedaan, de kap geïsoleerd. Eh ja dubbele beglazing hier overal. Ja en ik weet dat het niet goed is maar ik heb die kachel vaak aan in de winter en dat scheelt ook op de energiekosten. Ja en dat hout dat kost ook geen geld op mijn werk kan ik het dan ook vaak krijgen.

M. Dit altijd een moeilijkere vraag om te stellen, maar kunt u een indicatie geven van het inkomen. Het hoeft geen exact getal te zijn.

F. Boven modaal wel hier hoor. Ik werk normaal veertig uur in de week. En mijn vrouw, werkt dan ook twee dagen in de week.

M. Belemmert of stimuleert dit duurzame aankopen.

F. Nee de centen zijn er. Maar investeer je het nog. Ga je het nog investeren. Als ik zou willen zou ik volgende week nog zonnepanelen laten leggen.

M. Ja dat hebben meer mensen als je zou kunnen.

F. Ja dat is snel geroepen. Maar als je dan achteraf zegt dan investeer jij in zonnepanelen 5 a 6 duizend euro misschien nog wel meer. Joh joh 10 jaar en dan krijg je het nooit meer terug. Maar als je subsidie zou krijgen dan, of je tekent niks maar hebt wel de garantie dat ze 30 jaar kunnen blijven liggen. Of dat de volgende bewoners het in de verkoop doorgaan.

M. uw hoogstgenoten opleiding?

F. Ik heb de MTS gedaan, maar ik denk dat ik meer moeite heb met de opleiding die ik nu volg die bijscholing. Het is allemaal nog mbo niveau 4.

M. En wordt daar aandacht besteed aan die duurzaamheid?

F. Nee niet in deze, want dit is echt een heel erg gerichte opleiding. Wat ik wel merk is dat in het opleidingsinstituut, dat er steeds meer cursussen komen voor het opleiden van monteurs op warmtepompen aansluiten dat ze daar heel erg mee bezig zijn.

M. Bevestigt dit.

F. (Technologische aanvulling). Over veiligheid van zonnepanelen.

M. Geeft weer een aanvulling (technologisch).

M. Dit worden de wat moeilijkere vragen. Op welke manier is uw gedrag of het gedrag van anderen te veranderen met de kijk op duurzaamheid? De vraag die daarop volgt is zou je dit doen door de praktijk te veranderen dus door op te leggen en te kiezen voor een bepaalde richting, of zou je dit doen door kleine sturingen

F. Ik denk dat het eh weer een groot verschil uit maakt tussen kopers en huurders. Als huurdersvereniging zou je gewoon moeten zeggen we gaan het doen. Ja bij kopers zul je toch anders, want je kan die gaskraan wel dicht draaien maar ja dan zit je nog met die arme mensen die dan niet mee kunnen. Dus ik denk dat je dat geleidelijk aan moet aanpakken.

M. Wat denk je dat het meest effectief is?

F. Geleidelijk, want anders ga je mensen in het harnas jagen.

M. Voel je je gehoord als burger door de overheid (de gemeente Nijmegen). In welke mate worden burgerinitiatieven naar uw idee in het beleid opgenomen.

F. Jaa ik ben daar een beetje klaar met de gemeente Nijmegen. Ik heb hier veel geld over de bank zien gaan met rare ideeën rare plannen. Ja wat ik zeg, we willen heel veel weer als eerste energieneutraal zijn. Ja dat zullen ze moeten communiceren naar de burgers doen hoe we dat gaan doen. En niet roepen van we moeten van het gas af. Maar kom dan met concrete voorbeelden, hoe we het gaan doen wie het gaat doen, wie het gaat betalen. En met een woningvereniging in combinatie met bewoners. Kom met voorbeelden, hoe wil je dat gaan doen in zo een bebouwde omgeving laat dat zien. Technisch gezien is dat bijna niet te doen.

M. Nou dan zit het interview erop. Bedankt voor uw medewerking, zijn er nog dingen niet aan bod gekomen waarvan u denkt die moeten nog wel genoemd worden?

F. Nee, ik vind dat je vraagstelling, wel ja prima is. Het is ook wat je vraagt ja ik ben er het laatste jaar ook echt pas erg over na aan het denken.

M. (geeft een contextueel verhaal).

F. (Geeft een voorbeeld over zijn broer in een huurhuis). Ik denk dat een huurder zich niet zo druk maakt. Maar de kopers moeten er toch wel even over na gaan denken.

F. (Slechte huursituatie voor sommige mensen, slecht onderhoud).

M. Ehm, hoe kan ik u als aanduiding in mijn onderzoek noemen.

F. Je mag mijn naam gebruiken, maar als je het op internet gaat verspreiden dan eh. Ja niet dat als iemand mijn naam google dat ze gelijk mijn hele energie interesse zien enzo.

M. Oke, ik maak er respondent F. van

F. Prima

M. Wilt u het uiteindelijk interview ontvangen?

F. Ja dat vind ik wel heel leuk ja.

M. Oke dan noteer ik zo u gegevens. Wilt u mijn gegevens nog, met name om nog een vraag of een opmerking te doen?

F. nee dat is prima, maar ik wil wel graag dat onderzoek zien ja.

M. Oke dan nogmaals bedankt voor uw medewerking, ik hoop dat u het idee heeft gehad dat er naar u geluisterd is, dan sluiten we nu af.

F. Prima

Interview T en R Zwanenveld

Datum: 30-5-2018

T= mannelijke respondent

R= Vrouwelijke Respondent

M= Interviewer

Datum: 28 mei 2018

M. Nou allereerst wil jullie natuurlijk bedanken voor de deelname aan dit onderzoek. Dat jullie zo vriendelijk zijn even tijd vrij te maken. Het interview zal ongeveer een half uurtje duren. Ligt eraan hoe diep we in gaan op sommige vragen. Ik focus met mijn onderzoek op twee buurten, zowel hengstdal als op Zwanenveld. Mede ook omdat deze wijken uitgekozen zijn als pilotwijk. Van de andere kant zijn ze wel heel verschillend. Uw bijdrage zal er in ieder geval voor zorgen dat de kennis omtrent het verduurzamen van de gebouwde omgeving aangevuld wordt. De vragen zullen met name gaan over hoe u tegen duurzaamheid aankijkt, daarbij komt hoe u de omgeving ziet en dergelijke. Het is geheel anoniem als u dat wilt. Om quotes te geven zal ik een bepaalde aanduiding nodig hebben maar daar kunnen we op het einde op terug komen. Hoe jullie dat het liefst willen hebben.

Het interview wordt opgenomen zijn jullie het daar mee eens?

T En R: Ja hoor

M. Het wordt vertrouwelijk behandeld.

M. Eehm allereerst een kleine inleiding, wie zijn jullie wat doen jullie?

T: We hebben allebei gewerkt en zijn nu met pensioen, we dachten we genieten van de rust, maar er is een kleinkind dus helaas.

M: en wat voor een werk hebben jullie gedaan?

T: Ik heb gewerkt bij de gemeente, bij de sociale dienst als laatste.

R: En ik heb gewerkt als stagebegeleider in het speciale onderwijs

M: Okee interessant. Komen jullie oorspronkelijk uit Nijmegen?

R: ik Kom zelf wel uit Nijmegen geboren Nijmeegse

T: en ik uit Utrecht

M: ehmm, hoe oud bent u eigenlijk

T: ik ben 72

R: ik ben zeventig

M: Dan gaan we nu over tot de echte onderzoeksvragen met betrekking tot het onderzoek. In hoeverre denkt u na over het verduurzamen van u huis of het verder verduurzamen van uw huis?

T: Nou daar zijn we zeker mee bezig,

R: In het verleden zijn we daar veel mee bezig geweest maar nu nog steeds he, we hebben nieuwe kozijnen, een ehm zonnepanelen is het laatste geweest. Alles is eigenlijk goed geïsoleerd,

T: Nouja behalve de vloer dan he, we hebben dna laminaat en daar zit een wat dikkere ondergrond in, maar dat is eigenlijk niet echt isolatie.

M: denkt u nog verder te gaan verduurzamen of?

R: Nou er is sprake van het gas wegdoen en eh ik kook al niet meer op gas ik heb inductie, dus het is alleen de verwarming die op gas is.

T: Jaa, ik heb in 2010 een nieuwe ketel aangeschaft en ja het is eigenlijk wachten op wat de mogelijkheden zijn. Wat er komt he. Als je eens hoort he wat de regering het nieuws de huurhuizen 43.000 euro kosten om die gasvrij te maken. Dat is niet op te brengen vooral niet voor gepensioneerden. Dat is niet haalbaar. Daar moet echt iets van de regering uitkomen een flinke subsidie.

M. Denk je met betrekking tot dat verduurzamen dan vooral in Kansen of nu ook wel in barrières.

T. Ja kijk hoe lang hebben wij nog dat we leven. Een jaar of 10 en als ik een flinke investering ja dan haal ik dat er niet uit. En ja een nieuwe badkamer iedereen heeft daarin zijn eigen smaak. Een huis levert niks meer op, als je je eigen aanpassingen hebt.

R. Ja gasloos gaat het dan over he, ja ik ben het er niet mee eens en als je ook kijkt in Groningen he. Ja eigenlijk voor ons. Maarja er zitten voor en nadelen.

T. We verbruiken zo weinig mogelijk gas we hebben de thermostaat altijd zo laag mogelijk staan. Ja dat scheelt ook in kosten.

R. Jaa we hebben dan ook zonnepanelen.

T. Wat elektriciteit betreft verbruiken we bijna geen elektriciteit.

M. Dat is dan gunstig toch, in welke mate kopen jullie dan duurzame producten, en niet alleen aan het huis maar met name ook in de supermarkt enzo.

R. Jaa dat is heel moeilijk want alles zit verpakt ik ben daar helemaal niet voor. Maar ja he. Ik zou op de markt kunnen gaan kopen. En ja de groente is hier ook los te verkrijgen he, maar daar komt dan weer een zakje omheen. Ja dat hoeft allemaal niet. Ik ben al blij dat in Nijmegen de plastic tasjes afgeschafte zijn. Wij nemen altijd de eigen tas mee ja.

T. We hebben die inderdaad altijd mee

M. En met name kleren?

R. Ik kijk niet echt naar of iets biologische katoen is ofzo.

M. En uit welke beweging heeft. Komt het voor om die zonnepanelen te nemen.

T. Nou ik was het al een tijdje van plan en toen kwam op een gegeven moment de buurman die eh. Was in de straat aan het informeren in de straat, wie dat wilde hebben. En toen was er ook nog een gemeentelijke subsidie geloof ik. En toen kwamen we zo op een aantal van zes. Maar ehmm

M. Dus soort van een collectief geweest dus?

T. jaa, maar ik ben ook lid van een vereniging eigenhuis, jaa daar kon je altijd via dat gratis offertes krijgen en dat heb ik ja laten doen en toen zijn we overgestapt. Heb ik berekent, want ik hou de meterstanden elke maand bij. Maar van alle dingen die we verbruiken dat doe ik al twintig

jaar. En ik zag dat wat ze gezegd hadden dat we zouden we besparen we ook daadwerkelijk bespaarde. 300 kilowattuur gebruiken we nu

M. Heeft u dit dan gedaan met name uit milieu-oogpunt, of?

T. Milieu maar ook kosten. Want de verwarmingsketel hoefde nog niet vervangen te worden. Maar ja ik had toen nog een boiler en die moet altijd warm blijven. Toen heb ik dus expres een cv gekocht zonder boiler zodat je minder energie verbruikt om dat water constant op temperatuur te houden.

M. En in welke mate speelt de prijs die u betaalt voor die verduurzaming dan een rol? Met name van het huis

T. Jaa de kosten moeten wel opwegen tegen de jaa. Je gaat niet een bedrag investeren terwijl ik er niks op vooruit ga financieel.

M. Wat vind u dan van die prijssetting dat duurzame producten vaak duurder zijn dan niet duurzame producten?

T. Ja soms nemen duurzame producten nemen vaak ja. Kijk als we gewone boodschappen gaan doen in de supermarkt wat je nodig hebt neem je mee. En ik ga dan niet alles lezen

M. Hoe vinden jullie de communicatie omtrent duurzaamheid? Wat je op het nieuws hoort, maar ook vanuit de gemeente zeg maar.

T. Jaa, eigen huis krijg ik vaak dingen van ja op televisie volg ik dat nog niet zo.

M. Moet dat dan beter in uw ogen?

R. ehmm ja nou je leest het wel in de krant

T. ja niet altijd dat ik me derin verdiep als ik niet direct iets nodig heb laat ik het verder zitten.

M. Kan de gemeente daar iets aan doen zeg maar?

R. Ehm nou meer subsidie, hahaha

T. Nou als der bijvoorbeeld een website zou zijn waar je dingen op kan zoeken.

M. inderdaad die heb ik vaker gehoord (korte uitleg ter aanvulling)

T. Nou ja dit huis wordt in een energie klasse, dat heb je tegenwoordig, dit huis is ingedeeld in het C segment. Maar mijn buurman heeft dat ook en die heeft niks geïsoleerd en ik heb van alles gedaan aan de isolatie. Maarja wat levert het op. Als ik een huis ga kopen wat levert dat op

M. Nee zeker duidelijk, voelt u zich beïnvloedt door de maatschappij om te gaan verduurzamen. In uw keuze om wel of niet te verduurzamen en met name de omgeving hier?

R. ja je krijgt met name informatie hier en daar en je leest wat. We hebben daar wel een keuze in he.

M. en u sprak net over dat buurt collectief is dat gezamenlijk ontstaan. Of? Was daar een initiatiefnemer?

T. ja er was wel iemand die daar altijd mee komt.

R. Ja we doen dat dan altijd samen, bijvoorbeeld de huizen zijn even oud en iemand neemt een initiatief en dan hoeft het niet zoveel te kosten (mevrouw noemt een paar voorbeelden). En dan kan je zelf bepalen of je mee doet of niet meedoet. En ja dat geldt alleen voor deze straat hoor de andere straat heeft namelijk niet dezelfde huizen en de rest van de buurt.

M. Ehm, ja ik focus daar voornamelijk op die initiatieven, u sprak al over dat u betrokken bent bij een stichting vereniging of organisatie die zich bezighoudt met de verduurzaming?

T. Jaa via vereniging eigen huis.

M. en kan ik het buurtcollectief daar dan ook binnen rekenen? Zeg maar dat is een initiatief samen ontstaan?

T. Nou ja er wonen verschillende mensen hier en een daarvan is ingenieur, Nou die komt dan soms met een idee dat en dat ga ik doen en als jullie mee willen doen, dan kan ik het goedkoper maken. Maar ja niet echt een vereniging.

M. Nee Okee? Denkt u dat zoiets bijdraagt aan het meer verduurzamen

T. jaa want dan neem je eerder die stap.

T. ja de overbuurman heeft toen niet meegedaan omdat hij de financiën niet had, ja maar die heeft de effecten gehoord en die heeft nu dus ook zonnepanelen aangeschaft. Ja en nu zoeken we zoiets voor gas. *de theorie van de opinion leaders* Om daar iets voor te vinden. Dat dat straks iemand met een idee komt, voor een buurtverwarming ik noem maar iets he.

M. Met kijk op Zwanenveld zou je dan deelnemen aan een initiatief? Je zou namelijk als voorbeeldfunctie kunnen dienen.

R. nou dat is wel een grote wijk he Zwanenveld.

T. Nou allicht als het iets is wat voor ons ook eh, interessant is.

R. Of andersom, of dit zijn onze ervaringen dat je een soort voorlichting aan de wijk geeft ofzo als voorbeeld.

T. Nou we hebben toen ook aan het begin van de wijk een huis een brief in de bus gehad. Wat vaker gebeurd, die had dus een offerte van vloerisolatie binnen. Ja dat zal dus bij ons hetzelfde kosten. En dat kon dus ook goedkoper als we dat met meerdere tegelijk konden doen.

R. Ja maar het gaat nu over de grotere wijk, en dat we daarin een voorbeeld kunnen zijn en meer kunnen betekenen. Maarja dat zijn ook allemaal huurwoningen he.

M. Kunt u een beschrijving geven van em, de staat van het huis de leeftijd de mate van onderhoud de geschatte waarde?

T. Energieklasse C, maar kan naar B. De woning is van 73. De geschatte waarde is ongeveer 378.000 (geven een oppervlakte van vergelijkbare woning). De mate van onderhoud is ook goed.

M. Kunt u een indicatie geven van het inkomen.

T. Ja dat zal rond de 3000 liggen ongeveer.

M. En u noemde net al dat u niet meer zoveel gaat investeren.

T. Een aantal jaar geleden hebben we dan zonnepanelen kunnen opleggen op het dak. Die kunnen dan nog wel even mee. Maar stel je voor dat die prijs die warmte nog 50 jaar mee zou kunnen die investering dan weet ik niet of ik voor die vijftig jaar nog in ga leggen.

R. We lossen nu meer de hypotheek af.

T. Ja en als die afgelost is dan moeten we kijken wat de opties zijn.

M. Wonen jullie dan al lang hier?

T. Ja vanaf 92

M. Oke, ehm welke opleiding hebben jullie beide gedaan.

T. Mulo heb ik gedaan, en daarna s avonds bijgestudeerd, met verschillende diploma's

R. En ik ben via het werk steeds hoger opgeklommen door cursussen op werk te volgen.

M. Werd daar toen al aandacht besteed aan duurzaamheid

R. haha Nee hoor. Daar was niemand mee bezig.

M. U bent dus al redelijk duurzaam de volgende vraag zal met name gaan over, en zijn iets lastiger. Hoe denkt u dat mensen te sturen zijn met de kijk op duurzaamheid? De vraag die daarop volgt is ehm, zou je het op moeten leggen, zou je een hele nieuwe praktijk moeten maken. Of zou je sturen in het gedrag met kleine sturingsmechanisme?

T. Nou kijk eh, ik weet omdat ik bij de sociale dienst heb gewerkt dat niet iedereen over voldoende kapitaal beschikt. En dan kunnen ze wel een inkomen hebben maar dan kunnen ze niet voldoende hebben liggen om een duurzame investering te maken. Eh dus verplicht opleggen lijkt me geen optie.

R. Ja woningbouwverenigingen die hebben veel geld dat heb ik laatst gelezen. Die kunnen veel meer betekenen dan ze nu doen en met koopwoningen. Moet er een subsidie komen, en misschien dat je naar een bepaald inkomen kijken en daar bij de minder bedeelde een flinke tegemoetkoming doet.

M. En als u kijkt naar zo een collectief kan dat iets betekenen?

T. Ja als er mensen meewerken dan zou dat prettig zijn.

R. ja verplichten dat moet je niet doen, der zijn mensen die kunnen dat niet opbrengen ja. IN de schulden steken omdat het verplicht is. Iedereen heeft een andere portemonnee.

M. En ehm, je zou die energieneutraliteit moeten bereiken hoe zien jullie dat voor je in die tijd?

R. Zonnepanelen denk ik, maarja daar zijn ook discussies over. Want je kunt niet hele weilanden vol gaan leggen met die dingen. Windenergie zou je ook naar kunnen kijken. Maar ja daar kun je ik zie in mijn tuin niet zo een windmolen staan. (Geeft een voorbeeld uit Denemarken over het ongemak over een windmolen: Horizonvervuiling).

27.00- 27.30 minder belangrijk een tussen verhaal.

M. In welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor initiatieven en voor burgers?

T. Nou ik heb het idee de indruk dat het nog niet goed opengesteld is ze laten het maar waaïen en ze willen ergens naartoe maar ze laten nog waaïen hoe precies. Laat het maar aan iedereen over. Het moet meer leiding daarin komen.

R. Ik vind al helemaal dat in de huizen die nieuw gebouwd worden daar moet je helemaal geen gas meer in doen. Maar dat wordt gewoon nog gedaan.

M. Geeft voorbeeld minder relevant (28.40-28.50).

T. Ook een voorbeeld over zoon (Minder relevant).

M. Denkt u trouwens dat het gaat lukken energieneutraliteit?

R. ja maar niet op korte termijn. Ja het moet toch

T. Ja ik weet niet wanneer ze van het gas afwillen. Ja ik weet niet in hoeverre het mogelijk is, want ze mogen ook elk jaar zoveel minder miljard kuub oppompen.

M. Uiteindelijk wordt het inderdaad toch steeds duurder.

T. (geeft een vergelijkingsverhaal, over gas en duurzame alternatieven)

M. Alvast bedankt voor uw medewerking, zijn er nog dingen waarvan jullie zeggen kijk daar eens na?

T. nou misschien dat er vanaf hoge hand hypotheek verstrekt kunnen worden. Met een hele lage rente. Of renteloos om dat te financieren alleen specifiek daarvoor te gebruiken.

M. als het goed is bestaan die al. In nijmegen kan je een duurzaamheidslening nemen. Dan zitten daar wel wat restricties aan. Ik weet niet hoe dat zit met rente.

M. Voor mij rest het uitwerken van het interview. Willen jullie het uiteindelijke interview ontvangen.

T en R: Allebei instemmend ja.

M. Nou nogmaals dank, dan sluit ik het interview af. En ik hoop in ieder geval dat jullie het idee hebben dat er naar u geluisterd is.

Interview Repsondent M.

M. = Interviewer

R. = Respondent M. (Gekozen voor de letter R. vanwege overeenkomende eerste letter)

Datum = 27 mei 2018

Begin interview

M. Allereerst wil ik u bedanken voor uw medewerking, Dit interview zal ongeveer een half uurtje duren. U zult daarin voornamelijk gebruikt worden als informatiebron voor mijn onderzoek. Het onderzoek focust daarbij op de verduurzaming van de gebouwde omgeving en ik focus daarbij op twee buurten zowel Zwanenveld en Hengstdal. Beide wijken zijn als pilotwijk aangewezen, ongeveer een even inwonertal. Maar hebben wel grote verschillen statistisch gezien. Ik focus op het bewonersperspectief maar daar komt ook een beetje het beleid bij. Het interview is geheel anoniem als u dat wilt. Er zal om quotes te geven iets van een aanduiding nodig zijn, maar daar kunnen we het uiteraard later even over hebben. De informatie zal vertrouwelijk behandeld worden en voor dit onderzoek gebruikt worden, met name mijn begeleider en ik zullen deze data bekijken.

M. Allereerst wie bent u wat is uw functie?

R. Ehm ik ben een vrouw, en ehm ik ben sinds

M. Een moment, ik vergeet te vragen of u het eens bent dat het interview wordt opgenomen?

R. Jazeker, ik ben het er wel mee eens

R. Ik ben sinds een paar weken met pensioen,

M. Wat heeft u altijd gedaan?

R. Ik heb een administratieve functie gedaan, bij de politie.

M. Interessant komt u oorspronkelijk uit nijmegen.

R. Ik woon hier nu wel al een jaar of 48

M. Heeft u er wel eens over nagedacht om uw huis te verduurzamen dan wel verder te verduurzamen?

R. Ja daar denken we eigenlijk best wel veel over na. Ik heb ehm al een jaar of dertien veertien terug zonnepanelen aangeschaft en we hebben gekeken of we de spouwmuur konden isoleren. Dat waren ze gelukkig en het dak was ook geïsoleerd een aantal jaar geleden ook de vloer laten isoleren. We hebben dan weer nieuwe zonnepanelen, ja de oude waren op zeg maar. Ehm die gingen kapot. Die wekken ook wel meer stroom op, we zitten wel bijna op een neutraal niveau qua elektriciteit.

M. En doet u dit voornamelijk vanuit een duurzaam oogpunt of is het meer wooncomfort zeg maar?

R. Verduurzaming ja

M. Oke en waarom vindt u dat belangrijk?

R. jaa ik wil toch proberen om zo goed mogelijk eh, voor het milieu te zorgen. Ja we doen het dan wel niet honderd procent dan hadden we geen auto moeten hebben. Eh ja ik wil toch proberen om zo min mogelijk gas en stroom te gebruiken die op een niet duurzame manier wordt opgewekt. Ja we hebben dan ook natuurstroom. Ja daar zijn we eigenlijk altijd wel mee bezig geweest.

M. En ziet u dan vooral kansen of barières om te verduurzamen? Die barrière kunt u zien als de extra investering die het kost.

R. Gelukkig ben ik in de gelegenheid om het te kopen.

M. Heeft het dan te maken met de financiën denkt u?

R. Nou daar hoeft ik dus niet op te letten, ik ga nieuwe zonnepanelen kopen. En nieuwe kozijnen ja die kans hebben we nou eenmaal voor mij is het geen barrière. Het is dus met name bijdragen aan het milieu wat ik zie als een kans. Het zal er toe bijdragen dat we dan hopelijk nog minder gas hoeven te stoken voor de verwarming

M. En hoe kijkt u dan aan tegen Nijmegen wil van het gas af, vindt u dat dan positief?

R. Nou ik denk dat het uiteindelijk zullen we wel moeten, om het allemaal leefbaar te houden in Nederland, dusja. Ik vind het zelf wel goed en ik hoop dat er dan een goede regeling komt zodat mensen mee kunnen. Ik zie het zelf nog niet zo voor me, want ja we hebben er wel al over gedacht dat als onze ketel stuk is. Dat we dan uit moeten gaan van een ander alternatief, maar dat is nu nog niet beschikbaar. Kijk voor koken is inductie een heel goed alternatief is, maar voor koken weet ik nog niet wat een goed alternatief is.

M. Ze denken aan warmtepompen en all electric systemen. Dat ligt ook aan de woning of dat werkt, en een andere manier van stoken.

R. Ik vraag het me af of dat bij dit huis mogelijk is.

M. Ehm een vraag over een hele andere boeg. Koopt u bewust duurzame producten zowel in de supermarkt als bijvoorbeeld kleding?

R. Ehh eetwaren wel, we proberen heel veel biologisch te kopen in de supermarkt we eten maar drie twee keer per week vlees. En als het er niet is eten we geen vlees. Maar ja we hebben toch een auto dus dat is niet zo.

M. Maar u bent zich er wel bewust van die duurzaamheid.

R. Nee nee nee, daar ben ik wel bewust van. Maar bijvoorbeeld kleding, daar ben ik totaal niet mee bezig daar ben ik totaal niet op gericht.

M. Waar heeft dat mee te maken?

R. Omdat ik zeker niet weet waar ik die kleding zou moeten kopen die ook echt duurzaam is.

M. Deze komt vaker naar voren.

R. Kijk voor biologische producten in het dagelijks leven dat komt dan ook steeds meer naar voren. En dat zie je ook gewoon.

M. Denkt u dat biologisch ook daadwerkelijk duurzaam is?

R. Ja dat wilde ik net zeggen en dan hoop ik maar dat dat zo is. Ik ben er niet van overtuigd, maar met goede hoop.

M. Oke, eh in welke mate speelt die prijs een rol die u extra betaald voor die duurzame producten?

R. Niet

M. Wat vindt u daarvan dat die producten duurder zijn?

R. Ik kan me wel voorstellen dat die producten wel duurder moeten zijn door het extra productieproces en daardoor ook meer kosten.

M. en vindt u dan dat dit in de toekomst anders moet?

R. Nee nee

M. Hoe vindt u de communicatie omtrent duurzaamheid?

R. Pfoeh, daar ben ik eigenlijk helemaal niet mee bezig joh.

M. Ook niet in de krant op het nieuws. Of zoiets?

R. Hoe vind ik dat.

M. En zoals hier in de wijk de wijk is dan uitgekozen tot pilotwijk.

R. Ja dat zou ik niet eens geweten hebben. Ik heb ook geen plaatselijke kranten ofzo.

M. En hoe zouden ze dit dan beter kunnen doen?

R. Ja nou, als je er niet naar kijkt, of geen krant leest uit de wijk dan kan men er wel meer over communiceren maar dan bereikt dat mijn niet zo. Ik heb alleen een landelijke krant.

M. En die Landelijke krant, vindt u dat de berichtgeving daarin wel goed is?

R. Nou, nee op een te weinig weinig. Wat ik net al zij van is biologisch dan wel echt duurzaam. Dat soort dingen krijg ik er niet uit. In de normale berichtgeving

M. In hoeverre voelt u zich beïnvloedt door de maatschappij om te gaan verduurzamen? De omgeving

R. Niet totaal niet, ik denk dat ik hier in de wijk er vrij alleen in staat, nee ik denk dat je hier dan een vreemd adres hebt getroffen.

M. Andersdenkenden is uiteraard altijd interessant.

R. Kijk je let dan ook op zonnepanelen en er zijn wel meer mensen met zonnepanelen dat wel.

M. (Geeft een uitleg, over onderzoek en hoe dat gaat) 14.00

R. Kijk als ik alleen al kijk in de buurt naar zo een groenbak wat er allemaal ingegooid wordt en gooien mensen allerlei dingen daarin die daar helemaal niet in thuis horen. Ik let dan best wel heel erg op hoe dat afval te scheiden enzo.

M. ja afvalscheiding is inderdaad ook een belangrijk punt.

M. Bent u betrokken bij een maatschappij vereniging organisatie, die zich bezighoudt met het verduurzamen. Ook wel in de wijk

R. Nee, in de wijk sowieso niet. Ik ben wel lid van natuurmonumenten, maar dat heeft niks met verduurzaming te maken.

M. En denkt u dat zoiets kan bijdragen aan het verduurzamen van de gebouwde omgeving?

R. Ja weet je ik ben een aantal jaren geleden wel eens bij iets van de gemeente Nijmegen geweest, een bepaald huisje waar je in. Dat soort dingen en de gemeente kon je toen subsidie krijgen. En de daar kon je dan informatie krijgen, maar dat was naar mijn idee gewoon niet zo goed. Niet veel later was dat huisje dan ook weg. Ik vind het goed dat ze Zwanenveld dan als pilotwijk nemen, maar daar zullen ze mensen dan veel persoonlijker in moeten betrekken vind ik. En anders wordt het nooit iets, vandaar dat die huizen dan misschien ook wel allemaal geïsoleerd worden.

M. Wat voor een stap zou de gemeente daar dan in kunnen nemen?

R. ja nou een brief in de bus waar je wat mee kunt. Dan bijvoorbeeld persoonlijk gericht. En daar dan een soort informatiepunt is, dat ook bereikbaar 's avonds is.

M. Kunt u een beschrijving geven van de huidige staat van de woning de waarde, de leeftijd mate van onderhoud?

R. Volgens mij is dit huis van 1975 zoiets. Ja en qua onderhoud wij onderhouden het gewoon heel goed.

M. De waarde ongeveer?

R. God, dat moet ik ergens gezien hebben. Ergens in de richting van de 165 of 180 duizend.

M. U bent dan net gepensioneerd, maar wat is ongeveer u inkomen? Het hoeft geen exact getal te zijn, u kunt het aangeven aan de hand van beneden boven modaal.

R. Ik denk, we hebben dan boven modaal.

M. Dit ziet u niet als belemmering?

R. Nee dit maakt voor ons net zoals ik net aangaf minder uit.

M. Wat is uw hoogst genoten opleiding?

R. Tegenwoordig is dat volgens mij een hbo-opleiding, maar in verpleegkunde.

M. Werd er toen al iets van aandacht besteed aan verduurzaming?

R. nee kom op jongen, dat is 45 jaar terug of langer.

M. Nouja ik sprak ook een man en die zei dat was toen een opkomende beweging.

M. Van waaruit is dan ontstaan dat u in deze mate van duurzaamheid denkt?

R. Ehm, tsja ik zou het echt niet weten. Dat is voor mij altijd gewoon vanzelfsprekend geweest. Dus ja

M. Ook Niet van thuis uit dan?

R. Nee niet bewust eigenlijk, ik ben altijd een heel gehoorzaam iemand geweest denk ik. Dus altijd als er iets kwam van dat is beter enzo. Dan ja dan ging ik daar wel in mee. Mijn stemgedrag is altijd behoorlijk links geweest dus ja je hoort dan thuis in zo een ja in je hele omgeving en daar ga je dan gewoon in mee.

M. U bent al redelijk duurzaam, hoe denkt u dat het gedrag van mensen, of uw gedrag in grotere mate te veranderen is met betrekking tot het verduurzamen van de woning? Misschien een kleine sturing die ik daaraan toe wil voegen. Zou je dan het gedrag kunnen leggen door iets op te leggen en te sturen in de praktijk. Of denkt u dat je men beter kan sturen door kleine sturingen in het gedrag toe te passen?

R. ehm ik denk dat je met folders niet heel ver komt. Als je alleen al komt met de afvalscheiding dan krijg je die ieder jaar in de bus. Maar ik denk dat geen hond dat leest, dat dat zo in de brievenbus gaat. Dus ik denk meer heel concrete aanpassingen doen aanbieden dat dat meer werkt.

M. Wat denkt u dat het meest wenselijk is voor de mensen? Zeg maar is die oplegging wel wenselijk?

R. Nou ik denk dat als je hier in de wijk wilt komen tot verduurzaming dat je wel heel goed moet aangeven wat kan met die zonnepanelen bijvoorbeeld. Nouja er is ook een tijd subsidie op geweest ik denk dat dat ook wel stimulerend werkt. Zo dadelijk worden ook al die zonnepanelen op die huurhuizen gelegd ik denk ook wel dat dat voordelig kan werken voor die omgeving. Als ik alleen al kijk van als die mensen allemaal nieuwe kozijnen krijgen dan ga je daar zelf toch ook sneller naar kijken. En als er mensen in je omgeving zijn, oja wij willen dat eigenlijk ook wel gaan doen.

M. Zien doet meedoen dan. (geeft een voorbeeld van wat er te zien is in de wijk)

M. In welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor burgers en initiatieven?

R. Nee daar weet ik echt te weinig van omdat ik dat niet zo volg, en niet zo lees. Ik ben dan te weinig op de hoogte van hoe de gemeente daar mee bezig is.

M. Niet alleen voor u maar ook voor andere. Zou de gemeente er iets aan kunnen doen, om de burger te horen en andersom?

R. Nou ik weet helemaal niet of er nog zo een steunpunt is, waar je informatie over energie en dat soort dingen kunt krijgen. Ik denk als dat er is dat je wel in die behoefte kan voorzien. Ja dan zeggen ze weer van ik mag geen namen noemen, want we mogen geen partijen voortrekken bij zo een initiatief. Ja wat heb ik er dan aan.

M. En stel er komt zo een initiatief in de wijk in Zwanenveld een soort bewonersgroep zou je daar in deelnemen zou je daar iets mee doen?

R. Nou dat is altijd heel moeilijk ik ben niet zo van, dit soort groepen ik weet niet of ik dit zo makkelijk zou doen.

M. Wat ik nog vergeten was u leeftijd

R. 66

M. we zijn door het interview heen. Dus ik wil u allereerst bedanken voor uw medewerking. Zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen die wel genoemd zouden moeten worden?

R. Nee nouja je had het al over afvalscheiding dat hoort voor mijn ook erg bij milieu thuis,. Ja wat ik wel eens denk en gelukkig hebben we er hier niet zoveel mee te maken. Dat is zwerfvuil en vroeger hadden we grofvuil en dan kwamen ze het ophalen. Nu moet je het zelf afvoeren, dat stimuleert mensen wel als het opgehaald wordt.

M. Voor mij rest nog het uitwerken van het uiteindelijke interview. Wilt u het interview ontvangen?

R. Ja

M. Oke dan noteren we zo even de gegevens, dan bedank ik u nogmaals voor de deelname. En ik hoop dat u het idee heeft gehad dat er naar u geluisterd is.

IV.V Interview beleidsperspectief

M. = Interviewer Max Buchner

E. = Respondent E. Maessen

Datum: 27 mei 2018

Begin interview

M. Allereerst wil ik u natuurlijk bedanken voor uw deelname aan dit interview. Het onderzoek zal ongeveer een half uur duren. U wordt voornamelijk gebruikt als informatiebron voor mijn onderzoek naar de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Het onderzoek focust op twee buurten zowel op Zwanenveld als Hengstdal het gaat dan met name om de perceptie van de bewoners op het verduurzamen van de omgeving dan wel hun eigen huis. Uiteraard is het beleidsperspectief hierbij ook belangrijk. Vandaar dat ik hier bij u zit.

E. Zeg maar jij.

M. Jouw bijdrage aan dit onderzoek zal er in ieder geval voor zorgen dat er een deel van die kennis rondom de duurzaamheid van de gebouwde omgeving aangevuld kan worden. Als u wilt is het interview geheel anoniem, uiteraard zal ik een aanduiding nodig hebben om quotes te kunnen geven in het onderzoek. We kunnen er later op terug komen wat u daar wilt. De informatie zal voor dit onderzoek gebruikt worden en is daarbij vertrouwelijk. Mijn vraag bent u het ermee een dat dit onderzoek opgenomen wordt?

E. Ja prima.

M. Kunt u een algemene geven wie bent u wat doet u precies, wat is uw functie hier.

E. Ik ben Erik Maessen en ik werk voor de gemeente Nijmegen ik hou me bezig met de energietransitie en dan met name de wijkaanpakken.

M. Waar focust u dan met name op in dat werk?

E. Ehm nouja wij zijn bezig met het draagvlak, proberen wijken zo ver te krijgen dat ze zelf een plan opstellen. En op basis van die wijkaanpak een gasloze wijk creëren.

M. Ziet u daarin een positieve verandering?

E. Ja, heel duidelijk **we hebben eigenlijk nooit meer een discussie waarom het moet gebeuren iedereen vindt het wel belangrijk dat is wat ik zie.** Ja dat verschilt per bewonersgroep, allochtone bewoners zijn er minder mee bezig. Maar de Nederlandse bewonersgroep is ze allemaal bewust, meer ook sinds die laatste aardbeving in Groningen.

M. In hoeverre denkt u dat bewoners nadenken over het verduurzamen van de eigen woning?

E. Ja nadenken denk ik niet echt, een grote groep een aantal actieve bewoners is die daar wel echt mee bezig is. Maar de grote groep is daar niet mee bezig, die vinden wel dat er iets moet gebeuren, of die zijn zoekende of ze denken wel dat er iets gaat ontstaan het zal mijn tijd wel duren. Dat is denk ik de grootste groep.

M. Van waaruit ontstaat dat denkt u?

E. Kijk zeggen dat je het belangrijk vindt en daar waarde aan hechten dat is stap twee. Dat heeft dan te maken met interesse. Heeft te maken met financiën, ingewikkeld is.

M. denkt u dat mensen weten wat ze precies moeten doen in die verduurzaming van die eigen woning?

E. Nou je ziet in de media dat groepen van plaatsen warmtepompen maar dat is niet het hele verhaal. En wat ik zie is dat mensen die een nieuwe ketel moeten, die komen dan naar mij en die vragen dan kan ik een warmtepomp aanschaffen. Terwijl hun huis energetisch zo lek is als een mandje dus dan heeft dat helemaal geen zin. Dat soort zaken, wordt of heel makkelijk overgedacht, dat mensen denken oh dan doen we dat en dan zijn we klaar. Maar het ligt anders dat er misschien een warmtenet langsloopt. Of allemaal dat soort informatie wordt te eenvoudig over gedacht. En dat heeft te maken met kennis en een groot probleem is dat de kennis te diffuus is om te begrijpen en dan krijg je honderden dingen te zien en zie dan door de bomen het bos nog maar. En als je geen technische achtergrond hebt dan wordt het al helemaal moeilijk.

M. En denk je dan met name in kansen of in barrières?

E. Je moet in kansen denken. Kijk er zijn natuurlijk een aantal barrières en daar moet je wat aan doen. En kijk daar lopen wij met die wijkaanpakken ook tegenaan, natuurlijk tegen belemmeringen financieel juridisch. Maar je kijkt dan ook wie is hier aan zet om dit op te lossen en dat is niet altijd de gemeente, dus je bent met heel veel partijen in overleg om die belemmeringen weg te nemen.

M. En waar denkt u dan dat met name die kansen liggen?

E. Kansen liggen in het in de wijk activeren door de samenhang te stimuleren, kunnen we een collectief creëren of gezamenlijk aanbesteden. Nou dat soort dingen zorgen ervoor dat mensen in de wijk gaan samenwerken, dat ze dingen samendoen. Dat is een belangrijke kans. Er ligt daarbij een hele hoop werk. En al die mensen die thuis op de bank zitten en die thuis op de bank zitten kunnen daar een bijdrage in leveren. Als je de grond open moet maken om gasleidingen weg te halen kan je gelijk de straat aanpakken kan je gelijk de leefbaarheid verhogen. En met een gezamenlijke inzet kan je daar iets moois van maken.

M. Vindt u dat die financiën vanuit de burger of vanuit de gemeente moeten komen om dit te stimuleren?

E. Wij betalen ook subsidie dus dat doet een overheid, maar dit wordt uiteindelijk uit de belastingen betaald. Dus uiteindelijk betaalt iedereen. Als jij de energiebesrijven moet investeren in nieuwe netvoorzieningen dan krijg je uiteindelijk voor je kiezen als burger. De grote vraag is niet hoe het betaal gaat worden. Maar hoe het verdeeld gaat worden dat is de grote vraag en dat ligt wel meer op een landelijk niveau. Want als jij op een warmtenet aangesloten wordt kost dat minder geld. Dan dat je all electric systemen moet toepassen. Het is dan niet terecht dat die mensen veel meer geld moeten betalen dan diegene die het goedkoper kunnen. En dat zijn dingen daar moet op nationaal niveau een oplossing voor komen.

M. Ehm denkt u dat het grootste deel van de bewoners bewust keuzes maakt met betrekking tot duurzaamheid of onbewust?

E. Op dit moment zijn er voorlopers die zijn heel bewust bezig. Maar de grote mep, die welwillend zijn maar nog niet actief. Die gaan zich wel richten op informatie die van de burens komt. En een voorlopers traject die hebben ook informatie vergaard en van de andere kant zie je mensen die gewoon een pasklare aanlevering willen hebben en die er totaal niet over na willen denken. En daar zijn we als gemeente ook mee bezig hoe we dat kunnen gaan doen. Hoe dat te organiseren dat je alleen een handtekening hoeft te zetten en dat je daarmee klaar bent.

M. Leiden die bewuste altijd tot goede keuzes denk je?

E. Nee ik denk het niet, nou van voorlopers is dat de technieken vaak duurder zijn. Omdat het experimentele producten en dat je eigenlijk opnieuw moet investeren om weer mee te doen. En van de andere kant zijn die voorlopers heel erg gericht op hun eigen woning en niet zozeer op de buurt. En dat je dan eigenlijk veel duurder uit zou zijn en als je als buurt een warmtepompsysteem neemt en je verdeelt dit over de wijk dan ben je ook goedkoper uit. Of gezamenlijk een aanbesteding doen om te isoleren. Deze bewoners zijn ook wel nodig als aanjagers om die aanbestedingen te doen en als voorbeeld te dienen. Maar je hebt gewoon een hoger risico, dat ze later achterlopen

M. Hoe denkt u over de huidige prijssetting van de middelen waarmee je je huis kan verduurzamen?

E. Ja, dat is veel te groot dat verschil ook in gebruik. Want de gasprijs is veel te laag. Maar ook daarmee moet je oppassen want de mensen die weinig geld hebben kunnen zowel niet investeren in duurzame oplossingen als meegaan in de duurder wordende prijs van het gas. Dan zijn die mensen uiteindelijk de dupe. Dat is een moeilijke kwestie. Maar het zou wel moeten, want dan zet de hele verduurzaming in werking als je de prijs van het gas omhoog zou doen en de elektriciteit bijvoorbeeld omlaag.

M. maar dat zit dan bij de nutsbedrijven of heeft de gemeente daar ook een hand in?

E. De gemeente niet.

M. Hoe vindt u dat de huidige communicatie omtrent die duurzaamheid is, van de mensen naar de gemeente en van de gemeente naar de mensen?

E. Ja als je het over de communicatie hebt dan hebben we een site maar die is niet goed maar daar wordt aan gewerkt. We hebben een loket duurzaam wonen dat gaat erg goed en mensen weten dat goed te vinden. De adviezen die ze daar krijgen daar kunnen ze wat mee. Als ik kijk naar de wijken dan worden soms brieven door de wijkvereniging zelf gemaakt en soms doen wij een brief eruit. Er komen ook veel mensen op die avonden dus ik denk dat dat wel goed gaat. En in Nijmegen stellen wij ons ook niet zo op als zender van informatie. Maar meer ook als ontvanger van vragen en vervolgens beantwoorden wij die. Ze kunnen vragen stellen en als we antwoord hebben dan geven we die en als we geen antwoord hebben dan geven we dat aan en dan zoeken we dat op.

M. In hoeverre denk je dat de maatschappij een invloed uitoefent op de mensen en het duurzame gedrag?

E. Heel veel.

M. Kunt u dat onderbouwen?

E. Nou niet wetenschappelijk, maar ik denk wel dat er als je kijkt die uitzendingen van radar laatst die hebben heel veel impact gehad. Nou ik vond het wel redelijk accuraat wat daar verteld werd. JE moet ook niet de boodschap hebben van jongens het gaat niet lukken. Wat ik wel merk is dat ook die uitzending heel veel mensen aan het denken heeft gezet. Maar als ik kijk naar de rijksoverheid die eh campagne over die energiebesparing en die subsidies die vond ik ronduit belabberd. Want je stuurt mensen met een kluitje het riet in, want er zijn geen subsidies. Daar komt het kort gezegd op neer, ik vind dat je geen campagne kan doen over isoleren en zoek het dan ook maar zelf uit.

M. Wilt u wel dat die subsidies er komen?

E. ja nouja het punt is isoleren voor een groot deel verdienen je dat zelf terug. Maar als je echt gaat isoleren voor lage temperatuur verwarming, waar ook heel veel mensen naartoe moeten. Dan verdienen je het nooit terug. Dan moet je zoveel kosten maken, dan kun je beter dat subsidiëren en dan heb ik het over duurzame materialen. Dan kun je beter dat subsidiëren. De onrendabele top zou je dan moeten stimuleren. Want het is belangrijk dat we gaan isoleren.

M. Ik hoor ook veel geluiden dat mensen ermee instemmen dat ze het laaghangende fruit pakken.

E. Ja en dat is niet genoeg. Het laaghangende fruit is betaalbaar dat verdienen je terug, maar alles wat je daarboven moet doen. Ja dat gaat echt in de papieren lopen hoor dat gaat over meerdere 10 duizenden euro's per huis. Voor dat laatste beetje wat je nog moet isoleren. Als je een oud huis hebt ben je echt de sigaar.

M. Op welke manier denkt u dat de woonomgeving een invloed uitoefent op de duurzaamheid van mensen? Als er bijvoorbeeld meerdere mensen in de wijk zijn met zonnepanelen.

E. Ja dan krijg je echt olievlekwerking. En dat proberen we bij de wijkaanpak ook voor elkaar te krijgen he met het enthousiasme.

M. Jazeker, (geeft contextueel voorbeeld).

M. Denkt u dat we tot een energieneutraal nijmegen gaan komen binnen de gezette periode, met de mogelijkheden en kansen die we nu hebben?

E. Het zou wel moeten kunnen. Maar je ziet de aanloop is langzaam ik denk wel dat als de eerste wijken van het gas af zijn, dat we dan sneller gaan. Je leert zeg maar wel van de andere opgaves.

M. Wordt er als je kijkt naar duurzame implementaties door de gemeente stuur je dan vooral op technologische inpassingen of probleem georiënteerde inpassingen?

E. Ja dat is een vereiste, techniek is het laatste. Je komt bij mensen in huis je kunt ze niks voorschrijven, mensen moeten het zelf gaan doen. Je kunt mensen adviseren. Die technologie dat is echt het sluitstuk. Je moet een ingang zien te vinden in een wijk, dat kan een ander probleem zijn dan energie. En als je dat probleem dan oplost, dan kan je via een achterdeur dat energieverhaal oplossen. Dat is cruciaal.

M. Is het dan geen idee om zelf de problematiek te creëren?

E. Nou dat denk ik niet, want daar creëer je alleen maar wantrouwen mee he.

M. Daar zit wat in.

M. Denk je dat het beleid een belemmerende of een stimulerende werking heeft op de verduurzaming?

E. Nou dat weet ik niet, ik denk dat het beleid niet zoveel invloed heeft op de daadkracht van mensen in de stad. Kijk wij hebben beleid nodig omdat je dan budgetten kan uitzetten, wij kunnen dan plannen uitzetten waar willen we als gemeente naartoe. Maar ik denk dat andere bewoners de mensen die het moeten doen, zich weinig laten beletten door het beleid. En dat het beleid daarin soms belemmerend kan werken. De opmerking van bewoners het zal wel een groenlinks hobby zijn. Terwijl het hele transitie verhaal geen politiek verhaal is.

M. Welke kennis en mogelijkheden moeten mensen hebben om te komen tot een duurzame samenleving?

E. Ik denk dat mensen zelf deze kennis niet moeten hebben. Maar je moet wel iets organiseren waardoor mensen aan de kennis moeten kunnen komen die ze nodig hebben. Dit betekent dat we opleidingen moeten gaan verzorgen voor mensen om adviezen aan mensen te geven. En dat dat betrouwbaar is. Dat mensen vertrouwen kunnen hebben dat het een goed advies is. Er zijn nu nog installatiemensen die nog steeds gaskachels enzo aanbieden. En keukenboeren die nog steeds gasfornuizen verkopen. Ja hoe kun je dat doen. Je hebt installateurs die warmtepompen aansluiten op een verkeerde manier. Er zijn heel veel dubieuze installateurs en er zijn goede, maar mensen zien dat verschil niet. Dat je ook er zeker van bent dat je goed advies krijgt. (Geeft een voorbeeld van een niet werkende waterpomp). Investeringskosten belangrijk.

M. 25.46 – 26.10 geeft een voorbeeld.

M. Dan gaan we over tot een ander deel van de vragen.

E. hmm er ligt nog wel iets, is dat mensen moeten weten dat ze met dat soort systemen heel anders moet omgaan. Je moet die systemen hele tijd aanlaten staan, en niet zomaar een raampje open zetten. Dat is een hele andere manier dan dat je nu gewend bent.

M. Denkt u dat er gestuurd moet worden op gedrag en daarmee kleine sturingsmechanisme of moet er vanuit het beleid een andere praktijk gezet worden, bijvoorbeeld dingen opleggen.

E. Dat kun je niet opleggen. Mensen de enige manier die werkt is mensen bewust maken van en tips geven. En dat ze op die manier grip krijgen op hun energierekening.

M. Is dat dan ook efficiënt? Nu is hengstdal ook aangewezen als pilotwijk we gaan van het gas af dat is ook een soort van oplegging nieuwe praktijk?

E. Nee, want dat is nooit zo gezegd, alle wijken gaan van het gas af dat is gezegd. Hengstdal is een wijk daar zijn drie wijken en daar wordt gekeken en willen leren van het proces. Wanneer dat is dat weet nog niemand. Wanneer we van dat aardgas afgaan dat weet nog niemand en dat komt in het warmteplan te staan en dat bepalen we met de bewoners. Het is erop gericht te leren van het proces. In de krant stond het wel zo maar daar is geen sprake van.

M. Geeft een voorbeeld 28.50 – 29.20.

E. Wij hebben toen ook gezegd we gaan nu met jullie dit gesprek aan grijp die kans ook aan want je krijgt de kans om mee te denken. Dus grijp die kans want over tien jaar kan het heel anders zijn dan wordt het misschien wel opgelegd dat kan ik nu niet zeggen dat weet ik niet.

M. Maar nu is het vooral die sturing op gedrag mensen zien over te halen van verduurzaming?

E. Nee ook niet duurzaam hengstdal is gericht op de verandering van gedrag he. Wij zijn erop gericht mensen zo ver te krijgen. Wij zijn bezig met de transitie, dus samen met de bewoners maken wij een plan om te komen tot een aardgasvrije wijk. En in dat plan staat wie er allemaal betrokken zijn. Wat we over drie jaar gaan doen wat we over vijf jaar gaan doen enz. Wat er voor de verschillende type woningen dat gaat veranderen, wat dat gaat kosten en welke belemmeringen hierbij zijn. Ehm allemaal dat soort dingen uiteindelijk is het doel op een bepaalde datum kan Liander dan de gaskraan dichtdraaien. Zij proberen een draagvlak te creëren in de wijk.

M. Duidelijk. Dat is naar u idee ook de meest wenselijke manier?

E. ja vanuit alle partijen gezien.

M. In welke mate heeft u het idee dat het beleid zich openstelt voor die burgerinitiatieven?

E. Ja alleen maar.

M. Vindt u ook dat de bewoners makkelijk de gemeente kunnen vinden?

E. Ja ik denk het wel, maar wat wel mensen denken is dat wij bakken met geld klaar hebben staan om dit soort dingen te financieren en dat is er niet. Dus wij kunnen mensen wel ondersteunen in de zin van vergaderruimtes aanbieden, folders maken bezorgen. Dat soort dingen kunnen wij faciliteren. Subsidie kunnen wij aanvragen voor begeleider van de provincie om wijkinitiatieven te stimuleren. Dat soort dingen kunnen wij allemaal doen. We hebben geen subsidies voor een warmtepomp of wat dan ook. Maar mensen verwachten altijd dat de gemeente dat wel heeft. Dat is niet zo

M. Denkt u dat die initiatieven, een goede manier zijn om veranderingen door te brengen?

E. Jaa, dat moeten we uiteindelijk gaan hebben

M. Merkt u progressie daarin?

E. Ja, maar ik zie in andere wijken hebben wij ook gesprekken met mensen die ook iets willen gaan doen. In andere wijken. Ik heb bijna iedere week gesprekken met mensen in de verschillende wijken.

M. Als je van deze gesprekken uitgaat en je hebt zeg maar een samenwerking van partijen zijn de uitkomsten dan altijd goed?

E. dat weet ik nog niet ik heb ze nog niet. Nou wij zitten daar zelf bij we zijn met zijn allen verantwoordelijk voor dat plan. Dus daar zullen niet gauw rare dingen in staan.

M. Dan zijn we door de vragen heen, ik wil u sowieso bedanken voor de medewerking allereerst zijn er nog dingen aan bod gekomen waarvan je zegt die moet genoemd worden?

E. nee dat weet ik zo niet.

M. Dan rest mij nog het uitwerken van het interview. Wilt u het uiteindelijke interview ontvangen?

E. Ja.

M. U heeft mijn gegevens

M. Ik hoop in ieder geval dat u het idee heeft gehad dat er naar u geluisterd is. Dan sluiten we hierbij het interview.